MASTER
NEGATIVE
NO. 93-81458-2

AUTHOR:

SPINOZA, BENEDICTUS

TITLE:

BENEDICTI DE SPINOZA COMPENDIUM...

PLACE:

PODGORZE, POLAND

DATE:

1905

Master Negative #

93-81458-2

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

```
BKS/SAVE  Books          FUL/BIB   NYCG93-B2760
Record 1 of 0 - SAVE record                          Acquisitions     NYCG-YG
UNI
  ID:NYCG93-B2760                  RTYP:a    ST:s    FRN:   MS:   EL:       AD:03-30-93
  CC:9668  BLT:am       DCF:?    CSC:?    MOD:     SNR:       AIC:         UD:03-30-93
  CP:pl      L:heb      INT:?    GPC:?    BIO:?    FIC:?      CON:???
  PC:s       PD:1905/            REP:?    CPI:?    FSI:?      ILC:????    II:?
  MMD:       OR:     POL:     DM:      RR:         COL:       EML:       GEN:   BSE:
  040      NNC‡cNNC
  100 1    Spinoza, Benedictus de,‡d1632-1777.
  245 10   Benedicti de Spinoza Compendium grammatices linguae Hebraeae‡h[microfo
        rm].‡c[Translated into Hebrew by Solomon Rubin].
  260      Podgorze-Krakow,‡bDrukiem i nakladem J. Plessnera i Ski.,‡c1905.
  300      115 p.,‡bports,‡c19 cm.
  LDG      OCLC
  QD       03-30-93
```

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11x

IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB

DATE FILMED: 6/1/93 INITIALS BE

FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910

301/587-8202

Centimeter

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 mm

1 2 3 4 5

Inches

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

BENEDICTI DE SPINOZA

COMPENDIUM
GRAMMATICES
LINGUAE HEBRAEAE.

PODGÓRZE-KRAKÓW
DRUKIEM i NAKŁADEM JÓZEFA PLESSNERA i Ski, (NADWIŚLAŃSKA 4.)
1905.

ברוך שפינוזה.

דקדוק שפת עבר

מאת

ברוך שפינוזה

עם

תמונת המחבר והמתרגם.

קראקא, תרס"ה.

בדפוס של יוסף פלעסנר ושותפו פאדגורזע־קראקא

1905.

דְּבַר המתרגם אל הקורא.

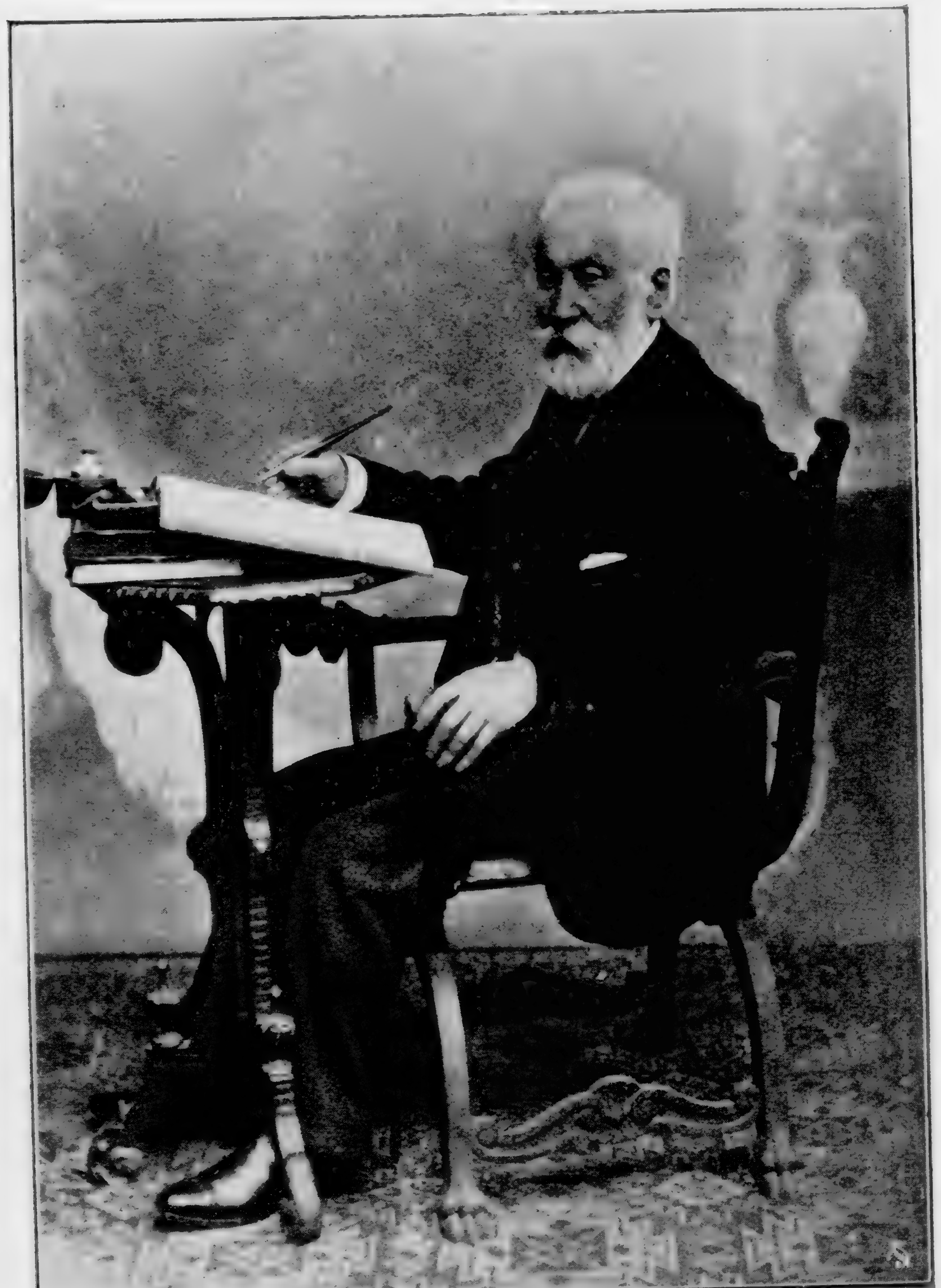
הֵא לְךָ ספר קטן בכמותו, אבל גדול באיכותו, ספר יקר לא בלבד בעבור תכנו, כי אם יותר וביחוד בעבור מחברו, הענק בעולם המחשבה, אבי הפילוסופיה החדשה, שיהיה לנו למופת באהבתו ובהוקירו את שפת אומתנו, שפה עזובה ונשכחה כמת מלב בני עמנו, אם אינם מחניכי החדרים ומחובשי בית המדרש, שפה מתאבלת באלמנותה, שהיתה כמעט לכלמה ולחרפה בעיני בחירי אומתנו, אם עלו על במתי איזו חכמה, אם נכתרו בשמות דוקטורים או פרופיסורים, כי ילעגו ליקהת אמם, יבזו שפת הורתם, ולומדיה וסופריה וכל העוסקים בה המה בעיניהם כנערים משתעשעים בעפר חוצית וכבחורים משחקים בשעשועי ילדים. יראו גאוי חכמה באלה, איך יהודי החושב האדיר והפילוסוף כביר כח, אשר כמעט לא קם כמוהו, איך הוא עוזב על שעות אחדות את מחשבותיו העומדות ברומו של עולם, נוטש את ספרו הגדול „עטהיקא” שלא פסק להגות בו ולתקנו עד יום מותו, ופונה אל שפת אמתו לזקק ולצרף אותה, ולהורות מבטאה בפה, ולהראות סגולתה בכתבי הקודש, ולרומם אותה על

הלשונות הלועזיות, ולפאר את שמושה במקרא, שבו תלויה ועומדת הבנה ישרה בכונת משה והנביאים מְיַסְּדֵי דתנו!

בפרקים הראשונים על האותיות והתנועות יתבונן הקורא על מבטא' הספרדים (וזהו המבטא היותר נכון) בלשוננו, וזה יכול להיות רב התועלת לתחית שפתנו, להיות לשון מדברת בעמנו, שהיא אחת התקות הנעימות בעמנו לימים העתידים, כי אין תחיה לאומה בלי שפה חיה.

דר. שלמה רובין.

קראקא, בחודש האביב תרס"ה.

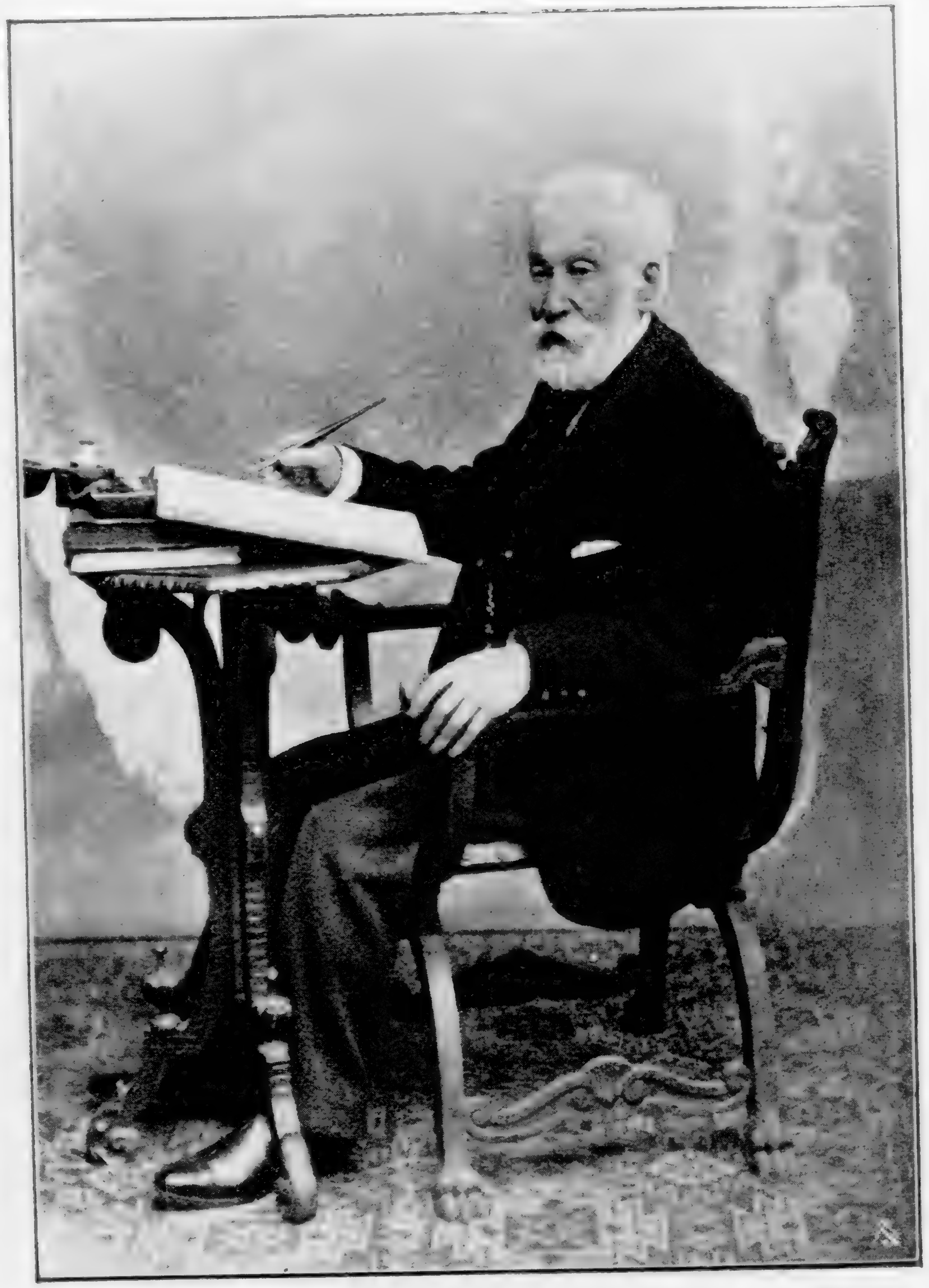
דר. שלמה רובין.

הלשונית הלועזית, ולפאר את שמושה במקרא, שבו תלויה ועומדת הבנה ישרה בבינת משה והנביאים מיסדי דתנו:

בפרקים הראשונים על האותיות והתנועות יתבונן הקורא על מבטאי הספרדים (והוא המבטא היותר נכון) בלשוננו, וזה יכול להיות רב התועלת לתחית שפתנו, להיות לשון מדברת בעמנו, שהיא אחת התקוות הנעימות בעמנו לימים העתידים, כי אין תחיה לאומה בלי שפה חיה.

דר. שלמה רובין.

קראקא, בחודש האביב תרס"ה.

דר. שלמה רובין.

הקדמת המו״ל ספרי שפינוזה *).

כפי הנראה חלק המחבר את הגראמטיקה שלו בשני חלקים. הראשון מדבר על עטימולוגיה או נטית השמות והפעלים. את החלק הזה כתב כמעט עד תמו. את השני שהיה לו לדבר על שמוש הלשון או חבור השמות והפעלים לא התחיל עדיין. תמיד היה את לבבו לחבר תלמוד הלשון העברית בסדר הגעומטריה. החשב להראות במבואו: א) כי המבטא האמתי של השפה הזאת אבד ואיננו; ב) כי סימני התנועות נכתבו בתנ״ך מאת יהודים חדשים **). ומוכיח זה ממה ששנו אל המלות שנתישנו תנועות מועילות יותר בשמושן. הלא כה דבריו: כי הכנוי אַת בל״נ היה בראשיתו אַתִּי, גם הִיא, היא נכללו לפעמים בתנועות אחרות, שכן נמצאו לרוב ככה בתנ״ך. מה שבעלי המסורה תקנו, בלי ספק לפי שנתישנו (פרק י״א). ג) שהאות ו vau היה משמש כמו u כי א יהפך לרוב אל ו. ד) היה מראה ומוכיח כי בתנ״ך נתערבו מבטאים (Dialekte) שונים זה בזה. ה) היה מראה כי הרשות לנו לשנות פה ושם הברות, כי אַשְׁמוּרָה בנסמך אַשְׁמֹוֶרת, אבל אנחנו יכולים לכתוב מדויק יותר אַשְׁמוּרַת וכו׳.

בנוגע לספר הדקדוק הזה העיר המחבר בצדק בפרק השביעי לאמר: ״רבים הם שכתבו גראמטיקה על הלשון הקדושה בתנ״ך, אבל אין אחד שכתב גראמטיקה על הלשון העברית״. הרבה תמצא פה, קורא מקשיב, מה שלא תמצא בנקל אצל אחרים.

מה שהמחבר שואל ביחוד מאת הקוראים להקשיב ולהאזין היא ישבל תבה בלשון עברית, הוין ממלות הקריאה והחבור ומלות הטעם. יש לה איכות

*) בשנת 1846 בלייפציג ושם המו״ל: Carolus Hermannus Bruder.

**) כונתו על בעלי המסורה והנקדנים בבבל ובא״י כמו בן אשר ובן נפתלי. — המתרגם.

(כה וטיב) ה״ש ם. המדקדקים לא הרגישו את הדבר הזה, וחשבו מלות רבות כיוצאות מהכלל, שהן באמת ישרות ונכוחות לפי שמוש הלשון. והמה לא הכירו דברים רבים הנחוצים לידיעת הלשון והדבור.

מה שאחרים הרבו לכתוב באריכות ובקושי הבנה על הנגינות, צמצם המחבר שלנו בקצרה, בהשמטת שפת יתר, ומראה השמוש הנכון שלהן. על שנויי התנועות לא כתב מדקדק אחר בפרוטרוט ובדוק כמוהו, ובאותו הדיוק כתב על נטיות השמות והפעלים והוראותיהם.

אם יקום איש לבנות שמוש (Syntax) הלשון העברית על היסודות המונחים בספר הזה, אז בודאי יודו לו חובבי שפת עבר בכל לבבם, ואז בודאי יובן יותר טוב יוה הלשון הקדושה, מאשר נבינהו עתה.

הקדמת מו״ל אחר *).

הע״ה אל הקורא.

הספר הזה כתב המחבר לבקשת אחדים מרעיו אשר למדו את הלשון הקדושה בשקידה רבה, המה הכירו את המחבר שהיה שוקד בימי נעוריו בלמוד השפה הזאת, וגם אחרי כן התמיד בלמודה שנים רבות, ובא עד תכונת רוחה להבינה עד היסוד בה.

כל היודעים ומכירים את האדם הגדול הזה יקבלו באהבה ובכבוד את הספר הזה, כמו שהוא בלתי נשלם, מפני המות אשר קטפהו בלא עתו, כמו כתבים אחרים שלא הספיק להשלימם.

*) בשנת 1882 בעיר האאג מאת: I. van Vloten et I. P. N· Land.

מבוא. *)

הספר הזה התחיל שפינוזה לכתוב בסוף ימיו, באהבתו ובהוקירו את השפה העבריה, וגם למען הראות תפארת שפת אומתו אל רעיו, שאליהם הוא מסב לפעמים הדבור בספרו הזה, ומראה להם יתרון הלשון העברית על הלשונות הלועזיות; אבל לא השלים אלא את החלק הראשון מספר הזה, שבו מדובר על כללי התבות (Etymologia) וחלקי הדבור ושם המספר ותארי הפעל ומלות הטעם והקריאה ולוח משקלי השמות, ולא הספיקה לו השעה לכתוב גם את החלק השני מספרו על שמוש הלשון (Syntax) — כאשר רמז עליו כ״פ בספרו הזה, כי קדמהו המות בדמי ימיו.

המוציא לאור את הספר הזה אחרי מות שפינוזה בשנת 1677 מודיע לנו, כי תמיד היה את לב שפינוזה לחבר ספר דקדוק עברי עפ״י כללי משטר החשבון

*) העתקה מההערה הגדולה במבוא לספרי „חקר אלוה״ בהרחבת דברי החכם חיות לפי החכם ברנא״ס על ענין הספר הזה. הערה אשכנזית שם על מקור הדברים בספר קטן של מר חיות הנ״ל, השמיט שם המדפיס, ונצטערתי הרבה על זאת.

והשעור (more geometrico), שבמבואו חפץ להורות. כללים ראשיים בלשון העברית, בפרט אותם שיש בהם חלוקי דעות בין המדקדקים. ולהעיר ביחוד כי בסבת שנויי הלשון בשפת דובריה בכל פנות שבטי העם נתהוו הרבה מקומות סתומים וקשויי הבנה במקרא.

כבר העיר שפינוזה בספרו .Tract. thel. polit על האלהית והמדינית פרק ז׳ סי׳ ט״ו כי להבנת המקרא כראוי נחוצה ידיעה ברורה בטבע ובסגולות הלשון ובקורותיה לפי הזמנים והמקומות. ובסי׳ מ״ה שם הוא הולך ומונה את הסבות. מפני מה ובאיזה אופן נולדו ונשתרבבו שגיאות הבנת כתובים רבים בתנ״ך, וכי יובן מקורן בטיב דקדוק הלשון: פעם נתחלפו האותיות שהן ממוצא אחד. המורה על מציאות הרבה סגנוני המבטא (Dialekte) בלשון העברית; ופעם מפני היות למלות הטעם היותר רגילות בשמוש הרבה הוראות שונות. ע״ד ״כי״ שמשמש בארבע לשונות. וכן ו׳ החבור וכדומה; וגם מחסרון הבנה בדרכי הפעלים בשנוייהם לזמניהם נשאר הרבה סתום וחתום; ומלבד כ״ז לא היו מראשית במקרא מצוינים סימני התנועות והטעמים עד ימי בעלי המסורה.

עקב הסבות האלה. אמר שפינוזה, נתקשה הבנת המקרא. ויצא לרוב משפט מעוקל, ואך אז יהל אור בהיר על ספרי הקודש. אם נשים לב לשנות שיטת הדקדוק העברי. וניגע להראות טיב הלשון וסגולותיה ממקור הגיון רוח השפה. ולא ממקור סדור מלותיה ותבותיה מלוקטות אחת לאחת בתנ״ך, בלי בקרת וחפישה הגיונית, כמו שנהגו לעשות מדקדקים רבים. אשר מקצתם מזכיר שם שפינוזה בשמותיהם.

שפינוזה קרא ושנה בהרבה ספרי דקדוק למחברים שונים. והסכים עמהם בספר הזה בקצת מקומות, ובקצתם חלק עליהם, והוכיחם לפעמים בדברים קשים כגידין, ועֵרך לעיניהם הסרון הגיון ורוח בקרת בחקירותיהם. בין המדקדקים הקדמונים הוא מזכיר את רש״י ור״מ קמחי ובעל מקנה אברהם ובוקסדורף ואחרים.

בספר הזה נראה איך גם בתורת הלשון סלל לו **שפינוזה** מסלה חדשה, סר מדרך המדקדקים היהודים והנוצרים אשר בימים ההם. היותר יקר בחדושיו הוא הכלל החדש שלו: ״כל תבה בלשון העברית, חוץ מכמה מלות הקריאה והחבור ומלות הטעם, יש לה כח וטיב השם״ — הכלל הזה היה לו ליסוד מוסר בכל מחקריו בתורת הלשון ובסדרה, שגם בסדר הלמוד שלה נטה מדרך

המדקדקים שלפניו, שהם מתחילים מן הפעל ועורכים הכל לפי אותיות השרש פעל. לא כן שפינוזה שלדעתו הנ״ל מקור השם הוא בכל חלקי הדבור. לכן הוא מתחיל מן השם ומסיים בפעל שגם בו כח השם (שעל כזה העיר כבר הר״א אבן עזרא באמרו יש כח השם בפעולה כמו אם בריאה יברא וכו׳) והיה לו המקור כמו שם לכל הלכות נטיותיו בסמיכות.

והעיר החכם Bernays ואחריו מר הירות כי החדוש והשנוי הזה בדקדוק הלשון לשפינוזה מתאים ומסכים אל שיטתו בפילוסופיא בספרו העטהיקא. שבו הראה לדעת שאין עצם אלא אחד הכולל ומכיל את הכל, ולעצם הזה משיגים שהם תוארים אשר השכל מכיר בהעצם מפני שהם מהותו. ויש לו עוד מקרים שהם תמונות אישיות של המציאות הכללית, כעין הפרטים או האחדים היוצאים מכלל ישות העצם הכולל. ולפי החזיון הזה ראה שפינוזה גם את חלקי דבור הלשון: השם בראשם הוא העצם הכולל. והוא שם עצם בהורותו על מושג דבר נמצא. ושם המקור בהורותו על מושג איזו פעולה, ונקרא אז שם הפעולה (גם בפי המדקדקים הקדמונים). משיגי ומקרי השם העצם המה התוארים והבינונים ביחוסם אל השם, תוארי ומקרי המקור בשם הפעולה כלולים במלות המציינות איכות הפעולה (adverbum), ושם היחס (präpositio) עומד בתוך וממצע בין שני מיני השמות האלה.

ולפי״ז חלק **שפינוזה** את הלשון בששת חלקי הדבור האלה: א) השם בראש (Substantiv) המורה על דבר נמצא (nomen rei) ומתחלק לשם עצם כללי ולשם עצם פרטי ולשם הכנוי העומד תחת השם העצם. ב) השם המשיג (attributiv) או התואר (adjectiv); ג) שם המקרה modus או בינוני (particip). ד) שם היחס. (nomen relativum) היא מלת היחס. ה) שם הפעולה (nomen actionis) או המקור (infinitiv) ו) שם מקרה ותואר הפעולה (adverbum).

לכל המלות האלה ישנן איכות השם שהן: מין, רבוי, משקל, ארטיקל ונטיה (declination), לכל אחת כפי טבע סגולותיה בהוראת הלשון. שלפי״ז נופל הבדל המין: בראשון בשמות דברים הנבדלים במינם, היינו בשמות עצמים וכנוים; בשני — בתוארים ובינונים המתיחסים אל שמות העצמים; ולבסוף בשנויי

הפעל (שגם המה שמות לדעת שפינוזה) בעבר ובעתיד ובצווי, המורים על המין ע״י כנויים (suffixe et präfixe).

שמות העצם והמקור ותארי הפעולה אינם מקבלים רבוי „מפני שלכל אישי יחידי יש לו שמו העצמי בפ״ע, וכן לכל פעולה מיוחדת, ע״כ שמות העצם והמקור (שם הפעולה) וציוני איכות הפעולה, מפני היותם כעין תוארי הפעולות ומתאימים עמהן במספר, באים רק ביחיד ולא ברבים״

אכן יש רבוי המספר לכל השמות האחרים כמו הכלליים הכנוים התוארים והבינונים, וכן לתוארי נושא המשפט שהם העבר העתיד והצווי. ואפילו למלות היחס, שזהו עיקר חידושו של שפינוזה. והוא מאריך להוכיח מהמקראות שהמלות האלה משתמשות ברבוי, כן בנפרד (status absolutus) וכן בנסמך (st, constructus) והרבה טרח שם להוכיח בראיות מהכתובים את הכלל הזה „אשר יהיה בעיני רבים כדבר שאין לו שחר״ „באשר יענו ויאמרו״ „יען אשר מלות היחס בשמוש מצטרפות מורות על היחס שבין דבר לדבר, ויחסים אינם מינים הכוללים בקרבם אישים רבים. א״כ אי אפשר להן לשמש ברבוי כמו שהרבוי אי אפשר בשמות עצמים פרטיים״; התשובה ע״ז היא: „מלת היחס בשמוש הרבוי בנפרד איננה מציינת יחס דבר לדבר, כי אם היחס בפני עצמו, היינו מקום או זמן ביחוס לאיזה דבר, ואולם בנסמך מורה הרבוי על היות היחס שבין דבר לדבר מתרבה ומתחזק בציונו״.

תוארי הפעל אעפ״י שגם הם שמות אינם מקבלים רבוי, מפני שבהם אין להשוב איזה יחס בפ״ע כמו במלות היחס הנ״ל, כי תוארי הפעל הם תמיד ביחס מצטרף אל איזו פעולה.

המשקל נופל בכל מיני השמות. כל דבר יכול להיות מְבֻטָּא, אם בפני עצמו היינו בנפרד, או ליתר באור ביחס לאחר היינו בנסמך או בהצטרפות. תמונת הצטרפות כזו בתורת הלשון נתהוה בתחלה במקורים ובבינונים המציינים פעולות, כעין הפעליות הדברים, באשר כל פעולה צריכה להיות מְבֹאֶרֶת ע״י איזו הצטרפות אל הפועל או הפעול. שע״כ יבואו השמות האלה אך לפעמים רחוקות בנפרד, מדי שמות העצם באים מעיקרא וביחוד להורות על הדברים בפני

עצמם ולא בהצטרפות. עד ששמות עצמים פרטיים לא יבואו לעולם ביחס הנסמך.

את כל הדברים האלה מברר שפינוזה ע״י חפש מחופש במקרא. וע״י הרבה לחות. ובכלם נראה איך היה שיטתו בפילוסופיה מרחפת על דעתו בתורת הלשון העברית. והכל על אשר לא עלתה בידו להשלים גם את החלק השני על שמוש הלשון, כי אז היה כחו יפה לחדש גדולות ונצורות ברוח הגיוני הנעלה.

פרק ראשון.

על האותיות (Consonanten) והתנועות (Vokale) בכלל.

יען אשר יסוד כל לשון הן אותיות ותנועות. עלינו לדעת בראשונה מה אותיות ומה תנועות בשפת העברים.

האות הוא ציון תנועת הפה המשמיע איזו הברה, ד"מ **א** מציין כי ההברה נשמעת בפתיחת הגרון. **ב** מורה כי ההברה נשמעת בראשונה ע"י פשוק השפתים. **ג** משמיעה ההברה בנגיעת קץ הלשון אל החך, וכן הדין בשאר האותיות. התנועה הוא סימן הברה ברורה ומיוחדת. הסימן הזה בשפת העברים איננו אות, אלא נקודה וקו, שע"כ מכונים הסימנים האלה אצל העברים "נשמות האותיות", ואותיות בלי נקודות נקראות "גוף בלי נשמה".

לברר יותר ההבדל שבין האותיות ובין התנועות, נאה המשל של החליל (Flöte) ביד המנגן: הקול הפשוט של החליל הן הברות תנועות נגינותיו, אולם הנקבים שעליהם ממשמשות אצבעות המנגן לשחק בהם הן אותיותיו.

ודי מזה.

פרק שני.

על תמונות האותיות והוראת שמותיהן וסדרן ושמושן.

בשפת העברים עשרים ושתים אותיות. אשר תמונותיהן וסדרן נמצאות כבר אצל הספרים הקדמונים. כזה: **א** (שאין לבאר שמושה ע"י איזו אות מלשונות לועזיות בארצות המערב ומציינת כאמור פתיחת החך). **ב** (b), **ג** (g), **ד**, **ד** (d), רך ורפה בלי נקודת הדגש. **ה** (h) (מציינת ביאת הקול מעומק הגרון), **ו** (Vau v וגם u, וכמדומה לי שהקדמונים לא בטאו אותו מעולם באופן אחר: אמנם איננו מין Vokal, אלא אות המציינת כי תחלת הבטוי נשמעת מהשפתים). **ז** (z), **ח** (gh), **ט** (t), **י** (מציינת כי הבטוי נשמע בתחלה מאמצע הלשון והחך, וכמו **ו** (u) כן גם **י** (i) מבטא בעצמו בלי נשמע קול Vocal אצלו), **כ** (k אם נקודת דגש באמצעה, אכן בלי נקודה בטויה ch או x בלשון יונית), **ל** (l), **מ** (m), **נ** (n), **ס** (s), **ע** (hg ושמו עַיִן (Hgain), **פ** (p עם נקודת דגש באמצע, ובלי נקודה היא כמו ph), **צ** (ts), **ק** (kh), **ר** (רך ורפה באמצע התבה וחד (חזק) בראשיתה). **ש** (ימנית sch ושמאלית s כמו סמך), **ת** (Thau-th רך ורפה בלי נקודה. ועם נקודה היא קשה כמו t). לאותיות כמנפ"צ הבאות בסוף התבה יש להן תמונה נארכת ומ"ם התומה. ורגילים העברים לשלב את האותיות א"ל בתמונה אחת קצרה כזה: **ﭏ**.

זה הכתב הסורי (האשורי) שבו בחר עזרא מהכתב העברי הקדמוני. וכו משתמשים הפרושים בכתביהם הקדושים לתכלית איזו אמונה טפלה: אכן המחברים בעצמם השתמשו לרוב במיני־כתב אחרים.

לתועלת גדולה חלקו המדקדקים את האותיות בחמשה סדרים. לפי מוצאם בדבור הפה כזה: אחה"ע נקראות אותיות הגרון. בומ"ף מהשפתים. גיכ"ק מהחך. דטלנ"ת מהלשון, וסצר"ש מהשינים.

לכל אות באמצע התבה צריכה תנועה, ארוכה (גדולה) או קצרה (קטנה), או קצרה מאד (שוא). מלבד האותיות אהו"י, שע"כ נקראות אלמות או נחות.

מזה בא שאם נהוין להכפיל אות בין שתי תנועות, שלא נכתבות שתי אותיות בפועל. אלא הכפל מסומן ע״י נקודה באמצע האות הנקראת ד גש. כמו פִּקֵּד תחת פִּקְקֵד.

אותיות הגרון אינן יכולות להִכָּפֵל בין שתי תנועות, מפני שהן מציינות איזו פתיחה של הגרון כעין נשימה. ע״כ אינן יכולות להִכָּפֵל אצל העברים (כמו האות H אצל הרומיים בשפת לאטינית) בבואן בין שתי תנועות, גם האות ר אינה רגילה להִכָּפֵל בין שתי תנועות. מפני שמבטאה תמיד רך ורפה באמצע התבה, ע״כ לא יבא לעולם. דגש בחמשת האותיות אהחע״ר.

עוד יש להעיר שאף אם כפל האות בין שתי תנועות מסומן ע״י נקודת דגש, אין הדבר כן בהפוכו, שיציין כל דגש כפל האות שהוא בקרבה, כי הנקודות האלה משמשות גם להפוך את האותיות בגד״כפת ממבטא רך (רפה) למבטא קשה או חד (דגוש) כמו שהעירותי במקומו. עוד תבוא לפעמים נקודה באות ה בסוף התבה, מפני סבה שנזכיר להלן, אבל איננה נקראת דגש אלא מפיק.

אותיות בגד״כפת בתחלת התבה מקבלות דגש ומבטאן קשה כנ״ל, אולם מבטאן רך ורפה (בלי דגש) אם האות האחרונה מהתבה שלפניהן היא מאותיות הנחות, שאז בגד״כפת בתחלת התבה שאחריהן רפות, מלבד ה מפיק שאינה נחשבת לאות נחה, או אם באות הנחה נגינה גדולה (מפסקת) שאז בגד״כפת שאחריה דגושות.

האותיות ממוצא אחד מתחלפות לרוב בספרי הקודש. כמו **א** תחת ע, ס תחת ז, **ב** תחת **פ**, **ט** תחת **ת** וכו׳, והסבה לזו, לפי דעתי, מפני שספרי הקודש נכתבו מאנשים השונים במבטאי הלשון (דיאלעקטע), ומפני שהמבטאים השונים לא נבדלו עדיין לפי המקומות שבהם משל מבטא זה או אחר, וזה נראה בספרי הקודש בעצמם, שכן מצינו כי אנשי שבט אפרים השתמשו תמיד באות ס תחת ש ששתיהן ממוצא אחד. ובכל זאת אין אנו רשאין לחקות חלוף האותיות ממוצא אחד הנמצא בספרי הקודש, כי אז תהיה כזאת בלבול המבטאים בהפסד טהרת הלשון.

פרק שלישי.

על התנועות ותמונותיהן ושמותיהן והוראתן ושמושן.

כבר הזכרתי כי התנועות בשפת העברים אינן אותיות בעצמן, אלא כעין נשמות האותיות, והן לפעמים חסרות לגמרי או מסומנות ע״י נקודות וקוים. כזה:

בַ הקו תחת האות מציין שנשמע אחרי האות הברת a, ושם הציון הזה פתח.

בָ הקו עם נקודה תחתיו מציין הברה מורכבת מן a עם o ושמה קמץ.

בֶ שלש נקודות מציינות e, או דומה אל האות y בלשון יונית, ושמותן סגול.

בֵ שתי נקודות זא״ז מציינות הברה מורכבת מן a עם i ושמותן צרי.

בְ שתי נקודות זע״ז מציינות e קצרה ושמותן שוא.

בִ נקודה אחת תחת האות מציינת שנשמע אחריה הברת i ושמה חירק.

בֹ נקודה ממעל לגג (apese) האות מציינת הברת o ושמה הולם (gholem).

בֻ שלש נקודות תחת האות באלכסון לימין מציינות הברה דומה אל האות (Upsilon) בלי״ ושמה קבוץ.

בוּ בבא אחרי האות ו Vau עם נקודה בתוך מציינת הברה מורכבת מן o עם u או האות a בלי״ ושמה שורק.

ההברה המורכבת ai (Diphtong) מצויינת ע״י פתח עם י׳ אחריו כמו דְּבָרַי (Debarai), אם הנגינה איננה גדולה, כמו שנבאר בפרק הבא.

ההברה המורכבת au (Diphtong) מצויינת ע״י קמץ עם י׳ יחדיו ועם ו׳ אחריו כמו דְּבָרָיו (Debarau), וגם ע״י פתח כמו קַו (Khau)—אמנם היהודים בארצות היונים רגילים לבטא (debarao).

ההברה המורכבת Eu מצויינת ע״י ו אחרי צרי כמו שָׁלֵו (Schaleu), אם מלבד אלה היו עוד הברות מורכבות אחרות, לא אוכל להחליט, באשר לא נדע הרבה את מבטאי הקדמונים, בהיות השפה היה מדברת.

כל תנועה או הברה נשנעת תמיד אחרי האות, אם לא נמצא בסוף התבה אחת משלש אותיות הגרון אחרי צרי או חירק או הולם או שורק. כי אז הן מנוקדות בפתח הנשמע קודם האות, שע״כ נקרא אצל המדקדקים ״פתח גנובה״ כמו שֹׁמֵעַ (Schomeahg), גָּבוֹהַ (gaboah), פָּתוּחַ (patuagh),

השמוש דורש לרוב, כי אות אחת בין שתי תנועות צריכה להיות כפולה מטעמים ידועים, וכאמור מצוין הכפל הזה ע"י דגש באמצע האות. לפעמים דורש שמוש הלשון גם הכפל של איזו אות ממוצא הגרון שאינה יכולה להכפל ע"י דגש, כנ"ל בפרק השני, אז תשתנה התנועה שלפניה באופן כזה: אם התנועה שלפני האות ההיא פתח, אז יבא הדגש הדרוש באות הגרון תחת הפַּתָח ונעשה ממנו תנועת קמץ כמו הָעוֹבֵר תחת הַעוֹבֵר. אכן לפני ח או ע משתנה הפַּתָח גם לתנועת סגול כמו הֶעָנָן תחת הָעָנָן, ואם התנועה ההיא חירק, אז תקבל עוד נקודת הדגש אצלה ונעשה צרי, כמו מֵהֶם תחת מִהֶם. אם קבוץ לפניה, אז ישתנה אל חולם וֹ או שורק וּ. השנויים האלה אינם כלל בלי הוין, כי לפעמים לא ישתנו התנועות לפני אותיות הגרון. האות ר אחרי קבוץ מקבלת הכפלה, על כן לא תבאנה לעולם התנועות קמץ צרי סגול חולם ושורק לפני דגש המכפיל אות בין שתי תנועות.

התנועות נחלקות לארוכות (גדולות) וקצרות (קטנות) כזה: פַּתָח היא a קצרה, קמץ היא הברה ארוכה וקצרה, כי הוא מבוטא או כמו a ארוכה, או כמו o קצרה, כמו פְּקֻדָּה (pakedah) שכל a בתבה זו ארוכה, וכמו גָּרְנִי שהקמץ תחת ג מבוטא כמו o קצרה (o mikron בלשון יונית), סגול היא קצרה, צרי ארוכה, שוא היא הברה היותר קצרה, חירק שאחריו יו"ד נחה היא הברה ארוכה, ובלי יו"ד נחה היא קצרה. חולם הוא הברת o ארוכה, לרוב תבא הנקודה על וֹ נח, ולפעמים גם על ה או א. קבוץ היא הברה קצרה ושורק ארוכה.

ידעתי כי ההבדלה הזאת לא תישב בעיני ר' אברהם בלמוס *) אבל בלי כל טעם; כי הדבר בשמוש הלשון מאז, יוצא בטח ממה שיבא.

בראשונה יש להעיר כי הכפלת אות, שאפילו אינה מאותיות הגרון, יכולה להיות מצוינת תחת ע"י דגש הנ"ל גם ע"י השתנות ההברה שלפניה מקצרה לארוכה, כמו הֵתֵל תחת הִתֵּל או התתל.

ההברה שוא משום קצורה מאד מתחברת (נבלעת) לפעמים עם ההברה שלפניה והיא אז שוא נח (quiescens), ולפעמים היא מבוטאה בפ"ע ונקראת

*) מחבר הספר הנודע „מקנה אברהם" — המתרגם.

אז שוא נע (mobile). השוא מבוטא אם הוא נמצא בתחלת התבה או באמצע אחרי תנועת הברה ארוכה (תנועה גדולה) כמו בְּרֵאשִׁית, או פְּקֻדָּה (pakedah) בֵּרְכוּ (berechu), יִירְאוּ (jereu), פּוֹקְדִים (pokedim), הוּבְאוּ (hubeu), בשני שואין זא"ז בתבה, מבוטא רק השניה כמו תִּפְקְדוּ (tiphkedu), על כן מבטא השוא תחת אות דגושה כמו פִּקְּדוּ, (pikkedu) כי הנקודה באות ק מכפלת אותה, שע"כ השוא הראשון נבלע בהברה שלפניו. מטעם זה מבוטא השוא אם אות כפולה באמצע התבה כמו הִנְנִי, (hineni) שאז השוא תחת הנון הראשונה מבוטא, שאם היה נבלע בהברה שלפניו לא נשמע רק נון אחת כמו הִנִּי (hinni).

מלבד אלה נבלעים שואין (schevata) אחרים בהברה שלפניהם, וביחוד יש להתבונן, כי אני אומר בפרוש, שכל שוא המבוטא נמצא או בתחלת התבה או באמצעה, כי בסופה אינו מבוטא לעולם. להתבונן יותר ע"ז יש להעיר, כי כל שוא היא הברה שאינה נשמעת בפ"ע, כי אם תמיד היא תלויה כסניף להברה שלפניה או שאחריה. על כן לא נמצא שוא בתבה בת הברה אחת. מזה נראה שכל שוא אינו אלא e קצרה מאד בהיותו תלוי בהברה שלפניו. והוא מבוטא רק בהיותו תלוי בהברה שאחריו, כי אז הבטוי שלו נשמע יותר. אולם בראשית התבה אינו יכול להיות תלוי בהברה שלפניו, ובסוף התבה אינו יכול להיות תלוי בהברה שאחריו, שאז הוא רק נבלע (corripitur, verschlukt). בהיות שני שואין באמצע התבה אז תלוי הראשון בהברה שלפניו והשני בהברה שאחריו. מזה יוצא עוד שלעולם לא יבואו שני שואין בתחלת התבה, או באמצעה אחרי תנועה ארוכה (גדולה), כי שני שואין אינם יכולים להתלות בהברה שאחריהם.

אותיות הגרון אינן מקבלות שוא מבטא, ולפעמים רחוקות מקבלות שוא נבלע; תחת זאת יש להן שלש הברות ממוצעות בין בטוי קצר ובין בטוי יותר קצר והן נקראת חֲטָפִים (ghatephim) ומסומנות ככה: חטף־פתח ֲ, חטף־קמץ ֳ, וחטף־סגול ֱ, הראשונה מציינת הברה קצרה מהברת פתח, השניה הברה קצרה מהברת קמץ הקצר, והשלישית הברה ממוצעת בין סגול הקצר ובין שוא הקצר מאד.

פרק רביעי.

על הנגינות (Accente).

הכללים על הנגינות אצל המדקדקים מעמיסים יותר משא לעיפה על הלומדים שפת עבר מאשר יאלפום בינה. עוד נוכל לכלכל אותם. אם יועילו לנו באיזה אופן לידיעת המבטא הנכון בשפה. אבל אם נשאל את היותר בקיאים בדבר. המה מוכרחים כלם להודות, שאין בידם טעם מקובל לגודל המספר של הנגינות. ולי נראה שצריך להיות טעם ידוע בדבר. בתחלה הואלתי לחשוב שהממציאים את הנגינות סדרו אותן לא בלבד לתכלית המדבר להרים או להשפיל קולו. בתתו רֶוַח ידוע בין חלקי הדבור לפי תכנם, כי אם גם לציין את נענועי הרוח של המדבר בחום הניגו, שרגילים אנחנו בדבור בע״פ להראות ע״י שנוי הקול ותנועת אברי הגוף, בפשוט ידים ובקריצות עינים ובשעטת רגלים ובעקימת הפה וברמיזות עפעפים ובפשוק שפתים וכדומה במיני נענועים כאלה המכונים בלעז: Mienen, gesten, העוזרים את המדבר להסביר את השומעים את מחשבותיו, כי שונה קולו של המדבר בפשיטות ושל המדבר בהתול, שונה קולנו אם נדבר בשבחו של איזה אדם, אם נתפלא על איזה דבר, אם נדבר לגנאי איזה דבר, אם נלעג ונבזה דבר־מה, שככה משנים אנחנו קולנו ותנועותינו לפי חום הגיגנו והתפעלותנו. ויען אשר ממציאי האותיות בכל הלשונות התרשלו ולא השתדלו לציין התפעלותנו בסימני צורות הכתב. הואלנו להראות מצב רגשנו היטב יותר ע״י קולנו החי מע״י צורות הכתב. ובכן חשבתי כי הממציא את הנגינות בשפת עבר רצה למלאות את החסרון הזה בלשונות אחרות. אולם כאשר בחנתי את הדבר יותר, ראיתי כי השערה כזאת איננה נכונה, ונהפוך היא, כי הנגינות לא בלבד שהן מערבבים את נענועי הרוח בהתפעלותיו, אלא מבלבלים גם את המלים בעצמן, בלי הבדל אם הדבור בהתול או בפשיטות, ולאותה הנגינה בעצמה הוראות שונות בחבור חלקי הדבור, עד שנראה לנו לפעמים הסרון במספר הנגינות עם כל הרבוי הגדול שבהן. לכן אני חושב עתה, כי הואילו להשתמש בנגינות האלה אחרי אשר התחיל המנהג בעדת הפרושים, לקרא במקהלות העם את חלקי ספרי הקודש בכל ימי שבת ומועד, ולמען לא ימהר הקורא לקרות

בחפזון (כנהוג לרוב בקריאת חלקי תפלות פעמים רבות) הסמו את הקריאה הנמהרת ע״י ציוני הנגינות. ע״כ אניח דקדוקים זעירים על פרטי הנגינות אל הפרושים ובעלי המסורה, ואזכיר פה רק את מה שיש בו איזו תועלת כפי הנראה.

הנגינה משמשת להפסיק או לחבר את חלקי המאמר או הפסוק. וגם להרים (להאריך) או להשפיל (לקצר) את ההברה, ולא נמצא נגינה המורה סוף הפסוק או המאמר. הציון התמידי לסוף הפסוק הוא בשתי נקודות כמו „הָאָֽרֶץ׃״ — וישם הציון הזה סילוק, המורה לרוב, אך לא תמיד, התימת המאמר.

אולם חלקי המשפט או המאמר או הפסוק נפרדים כאמור ע״י נגינות. במלות „חלקי המשפט״ אין כונתי על הפעלים בלבד, כי גם על נטיות השם (Declination). רצוני לאמר כי הנגינה, שיש לה תמיד איכות הציון (Komma) בלשונות לועזיות, משמשת גם להבדיל את הנושא (Nominativ) והפעל מן הנשוא (Accusativ) שלו, ומן הנטיות (Casus) האחרות, וזה אם הנשוא יבא אחרי הנושא, אבל אם יבוא בין הפעל ובין הנושא, אז יהיו הפעל והנשוא והנושא רק חלק אחד מהמשפט, וכן הדין בשני פעלים המחוברים ע״י ו החבור בלי שם אחר מלבד הנושא שביניהם *).

ע״כ אם לא נמצא בהפסוק אלא חלק אחד שצריך להפסיקו, הוא מצוין בנגינה שקורין **טרחא** תחת התבה ותמונתה כזו בָ֖. אם יש בפסוק שני חלקים שצריך להפסיקם, יבא תחת החלק הראשון **טרחא**, ותחת החלק השני הנגינה שקורין **אתנח** בתמונה כזו בָ֑, הנגינה הזאת הוא היותר יקרה בין הנגינות המפסיקות חלקי הפסוק, כמו שנבאר להלן, בפסוק אחד לא נמצא אלא אתנח אחד, ורק לפעמים רחוקות יבואו שנים בו. אם נמצא בהפסוק שלשה חלקים שצריך להפסיקם, אז יבוא בראשון **טרחא**, בשני **אתנח**, ובשלישי עוד הפעם **טרחא**. ואם ארבעה חלקים,—אז יבואו לרוב בראשון על התבה שתי נקודות, בָ֔ וישם הנגינה הזאת **זקף קטן** — בשני **טרחא**, בשלישי **אתנח**, וברביעי עוד הפעם **טרחא**. ואם חמשה חלקים להפריד בהפסוק, אז תבא בראשון לרוב נקודה על התבה שקורין **רביע** (rabiagh) בָ֗, בשני **זקף קטן**, בשלישי

---

*) בדברים האחרונים האלה שהם קשי הבנה יש איזה בלבול ושבוש או חסרון בט״ס, כמו שהעירו ע״ז המו״ל ספרי שפינוזה V. u. L. — המתרגם העברי.

טרחא, ברביעי אתנח, ובחמישי עוד הפעם טרחא: וגם בסדר אחר: בראשון זקף קטן, בשני טרחא, בשלישי אתנח, ברביעי עוד הפעם זקף קטן, ובחמישי עוד הפעם טרחא. ואם ששה חלקים, אז יבואו המפסיקים בסדר הזה: רביע, זקף קטן, טרהא, אתנח, זקף קטן, טרהא. ובאופן כזה משמשים עוד מפסיקים אחרים, להפריד או להבדיל בין חלקים רבים. אולם זקף קטן ורביע שוים בהפסקה, ומשמשים לרוב לתכלית זו, ואין חפצי להאריך בהם, כמו שאין רצוני להאריך בנגינות אחרות הנקראות "משרתים" אצל המדקדקים. אכן צריך להעיר, כי טרחא אינו משמש להפסקה בלבד, כי גם ביחוד להורות על סילוק או אתנח הבאים אחריו, כי אחרי טרחא לא יבא מפסיק אחר בלתי אם אתנח או סילוק, ובהפך אין אתנח או סילוק שלא יבוא טרחא לפניהם, מטעם שאבאר להלן. התבה שאין בה נגינה מלמעלה או מלמטה היא מחוברת עם התבה שאחריה ע"י קו שקורין לו המדקדקים מקף, כמו כִּי־טוֹב.

הנגינות משמשות עוד כאמור, להרים (להאריך) או להשפיל (לקצר) את ההברה, (Silbe) כי תבאנה על או תחת האות אשר הברתה תרום (תתארך) או תִשָּׁפֵל (תתקצר). כל תבה אשר הנגינה שבה תבא בהברה (Silbe) האחרונה נקראת מלרע, ואם תבא בהברה שלפני האחרונה נקראת מלעיל. בהברה או בהתבה שלפני סילוק או מקף יבא קו קטן תחת האות במקום הנגינה כמו הָאָֽרֶץ: וכן עֹֽשֶׂה־פְּרִי. הקו הזה נקרא בפי המדקדקים געיא, והוא נשמט אם התבה שלפני מקף רק בת תנועה אחת, כמו, כִּי־טוֹב.

בתבה בת הרבה הברות רגיל לבא שתי נגינות, האחת להורות על מלעיל או מלרע בבואה על האות האחרונה או שלפניה, והשנית על האית שלפני המלעיל, להורות על הרמת (הארכת) הברתה כמו בְּמֽוֹעֲדֵיכֶם, הַֽנּוֹעָדִים, והנגינה הזאת היא לרוב געיא, ותבא כמעט תמיד לפני חטף. לפעמים תבאנה גם שלש נגינות געיא בתבות של הרבה הברות, כמו וַֽיְבָֽרְכֵֽהוּ.

למען דעת איזו הברה תרום או תתארך ע"י נגינה, או באיזו תבות תבאנה שתים או גם שלש נגינות, צריך להתבונן על הכללים האלה: בכל תנועה שלפני שוא נע, הנזכר בפרק הקודם, תבוא געיא, היינו שהיא נמשכת באריכות קצת, להורות כי השוא שאחריה שייך להברה הבאה אחריו, מזה נראה שבכל תנועה

לפני חטף, תהיה גדולה או קטנה, תבא הנגינה הזאת, כמו נַֽעֲשֶׂה, יען אשר השוא המורכב בחטף אינו נבלע לעולם, היינו שאינו מחובר אל ההברה שלפניו, (נח) אלא עם אותה שאחריו (נע), ונראה עוד מכ"ז כי תנועה גדולה לפני שוא פשוט צריכה להתארך או לקבל את הנגינה הזאת, למען יִוָּדַע היטב כי השוא אינו נבלע בקרבה, כי אם מחובר (נע) אל ההברה שאחריו. מזה הֽוּבְאוּ, שֽׁוֹמְרִים, בׇּֽרְכוּ, פָּֽקְדָה, שיש להם געיא, וכן קֽוֹנֵי, אעפ"י שחירק קצר הוא מבוטא כארוך מפני השוא נע שאחריו.

אעפ"י ששוא תחת אות דגושה הוא ג"כ מבוטא, מ"מ לא תבא געיא על התנועה שלפניה, אם האות הנכפלת ע"י הדגש אינה מאותיות שאינן מקבלות דגש או שאינן נכפלות, כנ"ל בפרק שני, והטעם לזה לפי דעתי מפני שהדגש מורה על היות האות הראשונה מהכפלת הדגש שייכת אל התנועה שלפניה ונבלעת בה כמו שוא נח, ע"כ דין התנועה שלפני שוא הנולד מהדגש המכפיל, כדין תנועה שלפני שני שואין, שהראשון מהם נבלע כנ"ל, והשני מבוטא, היינו שהראשון נח והשני נע.

אם תנועה אחרי איזה שוא צריכה להיות נארכת, אז צריכה גם התנועה שלפני השוא הזה להיות נארכת ע"י געיא, הכלל הזה מושל בין שיהיה השוא בפועל, ובין שיהיה רק בכח הדגש החזק ד"מ הַֽקְבְּצֵנִי; יען אשר הפתח אחרי השוא הפשוט צריך להיות נארך בעבור השוא המורכב שאחריו, ע"כ צריך גם הפתח לפני השוא הפשוט להיות נארך. מטעם זה תבוא געיא כפול גם בתבות וַֽיִּשְׁתַּֽחֲווּ תִּֽתְנַֽחֲלוּ וכדומה; וזהו הכלל גם אם השוא רק רמוז בכח הדגש החזק כמו מְֽמַֽחֲרַת שתבא געיא על כ"א משני הממין, משום שנקרא במבטא מְֽמְמַֽחֲרַת, כי לפני הקמין נמצא שוא בכח במבטא הדגש, ומפני שהקמין הזה צריך להיות נארך בשביל השוא המורכב שאחריו, ע"כ נארכת גם התנועה שלפני השוא הנכלל בהדגש. מזה וַֽיְבָֽרֲכֵהוּ, הַֽנַּֽעֲרָה, הַֽמַּֽעֲשֶׂה, בְּֽמַֽחֲנֶה, וכן רבים ממין הזה שתבוא בהם געיא כפול.

שתי תנועות ארוכות (גדולות) בלי נגינה או געיא בתבה אחת אין במציאות. ועתה אם התנועה שלפני האחרונה והתנועה שלפניה ארוכות, והנגינה תבא מלרע אז תבא געיא על התנועה השלישית שלפני האחרונה כמו אָֽנֹכִי

שהקמץ נארך, אם באה הנגינה מלרע, אבל הגעיא נשמטת אם תבא הנגינה על מלעיל כמו הִן אָנֹכִי. וככה תבוא געיא על התנועה השלישית שלפני האחרונה בתבות וַהֲקִימוֹתִי, הַכּוֹכָבִים, נְשִׂיאֵיהֶם. אם בתבה אחת תנועות גדולות רבות אז נראה תמיד שלא תבאנה לעולם שתי תנועות גדולות זא"ז בתבה בלי נגינה או געיא בראשונה כמו בְּשָׁבוּעוֹתֵיכֶם. פה יש להעיר, כי לפעמים יבא קבוץ תחת שורק. שאז דתו כדין תנועה גדולה, כמו מִשְׁבֻעָתִי, יען אשר השורק שבתבת שְׁבוּעָה נהפך לקבוץ, הקבוץ נארך כמו תנועה גדולה, כי בלי זה הוא קצר (תנועה קטנה).

עוד יש להעיר, כי תנועה קטנה עם שוא נח המחובר אליו, דינו כתנועה גדולה, כמו מְנִקֶּתָה, מוֹלַדְתִּי וכדומה, שהגדולה לפני הקטנה עם השוא, מתארכת ע"י געיא, כמו גדולה לפני גדולה שאין בה נגינה, ובכן שתי התנועות הראשונות בתבת הִתְיַצְּבוּ הן ארוכות, מפני שבכ"א מהן מחובר שוא, היינו בראשונה שוא בפועל, ובשניה שוא בכח ע"י הדגש באות צ. הוין מהכלל הזה היא תנועה קצרה *) הבאה לרוב תחת שוא פשוט, למען לא יבואו שני שואין בתחלת התבה, כנ"ל בפרק השלישי, ד"מ התנועה הראשונה בתבת תִּפְקְדוּ (?) היא קצרה, מפני שבאה תחת שוא, ויש כי קצרה לפני קצרה נארכת. מפני שהקצרה השניה תבא תחת שוא מורכב, שלפניו כאמור תבוא תמיד געיא, כמו וַיֶּחֶרְדוּ תחת וַיֶּחֶרְדוּ, ו עם פתח לפני י תבא פעם עם געיא ופעם בלי געיא, כמו וַיְדַבֵּר־וַיְדַבֵּר.

אלה המה הכללים של הנגינה געיא, לפי מה שנודעת לנו מהתנועות בלבד, ונשארת לנו עוד אחרת במלות היחס, שאבאר במקומו.

אמנם לא אתעכב במה שרגילים היהודים, בעבור הנגינה המזמרת ∞ שקורין זרקא, להעתיק את הגעיא אל ההברה שלפני הזרקא, מפני שאין לחקות הדבר אצל אותם שמדברים ולא מְזַמְּרִים בלשון העברית.

אכן זאת צריך להודיע, כי לרוב תבא תחת געיא נגינה אחרת; ויש תבות שנמצא בהן שתי נגינות, והברה אחת בהן נארכת שלא כדין לפי הכללים הקודמים.

---

*) אצל בעל „צוהר התבה" שמה תנועה קלה, והרבה נתחבט בעדה עמו בעל „אוהל משה" — המתרגם.

וזה נעשה מפני שאך לפעמים רחוקות יבואו שני "מפסיקים", הרגילים לבא אחר "משרתים", זה אחר זה בלי אמצעי, ד"מ אחרי אתנח לא יבא תיכף סילוק, וגם לא זקף קטן; ובהפך אחרי סילוק יבוא אך לפעמים רחוקות מאד זקף קטן או אתנח. ואולם אם תבה הבאה אחרי אחת הנגינות האלה צריכה לאחת מהנה, אז רגילה התבה הזאת להצטיין בנגינות כפולות, ומארכת אחת מהברותיה, אשר בלעדי זאת לא היתה ארוכה, כמו ישעיהו ז' י"ח יְאֹרֵי מִצְרָיִם וְלַדְּבוֹרָה, שבתבת וְלַדְּבוֹרָה מפני הזקף קטן תבא נגינה אחרת על האות ל, אשר הברתה נארכת בנגוד הכלל הרגיל, וזה מפני האתנח שבתבה הקודמת. וכן במדבר כ"ח כ' וכ"ח וּמִנְחָתָם, מפני שתבא תיכף אחרי סילוק יש לה שתי נגינות, והברת האות מ נארכת נגד החוק הכללי. וכן דברים י"ב א' לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים. מטעם זה נמצא דברים י"ג י"ב וְכָל־יִשְׂרָאֵל שבאה נגינה על "וכל" שלא כדין מפני המקף, וכדומה משלים הרבה, ועוד משלים יותר שבהם נהפך הגעיא לנגינה מטעם כזה.

עוד צריך להעיר שיש בין הנגינות המפסיקות נגינה אחת ושמה קדמא שתבא תמיד אחרי התבה מלמעלה כמו הָעוֹלִים ונבדלת רק בזאת מנגינה אחרת משרתה ושמה אזלא שתבא תמיד על ההבריה הצריכה לנגינה, ועתה אם תבה עם קדמא כזה היא מלעיל, צריך לה נגינה אחרת להורות שהנגינה באה על ההברה שלפני האחרונה, כמו יָדַיִם, שבעבור זה תבוא אותה הנגינה בשם אזלא על האות ד להורות על מבטא התבה מלעיל. עוד אמצא סבות אחרות מפני מה תבוא נגינה כפולה בתבה, היינו אם תבת מלרע, מטעמים שאזכיר להלן תהיה מלעיל באותן ההברות בעצמן, אז נשארת הנגינה באחרונה, וההבריה שלפניה שצריכה לנגינה מקבלת נגינה אחרת. אבל הכלל הזה הוא אך למותר, באשר הנגינה השניה אינה משתמשת למאומה.

עתה הנה העת להורות באיזו תבות צריכה הנגינה להיות מלעיל ובאיזו מלרע. אכן מאשר הדבר לא יבורר מהאותיות והתנועות בלבדן, אחשוך אותו לעת שידובר בספר הזה על הפעלים. פה אעירה רק כי אתנח או סילוק מהפכים לרוב תבות מלרע אל מלעיל. היינו בהיות ההברה האחרונה ואותה שלפני האחרונה ארוכות. שכן אם התבה אָנֹכִי צריכה לקבל אתנח אל סילוק,

היא צריכה להיות מלעיל כמו דָן אָנֹכִי. אם ההברה שלפני האחרונה היא שוא שאינו מקבל נגינה כנ"ל, אז יתהפך השוא בפעלים אל קמץ ובשמות אל סגול, ד"מ אם הפעל פִּקְדוּ צריך לקבל אתנח, אז יתהפך השוא תחת קְ אל קמץ פָּקָדוּ; והתבה שִׁמְךָ באתנח אל שְׁמֶךָ. אולם בבינונים במין נקבה יתהוה מהשוא פעם סגול ופעם קמץ, וזהו גם אם הנגינה צריכה להיות זקף קטן.

גם זאת לדעת, כי הנגינה אתנח או סילוק מבטלת את איכות הנגינה המפסקת שלפניה, כאלו תחסום אותה. מזה בא כי נגינה מפסקת שלפני שתי הנגינות האלה היא תמיד טרחא, שע"כ היא מורה תמיד כי יבואו אחריו אתנח או סילוק, ושלכן אין לה עוד איכות הפסקה, כי לא יעשה מלעיל בתבות, ויכול לרוב לבוא תיכף אחרי זקף קטן או נגינה מפסקת אחרת, ואחריו בעצמו יכול לבוא תיכף אתנח או סילוק. מעתה אם החלטתי לעיל כי שתי נגינות מפסיקות אינן יכולות לבוא זו אחר זו בלי אמצעי, הוא כלל לכל הנגינות חוץ מן טרחא, אשר כאמור אבד איכות הפסקה, מפני אתנח או סילוק שאחריו.

פרק חמישי.

על השמות (Nomine).

אצל הלאטינים נפלג הדבור לשמונה חלקים (8 Redetheile) אם גם אצל העברים כן, מוטל בספק, כי כל תבה בלשון עברית, חוץ ממלות הקריאה והחבור ומלות הטעם, יש לה איכות (כח וטיב) השם. המדקדקים לא הרגישו את הדבר הזה, והשבו מלות רבות כיוצאות מהכלל, שהן באמת ישרות ונכוחות לפי שמוש הלשון, והמה לא הכירו דברים רבים הנחוצים לידיעת הלשון והדבור.

איך שיהיה, אם היו להעברים חלקי הדבור במספרם כמו אצל הלאטינים,

או פחות מהם, אנחנו נַחֵם כלם, מלבד מלות הקריאה והחבור וקצת מלות הטעם (Partikel), כאמור, אל השם. הטעם לסברא הזו, ואיך היא מועלת להבין בנקל את השפה הזאת, יתבאר במה שיבוא.

את מה שאבין במלת השם הנני להציע בזה. אני מבין במלת השם תבה, שנציין בה מה שיוָדע לנו. אכן מה שיוָדע לנו כולל דברים, איכיות, מינים וערכים של הדברים, כמו כן פעולות ומינים וערכים של הפעולות. מזה נקל לנו להתבונן על המינים השונים של השמות.

ד"מ אִישׁ הוא שם איזה גבר; חָכָם או גָדוֹל הם איכיות הגבר; הוֹלֵךְ או יוֹדֵעַ מציינים את הסגנון שלו; בֵּין או תַּחַת או עַל הם שמות המורים על הערך של הגבר אל דברים אחרים; הָלוֹךְ הוא שם פעולה בלי ערך אל הזמן. ולהעיר ביחוד הוא, כי הסגנון שקורין הלאטינים מקור (Infinitiv) הוא אצל העברים שם פשוט, שע"כ אין להמקור לא הוֶה ולא עבר ולא איזה ערך זמני בכלל. התבה מְהֵרָה היא איכות ההליכה. הַיּוֹם או מָחָר וכדומה הם ערכים זמניים, המצוינים גם באופן אחר, שע"ז נדבר בפרק אחר.

השם כולל ששה מינים: א) הנושא, (Substantiv) שהוא מכיל שם עצם פרטי ושם עצם כללי כידוע. ב) התואר (Adjektiv). ג) היחס (Relativ). ד) הבינוני (Particip). ה) המקור (Infinitiv). ו) תואר הפעל (Aoverb). ונוסף לאלה הכנוי. (Pronomen) שבא תחת השם העצם, כמו אֲנִי, אַתָּה, הוּא וכו' שנדבר ע"ז בפרק אחר.

בנידון האחרים יש להעיר, כי בשם עצם הפרטי מצוין רק איש יחידי, כי לכל אישי שם לעצמו, וכן לכל פעולה, ע"כ נמצא כי שם עצם פרטי וכן המקור ותואר הפעל יבאו רק ביחיד, אולם האחרים יבואו ביחיד וברבים. אני אומר "האחרים" כי גם מלות היחס תבאנה בלשון רבים, שע"ז נדבר בפרק העשירי.

רגילים בני האדם, וביחוד העברים, ליחס לכל הדברים משיגי (Attribute) האדם, כמו: "הארץ שמעה והאזינה" וכדומה, אולי מפני זה או מטעם אחר מחולקים כל שמות הדברים במיני זכר ונקבה. במה נוכל להכיר זאת, ובאיזה אופן נהפך היחיד לרבים, אבאר בפרק הבא.

פרק ששי.

על נְטִיַּת (Flexion) השמות מיחיד לרבים.

זאת נעשה בהוסיף לשמות זכרים חִירִיק ארוך לפני ם, ולשמות נקבות חוֹלם לפני ת, ד"מ גַּן ברבוי גַּנִּים, וכן עֵץ—עֵצִים, אָח—אַחִים. אולם **אוֹת—אוֹתוֹת, נֵר—נֵרוֹת, עוֹר—עוֹרוֹת** וכו'.

מכלל הזה יוצאים שמות אחדים זכרים המצוינים בלשון רבים כמו נקבות, ואחדים נקבות המצוינים בל"ר כמו זכרים, ואחדים המצוינים בנטיתם מיחיד לרבים בשני האופנים גם יחד. ד"מ: **אָב—אָבוֹת**, ובהפך; **נָשִׁים**: שם בל"ר נקבות שאין לו יחיד, ויבוא בציון זכרים; **הֵיכָל**, בשתים לרבים: **היכלים** וגם **היכלות**: מלבד זה יש להעיר, כי שמות סתמים (Neutra) נטוים ברבים בציון נקבות, כמו: **גְּדוֹלוֹת**.

השמות עם ה סופית, יהיו זכרים או נקבות, יאבדו אותה בלשון רבים, כמו: **עָלֶה—עָלִים, אִשָּׁה—אִשּׁוֹת**.

בשמות נקבה עם ה סופית תבא לרוב ת תחת ה, ושתי ההברות שלפניה מקבלות סגול־תאומים, או בנגינות אתנח או סילוק מקבלות קמץ וסגול, כי מן **עֲטָרָה** יתהוה **עֲטֶרֶת**, ועם אתנח או סילוק **עֲטָרֶת**. וכן מן **פּוֹקְדָה** יתהוה **פּוֹקֶדֶת** או **פּוֹקָדֶת**. אולם אם האות שלפני האחרונה היא ח או ע אז תתהפך ההברה אל פתח, כמו: **שׁוֹמַעַת, בֹּרַחַת** תחת **שׁוֹמְעָה, בּוֹרְחָה**, מה שנהוג גם בשמות עצמים (Substantiven) כמו **צַפַּחַת**. מזה יבוא כי כל שמות נקבות עם ת סופית נטויות בל"ר כמו השמות עם ה סופית.

מלבד זה מהפכים לרוב השמות את תנועותיהם, היינו מן קמץ בהברה שלפני האחרונה יתהוה שוא כמו **דָּבָר—דְּבָרִים, זָקֵן—זְקֵנִים, שָׂמֵחַ—שְׂמֵחִים, נָקִי—נְקִיִּים, רָחוֹק—רְחוֹקִים, בָּרוּךְ—בְּרוּכִים**. וכן מתהפך קמץ בהברה שלפני האחרונה, (ד"מ **זִכָּרוֹן, גִּלָּיוֹן**) אל שוא, ונעשה **זִכְרוֹנוֹת, גִּלְיוֹנִים**. אולם אם ההברה האחרונה היא קמץ או אם התבה בת הברה אחת, אז נשאר הקמץ במקומו, או נתהפך לפעמים אל פתח, כמו: **כּוֹכָב—כּוֹכָבִים, שָׂר—שָׂרִים, יָם—יַמִּים, שׁוֹשָׁן—שׁוֹשַׁנִּים**.

לאלה נחשבים עוד השמות עם ה סופית, מפני שאובדים בל"ר, כאמור, ההברה האחרונה עם הה"א, שע"כ כמו התבות בנות הברה אחת או אותם עם קמץ בהברה האחרונה צריכים להיות נטויים, ד"מ **שָׂדֶה, קָנֶה**, מפני שבל"ר הם אובדים הסגול עם ה', הם נוטים לכלל התבות בנות הברה אחת, ונשאר בהם הקמץ בל"ר כמו **שָׂדוֹת, קָנִים**. וכן **מַמְלָכָה**, מפני שהקמץ האחרון עם ה נופלים, נשארת התנועה שלפני האחרונה בל"ר כמו אותם עם קמץ באחרונה, ונטויים **מַמְלָכוֹת**.

מטעם זה נשאר הקמץ בתבות עם ת סופית גם בל"ר בהברה שלפני האחרונה, כמו: **תּוֹלַעַת־תּוֹלָעִים**, ונשאר בהן הקמץ אף אם לא נכרתה מהן ההברה האחרונה בל"ר, כמו: **זָוִית—זָוִיּוֹת, עָמִית—עֲמִיתִים, גָּלוּת—גָּלֻיּוֹת**:

הצרי בלפני האחרונה משתנה אל שוא, אך לפני חולם או שורק נשארת במקומה, כמו: **עֵנָב—עֲנָבִים**, אולם **אֵילוֹן** נשאר עם הצרי: **אֵילוֹנִים**. גם בשמות שהאחרונה בצרי היא נהפכת אל שוא, אם התנועה שלפניה שייכת לאותן שנשארות במקומן בל"ר, או שאינן מתהפכות לשוא, כמו: **מַקֵּל—מַקְלוֹת, פּוֹקֵד—פּוֹקְדִים, עִוֵּר—עִוְרִים**; אולם הצרי נשארת במקומה אחרי שוא או תנועה שמתהפכת לשוא, כמו **זָקֵן—זְקֵנִים, זְאֵב—זְאֵבִים** וכו'.

בתבות בנות הברה אחת או שתי הברות המסיימות באות ה או ת נשארת הצרי, כמו **נֵר—נֵרוֹת, עֵד—עֵדִים, רֵעֶה—רֵעִים, שְׁאֵלָה—שְׁאֵלוֹת**.

מלבד אלה ישנן בנות הברה אחת, שהצרי שלהן מתהפכת אל חירק, אך כאלה וכאלה היוצאים מהכלל אציע בהלוח בסוף הספר, אשר הבטחתי לתת אל הקורא.

סגול בלפני האחרונה נהפך לשוא, אבל בהאחרונה נהפך לקמץ, וזהו מפני שכל השמות ברבים הם מלרע, אולם אותם שלפני האחרונה שלהם בסגול הם מלעיל, ועתה אם תשאר הסגול השני בל"ר, אז צריכה הנגינה לבוא בלפני האחרונה, נגד השמוש הכללי בל"ר הנ"ל. מטעם זה: **מֶלֶךְ—מְלָכִים, אֶבֶן—אֲבָנִים, צֶדֶק—צְדָקוֹת, זֶבַח—זְבָחִים, נֶחָמָה—נְחָמוֹת, חֵטְא—חֲטָאִים, בֶּקֶר—בְּקָרִים**.

השנוי הזה של הסגול בהאחרונה לקמץ ואותו בלפני האחרונה לשוא, הוא גלוי במשקל שוה זל״ז. הן הראנו לדעת, כי תבות בנות הברות רבות עם ה סופית מהפכות את ה אל ת, ואת ההברות אל סגול כפול, כמו: עֲטָרָה—עֲטֶרֶת, פְּקֻדָּה—פְּקֻדַּת.

גם פה כמו בהקודם יש להעיר, כי בשמות המסיימים באות ה או ת, מפני שאבדו את האותיות האלה ה או ת בל״ר, מקבל הסגול שלפני האחרונה ט״ב האחרונה ונהפך לקמץ, מלבד אותם שהסגול שלהם בלפני האחרונה משמש תחת שוא. כמו כל הבינונים ותוצאותיהם. ד״מ פֹּקֶדֶת יבא מפני הנגינה אתנה או סילוק תחת פֹּקְדָה, וכן תוֹלֶדֶת תחת תוֹלְדָה. אולם בל״ר הם שבים לקבל את השוא: תּוֹלְדוֹת, פּוֹקְדוֹת.

סגול שלפני האחרונה אשר שוא נח תלוי בו, אינו יכול להתהפך אל שוא, שלא יהיו שני שואין בתחלת התבה. ע״כ בל״ר יִשָּׁאֵר או יהיה פתח, כמו: אֶשְׁנָב—אֶשְׁנַבִּים, מֶרְכָּבָה—מַרְכָּבוֹת. חולם לפני סגול נהפך לשוא, כמו: בֹּקֶר בְּקָרִים, אֹהֶל—אֳהָלִים. אחדים יוצאים מהכלל, שנזכירם בהלוח. מלבד זה יש תבות בנות הברה אחת שלפעמים מהפכים את החולם לקמץ, כמו: יוֹם—יָמִים, רֹאשׁ—רָאשִׁים; ולרוב נשאר במקומו, שכן גּוֹי—גּוֹיִם, אוֹר—אוֹרִים וכו׳; וכן בהמסיימים עם ת ולהם סגול תאומים, כמו: פֹּקֶדֶת. פתח מתהפך בל״ר רק לפני י כמו: יַיִן—יֵינוֹת, זַיִת—זֵיתִים. עוד נמצא בַּהֶרֶת, ברבים בֶּהָרוֹת.

גם חירק — מלבד אותם שאובדים את התנועה הזאת לפי הכללים הקודמים ואותם מעטים הרשומים בהלוח בסוף הספר — נשאר תמיד בלי שנוי. פה אדבר רק מחירק מקורי, „לא מאותו *) המשמש בתחלת התבה לפני שוא למען לא יבואו שני שואין זא״ז, והוא נכר בהיות להתבה ה נוספת (paragogicum) בסופה, כמו אִמְרָה תחת אֹמֶר; מזה הרבוי אֲמָרוֹת. וכן דִּמְעָה מפני שהוא תחת דֶּמַע הרבוי שלו דְּמָעוֹת, כי כנ״ל הסגול האחרון נהפך לקמץ, והקמץ האחרון צריך לְהִשָּׁאֵר בל״ר, אבל חולם וסגול בלפני האחרונה נהפכים אל שוא.

*) אצל רז״ה „תנועה קלה״ הנ״ל — המתרגם.

קבוץ ושורק אינם נהפכים בל״ר לעולם; אבל זה צריך להעיר, כי התבות בסיום וּת אינן אובדות תמיד בל״ר את השורק כמו שמות אחרים בסיום ה או ת האובדים תמיד כאמור את ההברה האחרונה בל״ר, כי מַלְכוּת ברבוי מַלְכֻיּוֹת, וכן חָנוּת—חֲנֻיּוֹת.

השוא יכול להשתנות אך למען לא יבואו שני שואין בתחלת התבה. הן נראה לרוב התהפכות תנועות גדולות אל קטנות, אכן אם פְּרִי משתנה בל״ר אל פֵּרוֹת, גם כְּלִי אל כֵּלִים, מורה כי האות י ביחיד היא נוספת (paragogicum) שמזה בא כי הצרי שמחויב לו נהפך אל שוא, ומפני שהם אובדים את היו״ד הנוספת בל״ר, נשארת להם הצרי שלהם בל״ר, כעין השבת אבדה.

ע״י הכללים האלה נקל לכל אדם ללמוד. איך להפוך כל השמות מן לשון יחיד אל ל״ר, ולהכיר את היחידים בכל הרבים; ונשאר לנו לדבר מעט על הרבוי הזוגי.

שמות אחדים מהופכים אל הרבוי הזוגי בהוספת האותיות (יהיו השמות זכרים או נקבות) י עם ם עם התנועות פתח וחירק, כמו: יוֹם—יוֹמַיִם, (שני ימים) הרבוי הפשוט היה יָמִים; שָׁנָה—שְׁנָתַיִם (שתי שנים). באופן הזה היה לנו הרשות, לפי הכללים הקודמים, להפוך כל השמות ברבוי השנים, לולא התרשלו האחרונים בדבר, בהשתמשם לרוב ברבוי הזוגי רק בדברים שנמצאים בזוגות טבעיים או מלאכותים שנעשים בשני חלקים, כמו יָד—יָדַיִם (תחת יָדוֹת), אֹזֶן—אָזְנַיִם, וכן במלאכותים שהם זוג זוג, כמו הצבת המורכב משני חלקים מכונה מֶלְקָחַיִם, וכן מִסְפְּרַיִם. מטעם זה אין לנו הרשות להשתמש ברבוי הזוגי להוראת המספר שְׁנַיִם אלא בשמות הנמצאים בתנ״ך במספר הזוגי.

פרק שביעי.

על המין בלשון זכר ובלשון נקבה.

שמות של אנשים, או של דברים השייכים לאנשים, יבואו בל״ז. שמות של נשים, או של דברים השייכים לנשים, יבואו בל״נ; אבל השמות של דברים אחרים, המה סתמיים (neutra) או כלליים (Comunia), ואף אם רבים מדברים כאלה נזכרים בתנ״ך בל״ז או בל״נ, אין זה כי אם במקרה, באשר מקצתם נזכרו באיזה מקום רק בל״נ, שבלעדי זאת המה נזכרים תמיד בל״ז. וכן להפך, ד״מ כָּנָף היא בכל מקום בל״נ, רק בדה״ב ג׳ י״א וי״ב הוא בל״ז, שע״כ חושבים המחברים את השם הזה כעין סתמי. אם לא היה לעינינו הספר ההוא, אז בלי כל ערעור היו מסדרים את השם הזה בשורת הנקבות, ואם היו לנו שמות כאלה יותר, אז היו אולי משנים כל הכללים, והיו חושבים הכללים כיוצאים והיוצאים ככללים, כי לאמר במלה אחת, רבים הם שכתבו גראמאטיקה על הלשון הקדושה בתנ״ך, אבל אין גם אחד שכתב גראמאטיקה על הלשון העברית, אמנם נשוב לענין.

עוד נראה איך הכתוב באותו דבור בעצמו משתמש בשם אחד בשני המינים בתערובת, כמו (בראשית ל״ב ח׳) ״אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו. לכן אסכים לדברי ר׳ שלמה ירחי *) האומר: ״כל דבר שאין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו״. ראה פירש״י במקומו שם. **)

שמות תוארים (adjektiva) משתנים מל״ז אל ל״נ בהוספת ת או ה עם קמץ, מלבד השנוים האחרים בתנועות לפי הכללים הקודמים, ד״מ חָכָם—חֲכָמָה, גָּדוֹל—גְּדוֹלָה, בָּרוּךְ—בְּרוּכָה, פִּקֵּד—פִּקְּדָה או פִּקֶּדֶת, אִישׁ—אִשָּׁה, גְּבִיר—גְּבִירָה, היוצאים מכלל הזה הם השמות עם סגול כפול, ששניהם צריכים להתהפך אל שוא, אבל למען לא יבואו שני שואין בתחלת התבה, נהפך הראשון אל פתח כמו: מֶלֶךְ—מַלְכָּה, שלפי הכללים הקודמים היה צריך להיות מְלְכָה.

*) רש״י, כך קראו לו קדמונינו, ואצלנו מאושר שמו יצחקי ע״ש אביו— המתרגם.

**) הפתגם הזה לא נמצא ברש״י, כי אם בר״א אבן עזרא — המתרגם.

השמות המסיימים בל״ז באות ה׳ מהפכים את התנועה האחרונה לקמץ כמו יָפֶה—יָפָה, רֹאֶה—רֹאָה וכו׳, המסיימים בל״ז באות י׳, מהפכים בל״נ כמו הקודמים, או מקבלים עוד ת׳, כמו שֵׁנִי—שֵׁנִיָה או שֵׁנִית, שְׁנַיִם—שְׁנִיּוֹת, בכלל נמצא שם תואר כזה בשמות המורים מאיזה עם או מאיזו ארץ הוא הנושא, כמו עִבְרִי—עִבְרִיָּה או עִבְרִית; כי צריך לדעת, שכל התוארים האלה בל״ז מתהוים משמות עצמים של ארץ מולדתם או של אבותיהם בהוספת האות י׳ עם חירק לפניה, וע״י הגרעת מספר ההברות לפי הכללים בפרק הבא על התחברות השם. כמו: יִשְׂרָאֵל—יִשְׂרְאֵלִי, עֵבֶר—עִבְרִי, חֶבֶר—חֶבְרִי, כּוּשׁ—כּוּשִׁי, יְרוּשָׁלַיִם—יְרוּשַׁלְמִי. לכל השמות האלה בל״ז נוספת רק ם בל״ר כמו: עִבְרִים, כּוּשִׁים. אם שמות הארצות, שמהם נתהוו שמות היחס ההם, מסיימים בציון רבוי, אז נדחה הציון הזה בשמות היחס, כמו: מִצְרַיִם—מִצְרִי, השמות האלה מתהפכים מל״ז אל ל״נ כאשר אמרתי, רק בהוספת ת או ה עם קמץ לפניהן, אולם בל״ר הם מתוארים תמיד כמו שמות בל״נ עם ה סופית, כמו: מִצְרִיּוֹת, עִבְרִיּוֹת וכו׳.

ונראה כי מה שבשמות התוארים תבוא האות ה עם קמץ לפניה או ת בסופם בל״נ יחידה, והאותיות וֹת ברבוי, הוא מפני שהעברים חשבו לרוב לל״נ גם שמות עצמים המסיימים ביחיד באות ה או ת וברבוי באותיות וֹת, או אולי מפני שחשבו את שמות העצמים ההם כנולדים משמות תוארים.

אמנם די מזה.

פרק שמיני.

על התחברות (regimine) השם.

כל דבר מצוין אם שעומד בפני עצמו (absolut) או בהשענו על אחר ליתר באור. ד״מ: ״העולם הוא גדול״ פה עומד ״העולם״ על עצמותו בנפרד (status absolutus): אולם במשפט: ״עולם האלהים הוא גדול״ עומד ״העולם״ בהצטרפות (status relativus) ובנסמך (constructus) שע״ז המשפט ברור יותר: באיזה אופן מתהוה משפט כזה, הנני להורות כסדרו. ואתחיל בלשון יחיד.

השמות המסיימים באות ה שלפניה קמץ או חולם. מהפכים ה אל ת והקמץ לפתח. תְּפִלָּה בנפרד היא תְּפִלַּת בנסמך. ושעורו: ״תפלה של אחד וכן עָשֹׂה בנפרד. נכתב עֲשׂוֹת בנסמך, כמו ״יום עשות ה׳ אלהים״.

השמות עם שני קמצים. או רק קמץ אחד. מהפכים בסמיכות את שלפני האחרון לשוא ואת האחרון לפתח. כמו: דָּבָר—דְּבַר, כָּבָד—כְּבַד, זָהָב, חָכָם—חֲכַם, כמו שמכנה איוב ט׳ את האלהים: חֲכַם לֵבָב, וכן בָּרוּךְ, שָׁלוֹם, פָּקוּד, זָקֵן וכו׳ כלם מהפכים את הקמץ שלפני האחרונה לשוא. וכן צְדָקָה בְּרָכָה, מהפכים את הקמץ האחרון לפתח, ואת שלפני האחרון לשוא. ואת ה אל ת, ונתהוה מזה צִדְקַת, בִּרְכַּת. ומה שנהפך השוא הראשון לחירק היא מפני ששני שואין אינם יכולים לבוא בתחלת התבה. וזה נוהג תמיד—בלי שאהיה מוכרח לשנות ולשלש הדבר יותר מדי—בכל חירק ופתח לפני שוא *).

*) ר״ל בתחלת התבה בשני הסמיכות, למניע שני שואין בתחלת התבה שאי אפשר לבטא אותם, לתנועה הזאת הבאה במקום שוא קורא רז״ה בספרו „צוהר התבה״ בשם „תנועה קלה״ היינו קלוטה וחלושה שאין בכוחה למשוך אחריה שוא נח, ע״כ השוא שאחריה הוא נע, ובגד״כפת שאחריו רפה כדין, ד״מ מַלְכֵי מהנפרד מְלָכִים. הפתח הוא תנועה קלה, ע״כ השוא נע ואחריו כ רפה. הבעל „אוהל משה״ השיג עליו ושאל אותי מדוע בִּרְכַּת, שהכף דגושה, ויצר לו כלל אחר, וקרא להתנועה במקום שוא בשם „חסון״ לישב על השאלות הנ״ל, ובדח על „הקלה״ של הרז״ה לאמר: עתה תבוש הכלה (הקלה) מפני החתן (החסון). השאלות האלה לא עלו על לב שפינוזה, שהוא העיר רק על שני שואין שלא יבואו, בתחלת

הצרי כלפני האחרונה נהפך לפעמים אל שוא. ואותו של האחרונה לפעמים אל פתח. כמו: שֵׂעָר—שְׂעַר, זָקֵן—זְקַן, פֵּאָה—פְּאַת, מַקֵּל—מַקַּל. אולם לרוב נשאר האחרון כמו שלפני האחרון בלי שנוי. אמנם זה והרבה כיוצא בו איננו כלל מוחלט. כי נמצא בתנ״ך איך השם הזה בעצמו בסמיכות פעם משתנה ופעם איננו משתנה. המורה כי בכתבי הקדש המבטאים (Dialekte) מעורבבים: ע״כ הרשות ביד כל אדם לשנות או להשאיר את הצרי וכן הקמץ כרצונו. מלבד הצרי שלפני י הנשאר בכל מקום. כמו הֵיכָל. הנה אשמורה נמצא בכל מקום בכתבי הקדש בנסמך אַשְׁמֹרֶת, אכן תַּרְאֵבָה תַּלְאֻבַת, תַּעֲלוּמָה—תַּעֲלֻמַת, ע״כ אני אומר שהרשות לכל אדם לכתוב תַּלְאֻבַת תחת תַּלְאֻבַת, אַשְׁמֻרַת תחת אַשְׁמֹרֶת, אעפ״י ששניהן אינן נמצאות בכתבי הקודש.

ואשר אמרתי פה על צרי וקמץ מוסב על כל מה שאין לו כלל מוחלט. במקום אחר אאריך על הדבר יותר. אמנם עוד דבר אחד אוסיפה פה. שראוי להשמע לקיום מה שאמרתי פה. ומה שהוא תכן כל הפרק הנוכחי. ומה שהוא בכלל יקר לידיעת הלשון הזאת.

בפרק שלפני זה אמרתי. כי הסיום בל״נ על ה וקמץ לפניה. או על ת בל״ר בשניהם על ות, היא אבית שמות התואר והבינונים. וזה מפני שהשם הזה בעצמו של התואר מוסב פעם על זכר ופעם על נקבה, שע״כ צריכים לו סיומים כפולים. בשמות העצמים (Substantiva) אין הדבר כן. כי אם לפי שמוש הלשון, נחשבים השמות שאינם מציינים לא ל״ז ולא ל״נ (neutra) למין נקבה. אם מסיימים באות ה או ת, או אולי כאמור מפני שהם מתהוים משמות תוארים הנחשבים למין נקבה. אולם אחרת היא כונתי פה. היינו באותו האופן שאנחנו משערים התהוות שמות העצמים מן שמות תוארים ובינונים. כן מורים השנויים בסמיכות השמות על היותם מתהוים מהשנויים של המקורים והבינונים. כי כל השמות בלשון העברית (כידוע לכל הבקיאים בלשון הזאת) המה ילדי אפני

התבה, ועל רפיון בגד״כפת לא שת לבו הרבה בספר הזה, כמו שבכלל לא האריך לדבר על הדגש הקל, אלא על הדגש החזק, המוליד שנים באותיות ובתנועות.
המתרגם

הפעלים: ורק הבדל אחד יש ביניהם, כי השמוש הראשי והעיקרי של שם העצם בכלל הוא לציין את הדבר בפ"ע בנפרד ולא בסמיכות, שזה אינה מתאים בפרט עם שמות עצמים פרטיים. שלא יבואו לעולם בסמיכות: ונהפוך היא בפעלים שאינם נשמעים בלי הצטרפות אל הפועל או הפעול. שע"כ יבואו רק לפעמים רחוקות בסגנון הנפרד.

איך שיהיה, הנה נקל ללמוד השנויים של השם העצם מן האופנים שבהם משתנים המקורים והבינונים, המורה בלי כל ספק שהראשונים מתהוים מהאחרונים. על כן הנני לסדר פה לוח על אופני הפעלים בשנוייהם בסמיכות, בהיותם כאמור מקור השנויים של כל השמות, ושמורים ככה בנקל בכח הזכרון.

המקור *) (Infinitivum)

בנפרד	בנסמך
פָּקוֹד	פְּקוֹד או פְּקֹד
	גם פְּקוֹדֶת מן פְּקֻדָּה

נִפְקוֹד (תמיד בנפרד) הִפָּקֵד

בנפרד	בנסמך	בנפרד	בנסמך
פַּקֵּד . .	פַּקֵּד או פַּקֵּד	נָגוֹשׁ	גֶּשֶׁת
פֻּקַּד	פֻּקַּד	גָּלֹה או גָּלוֹת	גְּלוֹת
הַפְקֵד	הַפְקִיד	טוֹב	טוֹב גם טָב—
הָפְקֵד	הָפְקֵד	מָצוֹא	מְצוֹא או מְצֹאת
			או מְצוֹאֶת [2]
הִתְפַּקֵּד	הִתְפַּקֵּד [1]	פָּקֹחַ	פְּקֹחַ

אלה הם האופנים העיקרים של המקורים, ועתה אפנה אל הבינונים:

*) לרוב יבוא העבר להורות על המקור כמו דַּבֵּר, גַּדֵּל, בַּשֵּׁל המה מקורים בצירת העבר, כמו שאורה במקומו, ע"כ אין לי ספק כי צורת המקור היתה גם פָּקַד עם קמץ כפול וגם פָּקַד עם קמץ ופתח; שמזה נתהוה פְּקַד בסמיכות, היינו מן פָּקַד פָּקָד ופָקַד. מאשר ידובר על אפני הפעלים באריכות במקומו, די פה רק להזכירם. (הערת המחבר)

[1]) הפעלים מסודרים בארבעה בנינים פועלים ופעולים שהם: בנין הקל, בנין הכבד, בנין יוצא לשלישי ובנין החוזר המצרף פועל ופעול ביחד, כנזכר להלן בפרק השנים עשר, ולפי הבנינים האלה מסדר המחבר פה את המקורים, — המתרגם.

[2]) ע"ד פְּקוֹדֶת הנ"ל.

בינונים פועלים (Activa).

	בנפרד	בנסמך
זכר	פֹּקֵד . .	פֹּקֵד,
רבים	פֹּקְדִים .	פֹּקְדֵי
נקבה	פֹּקְדָה	
או	פֹּקֶדֶת . .	פֹּקֶדֶת
או	פֹּקְדְתִּי *)	
או	פֹּקֶדֶת	
רבות	פֹּקְדוֹת . .	פֹּקְדוֹת
	מְפַקֵּד . . .	מְפַקֵּד **)
רבים	מְפַקְּדִים . .	מְפַקְּדֵי
נקבה	מְפַקְּדָה	
או	מְפַקֶּדֶת . .	מְפַקֶּדֶת
רבות	מְפַקְּדוֹת .	מְפַקְּדוֹת
	מַפְקִיד .	מַפְקִיד
רבים	מַפְקִידִים .	מַפְקִידֵי
נקבה	מַפְקִידָה .	מַפְקֶדֶת
או	מַפְקֶדֶת .	מַפְקֶדֶת
מזה גם	מַפְקֶדֶת	
רבות	מַפְקִידוֹת .	מַפְקִידוֹת
	מִתְפַּקֵּד .	מִתְפַּקֵּד
רבים	מִתְפַּקְּדִים .	מִתְפַּקְּדֵי
נקבה	מִתְפַּקְּדָה	
או	מִתְפַּקֶּדֶת .	מִתְפַּקֶּדֶת
רבות	מִתְפַּקְּדוֹת .	מִתְפַּקְּדוֹת

פעולים (Passiva)

	בנפרד	בנסמך
	נִפְקָד . . .	נִפְקַד
רבים	נִפְקָדִים . .	נִפְקְדֵי
נקבה	נִפְקָדָה	
או	נִפְקֶדֶת . .	נִפְקֶדֶת
רבות	נִפְקָדוֹת .	נִפְקְדוֹת
	מְפֻקָּד . .	מְפֻקַּד
רבים	מְפֻקָּדִים .	מְפֻקְּדֵי
נקבה	מְפֻקָּדָה	
או	מְפֻקֶּדֶת .	מְפֻקֶּדֶת
רבות	מְפֻקָּדוֹת .	מְפֻקְּדוֹת
	מֻפְקָד	
רבים	מֻפְקָדִים	
נקבה	מֻפְקָדָה	
או	מֻפְקֶדֶת	
רבות	מֻפְקָדוֹת	
	גָּדֵל . . .	גְּדַל או גְּדֵל
רבים	גְּדֵלִים . .	גְּדֵלֵי

*) כמו יֹשַׁבְתִּי, שֹׁכַנְתִּי, יֹלַדְתִּי. (הערת המחבר)

**) בתנ"ך לא נמצא הבינוני הזה בנסמך, ונראה שלא היה יכול לבוא בסמיכות לפי המובן הרגיל; מ"מ מאחר שבינוני הזה משתמש לפעמים גם באיזו הצטרפות, נוכל לתת לו מקום פה. (הערת המחבר)

	בנפרד	בנסמך
נקבה	גְּדֹלָה	גְּדֹלַת
רבות	גְּדֹלוֹת	גְּדֹלוֹת
	בָּא	בָּא
רבים	בָּאִים	בָּאֵי
נקבה	בָּאָה	בָּאַת
רבות	בָּאוֹת	בָּאוֹת
	גֹּלֶה	גֹּלֵה
רבים	גֹּלִים	גֹּלֵי
נקבה	גֹּלָה	גֹּלַת
רבות	גֹּלוֹת	גֹּלוֹת
	מְגַלֶּה	מְגַלֵּה
רבים	מְגַלִּים	מְגַלֵּי

	בנפרד	בנסמך
נקבה	מְגַלָּה	מְגַלַּת
רבות	מְגַלּוֹת	מְגַלּוֹת
	שׁוֹמֵעַ	
או	שׁוֹמַע	שׁוֹמַע
רבים	שׁוֹמְעִים	שׁוֹמְעֵי
נקבה	שׁוֹמְעָה	
או	שׁוֹמַעַת	שׁוֹמַעַת
רבות	שׁוֹמְעוֹת	שׁוֹמְעוֹת
	שָׂבֵעַ	שְׂבַע
רבים	שְׂבֵעִים	שִׂבְעֵי
נקבה	שְׂבֵעָה	שִׂבְעַת
רבות	שְׂבֵעוֹת	שִׂבְעוֹת.

מלבד אפני הבינונים האלה ישנם עוד אחרים. אבן לפי דעתי מספיקים הנזכרים, שעל ידם יוכל כל אדם בנקל לשנות את הנפרד אל הנסמך. אם רק יחשוב, כי התנועות שאינן משתנות בנסמך בלוח הזה נשארות תמיד על מקומן כמו בנפרד, היינו תבות בנות הברה אחת, או גם שתים. אם הראשונה היא שוא, כמו כְּתָב, זְאֵב וכו', סגול כפול, פתח חירק ושוא, החולם נשאר ג"כ לרוב, ולפני מקף הוא נהפך לתנועת o קצרה (קמץ חטוף), שורק נהפך רק לפעמים רחוקות או אינו נהפך לעולם, ומה שלפעמים יבואו קבוץ במקומו, אינו בשביל הסמיכות, אלא משום המנהג להחליפם, כי שורק היא תנועה שנתהוה מתערובת הולם וקבוץ, שלכן אנו רואים לרוב שיבוא הולם או קבוץ במקום שורק.

אולם מה שהמלות בנפרד עָוֶל, אָוֶן, מָוֶת וכדומה הן בסמיכות עֶוֶל, אֶוֶן, מֶוֶת וכו', הטעם הוא בשמוש הכללי של הלשון, הנה אמרתי לעיל כי

קמץ לפני סגול יבוא בסוף המאמר תחת הסגול הראשון, או גם באמצע המאמר בהפרדת חלק אחד ממנו כמו: עֲטָרֶת תחת עֲטֶרֶת, פְּקֻדָּת תחת פְּקֻדֶּת, ע"כ נמצא בשמוש הלשון עָוֶל וכו' בנפרד תחת עֶוֶל בהתחברות.

אולם יש להעיר כי בלשון הזאת רגיל השמוש יותר להיות האות י נח בחולם, מהיותו הברה בפ"ע, וזה נהוג כפי הנראה במלות הקן, כי בכתבי הקודש נמצא רק פעם אחת עֶוֶל בסמיכות, ובשאר מקומות נמצא תמיד מן עָוֶל בנפרד עוֹל בנסמך, ומן אָוֶן בנפרד אוֹן בנסמך, וכן בהשאר של הסגנון הזה.

כדי להוסיף דבר גם בסיום בל"ר, נעיר כי הסיום, — וֹת נשאר תמיד בסמיכות, אבל —ים דוחה את ם וחירק נשתנה אל צירי, והסגנון הזה בסמיכות נמצא גם בזוגי—יִם, שדוחה ם עם חירק, ומשנה פתח אל צירי כמו עֵינֵי בנסמך מן עֵינַיִם, ונראה לי שמזה בא שכל פתח לפני י מקבל הסגנון הזה, מן בַּיִת נתהוה בֵּית, מן יַיִן—יֵין וכן השאר.

בטרם אוסיף לדבר צריך אני להעיר קודם לכל, כי קָנִיתִי במלת שם על כל מיני השמות, כל שם, חוץ משמות עצמים פרטיים (כנ"ל), יכול להיות אם סומך מה שקורין Genitiv בלע"ז *) או נסמך, ביחוד בסגנון הצטרפות (Relativum) או במלת היחס (Präposition) שמציינת תמיד איזו הצטרפות, וסומכת או נסמכת כמעט תמיד.

---

*) נְטִיַּת (Deklination) השם בכל הלשונות היא בששה שניים, ואלה הם בשמותיהם:

א) הנושא (Nominativ)
ב) הסומך (Genitiv)
ג) יחס שאליו (Dativ)
ד) הנשא (Accusativ)
ה) הקריאה (Vokativ)
ו) יחס שממנו (Aablativ)

בבואי להזכירם בתרגומי ארמוז עליהם רק בציון המספר: א) על הנושא, ב) על הסומך וכו'.
המתרגם.

כל זאת הנני לברר בדוגמאות:

בית אלהים, שניהם שמות עצמים.

רב חכם, הראשון שם עצם והשני תואר.

חכם לבב גדול העצה	להפך.
אהבי טוב רואי השמש	בינונים פועלים.
ברא אלהים,	מקור.
יום ברא אלהים	מקור סומך ונסמך גם יחד.
משכימי קום משכימי בבקר	היחס בסומך ובינוני בנסמך.

לפני השמש, מלת היחס בנסמך מן לפנים כמו תוך מן תוך.

עדי עד: עד ועד היינו בזמן בלתי מועד. פה מלת היחס סומכת ונסמכת.

מכת בלתי סרה, התואר הפעל „בלתי" הוא סומך.

אין חכמה, פה המלה אין הוא נסמך מן אין בנפרד כמו בית—בית.

לבסוף הנני להזכיר פעם אחר פעם. לשית לב ברוח נכון על כל הנאמר בפרק החמישי אודות השם. כי לא יצלח שום אדם ללמוד את השפה הזאת הדק היטב. אם לא הבין את הנאמר עד היסוד בו, כי המקור בפעלים. וכן בינונים. וכן מלות היחס. וכן גם תארי הפעל. כלם המה שמות אמיתים ונכוחים אצל העברים.

פרק תשיעי.

על השמוש הכפול של השם, ועל הנטיה (Deklination) שלו.

בהזכירנו איזה שם כללי רצוננו להזכיר אישי אחד וגם אישים רבים שאינם ידועים לנו. או אישי אחד וגם אישים רבים הידועים

לנו. מה שאצל הלאטינים הוא בלי הבדל *), אבל אצל העברים ואחרים היא בהבדל גדול. הנה איש או אישים מורים על איזה „איש" או איזו „אנשים". אולם אם הרצון על „איש" או „אנשים" שכבר נזכרו. או שהם ידועים לנו מכבר. אז צריך לבוא ה לפני השם. והאות הראשונה בו נכפלת ע"י דגש, ואם האות הזאת אחת מהאותיות שאינן נכפלות ע"י דגש. אז צריך לבא באות ה קמץ תחת פתח כמו: והאיש גבריאל. אמנם יכולה געיא לבוא במקום הדגש והקמץ. כמו החכמה החתי וכדומה, ה הזאת נקראת ה הידיעה. היינו המורה על דבר ידוע לנו, ע"כ אקרא לה Indicativum היינו „המודיעה".

ה' הידיעה באה רק בשמות כלליים תוארים ובינונים. ולא בשמות עצמים פרטיים. מקורים **) ותוארי הפעל. שנצייו בהם תמיד יחידים ולא רבים ממין הזה. בנוגע לשמות המצטרפים. הנה השמות האלה לא יבואו לעולם בנפרד. כי אם בסמיכות. והתכונה של ה' הידיעה היא. שלא תבא לעולם לפני השם הנסמך. מטעם שאבאר להלן בפרק הזה.

יען אשר השמות אצל העברים אינם מקבלים שנוי בעצמותם. מציינים הערכים (Casus) שלהם ע"י אותיות ומלות היחס שקורין פראפוזיציא או פארטיקעל. ואלה הן: ל, אל, ב, מ או מן, עם וכו'. ל גם ב לפני השם מנוקדות בשוא. מ (בשביל שבוא תחת מן) מנוקד בחירק. והנון של „מן" משתלים ע"י דגש באות הבאה. ל גם אל מורים את הערך שקורין Dativ בלשונות לועזיות. ב, מ, מן, גם עם מורים את הערך שקורין Abletiv. להערך שקורין ccusativ[illegible] אין אות או מלת היחס. ובמקומם רגיל לבוא המלה את.

---

*) ר"ל כי בלשון הלאטינית אין לה ארטיקל לפני השם — המתרגם.

**) ולהלן בפרק ט"ז הוא אומר, שאל המקור בבנין הכבד נוספת לפעמים ה' הידיעה כמו הקטר בירמיה וכן הדבר שם? — המתרגם.

דוגמאות (Paradigma) של נְטִיַּת השם הכללי בלי ה׳ הידיעה:

יחיד	הערכים	
דָּבָר	Nominativ	א)
דְּבַר	Genitiv	ב)
לְדָבָר	Dativ	ג)
דָּבָר	Accusativ	ד)
הַדָּבָר!	Vocativ	ה)
מִדָּבָר.	Ablativ	ו)

הנודע ע״י ההתחברות של השם שלפניו בל״ז או בל״נ. בהוראת אנה תבוא לפעמים ה בסוף התבה תחת ל׳ בתחלתה כמו אַרְצָה תחת לָאָרֶץ. המתודע בפעל יוצא.

1, דְּבָרִים, 2, דִּבְרֵי, 3, לִדְבָרִים, 4, דְּבָרִים, 5, הַדְּבָרִים; 6, בִּדְבָרִים או מִדְּבָרִים.

דוגמאות מהשם עם ה׳ הידיעה.

רבים	יחיד	
הַדְּבָרִים	הַדָּבָר	א) ב)
לַדְּבָרִים תחת לְהַדְּבָרִים	לַדָּבָר תחת לְהַדָּבָר.	ג)
אֶת־הַדְּבָרִים	אֶת־הַדָּבָר	ד)
הַדְּבָרִים!	הַדָּבָר!	ה)
בַּדְּבָרִים תחת בְּהַדְּבָרִים.	הַדָּבָר תחת בְּהַדָּבָר.	ו)

דוגמאות שמות תוארים בל״ז

עם ה׳ הידיעה		
הָאֵל הַגָּדוֹל	אֵל גָּדוֹל	א) ב)
לָאֵל הַגָּדוֹל	לְאֵל גָּדוֹל	ג)
וכו׳ וכו׳.	אֶת־הָאֵל הַגָּדוֹל	ד)

דוגמאות בל״נ.

הַמְּנוֹרָה הַיָּפָה	מְנוֹרָה יָפָה	א) ב)
לַמְּנוֹרָה הַיָּפָה	לִמְנוֹרָה יָפָה	ג)
וכו׳ וכו׳.	אֶת־הַמְּנוֹרָה הַיָּפָה	ד)

דוגמאות משם מצטרף.

א) ב) תּוֹךְ

ג) אֶל־תּוֹךְ, לְתוֹךְ.

ד) תּוֹךְ.

ה) בְּתוֹךְ.

ו) מִתּוֹךְ.

להער׳: תּוֹךְ יבוא בנסמך. ומקורו תָּוֶךְ בנפרד. כמו עֹול (Betrug) מן עָוֶל בנ״ל. לקחתי לדוגמא את הנסמך. כי מלות היחס. כאמור. קשות להשוב בנפרד. וע״כ לא יבואו לעולם עםה׳ הידיעה. המניח לר״ב דבר הנזכר והידוע. והנסמך מניח דבר שידוע רק ע״י הסומך. ולא נודע מכבר. אמרתי על ה׳ הידיעה והנסמך לר״ב. אבל לא תמיד. מפני שאפשר במובן דק להשתמש בה׳ הידיעה תחת הנסמך ובנסמך תחת ה׳ הידיעה ד״מ: כָּל — נְבִיאֵי— משתמע יותר מכוון מאשר יֵאָמֵר כָּל—הַנְּבִיאִים, כי הַנְּבִיאִים מורה על נביאים ידועים. אבל נְבִיאֵי— בנסמך. בו״ח על הסומך, מורה על נביאי דבר הנודע. כמו: נביאי האלהים, נביאי האמת וכו׳. וכן הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי—יַיִן יותר יפה תחת בַּמִּזְרָקִים. בחלק שמוש הלשון (Syntax) אאריך יותר על הדבר הזה. פה דַי ההערה הכללית. כי כח הנסמך ככח ה׳ הידיעה. אם נבין בהסומך דבר ידוע בעצמו. משא״כ במלות היחס *).

*) ר״ל כי מלת היחס אינה ראויה להיות סומך אחרי דבר שאינו ידוע בפ״ע. אבל להלן אצל באיבלי. שלהק״ אמר שם שבמובן דק ישנם נסמך אל מלת היחס —המתרגם.

דוגמא אחרת משם מצטרף.

	יחיד	רבים		יחיד	רבים
א) ב)	קֶדֶם	קֵדְמֵי	ד)	קֶדֶם . . .	קֵדְמֵי
ג)	לְקֶדֶם	לְקֵדְמֵי	ה)	מִקֶּדֶם .	מִקַּדְמֵי אֶרֶץ

(משלי ח׳ כ״ג מכל הזמנים שהיו לפני הארץ).

דוגמא אחרת.

	משם המצטרף חוּץ			תואר הפעל
א) ב)	מחוּץ		א) ב)	מָתַי
ג)	אֶל מחוּץ		ג)	לְמָתַי
ד)	מִחוּץ		ד)	מָתַי
ה)	בְּמִחוּץ	וכן השאר.	ה)	בְּמָתַי

וכן חִנָּם, אלֹהִנָּם וכו׳ — וכן עוֹד, לְעוֹד, בְּעוֹד, מֵעוֹד וכו׳ — וכן המקור: פָּקוֹד, לִפְקוֹד, בִּפְקוֹד, כִּפְקוֹד, מִפְּקוֹד וכו׳ *).

בינונים נטויים כתוארים.

דוגמאות מתוארי הפעל.

לֹא, לְלֹא, מִלֹּא וכו׳. טֶרֶם, לְטֶרֶם, בְּטֶרֶם, מִטֶּרֶם וכו׳.

מהדוגמאות האלה נקל ללמוד נטית כל השמות בל״י ובל״ר בכל ששת הערכים (Casus) שבכל הלשונות. ויש להעיר כי היחסים של הערכים נשמטים היטב אם הרעיון מובן מאליו. כמו משלי כ״ב כ״א לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ, מאשר אֲמָרִים בא בנפרד. אין אֱמֶת בסומכו: כי אם באות ב

*) המדקדקים שלנו צמצמו כל זאת, בצירוף מלת כמו, בסימן האותיות בכ״לם שהאריכו בהן — המתרגם:

שצריך לבוא לפני המלה. אבל נשמטה במובן מאליו. וכן מ״א ב׳ ז׳ והיו באוכלי שלחנך, שגם פה מובן מאליו מלת היחס אל או על בסמוך של הבינוני. וכן רבים באריכות יותר בחלק שמוש הלשון.

פרק עשירי.

על מלת היחס ותואר הפעל.

אמרתי בפרק החמישי כי מלות היחס הם שמות המורים על הערך שבין איש לאיש אחר. עוד אמרתי כי עצם היחס האחד יכול להיות מצוין בל״י ובל״ר. הראשון יוצא למדי משני הפרקים הקודמים. אבל שמלות היחס משתמשות גם בל״ר זהו אולי בעיני הקוראים כדבר שאין לו שחר, באשר יען יאמרו: יען אשר מלות היחס מורות על היחס שבין דבר לדבר, והיחסים אינם מינים שכוללים בקרבם אישים רבים, א״כ אי אפשר להן לשמש בל״ר כמו שאי אפשר הרבוי בשמות עצמים פרטיים. התשובה ע״ז היא, כי בכל זאת מתהפכות מלות היחס מיחיד לרבים. איך נעשה הרבוי, הנני לבאר פה בקצרה.

אעפ״י שמלות היחס אינן יכולות להורות על יחסים רבים בפעם אחת, מ״מ מתהפכות אחדות מהן מיחיד לרבים, וזה אם בנפרד או בנסמך. אמנם מלות היחס בנפרד אינן אלא היחסים בעצמם, היינו מקום או זמן ביחס לאיזה דבר, ד״מ בֵּין היא בל״ר בֵּינוֹת, אם אמנה אינה מורה על היחס שבין איש לאחר, אבל מורה על מקומות שנמצאים בין אחרים (ראה יחזקאל י׳ ב) או היא כמו שאמרתי היחס בעצמו, או היחס המובן במופשט, (abstract) כמו אחוֹר־אֲחוֹרִים, ובאופן כזה יכולות הרבה מלות היחס לשמש כמו תארי הפעל, אף אם אינן נמצאות בתנ״ך.

גם בנסמך נשוות מלות היחס בל״י ובל״ר, וזה אם מפני שהיחס נחשב כנמצא הרבה פעמים, או משום שהיחס מתרבה ומתחזק בציונו, ד״מ אַחַר

בל״י אַחֲרֵי המורה מופלג „אחר הרבה״ כמו שפירשו הרבנים היטב מאד. כן אֶל כיבוי אֱלֵי שר״ל לפנות הרבה אל הדבר. כן עַל—עֲלֵי כמו עַד—עֲדֵי. ע״כ עֲדֵי עַד מורה „לנצח״. כן מִקַּדְמֵי אֶרֶץ שר״ל: מכל שלפני הארץ, ובאופן הזה יכולות כל מלות היחס להִנָּטוֹת בל״י ובל״ה, מלבד לִפְנֵי (מהנפרד לְפָנִים) שלא יבוא בל״י כי אם נטויה בל״ה, מפני שנתהוה משם העצם פָּנִים שאין לו יחיד.

גם את תוארי הפעל ראיתי בשמות, שבהם מתבארת איזו פעולה בנוגע אל המקום והזמן והאופן והפועלים והסדר וכו׳, ד״מ: טוב, רע, מהרה, מהר, אתמול, תמיד, מחוץ, בפעם אחת, בפעם ראשונה, בפעם שנית וכו׳. מובן מאליו כי הציונים האלה לא יבואו בל״ר, מפני שאינם יכולים להיות מושגים במופשט כמו מלות היחס.

תוארי הפעולה המה בכללם כמו תוארי השמות העצמים, אבל לא יצטיינו כמוהם ברצותם להזק המובן ולהפך היחיד לרבים, כי אם בטבעם להכפיל את המלה, כמו: מַעְלָה מַעְלָה, מַטָּה מַטָּה, כן מורה מְאֹד הרבוי באיכות, מְאֹד מְאֹד הרבוי היותר גדול באיכות, ולא בכמות כשמות התוארים.

פרק אחד עשר.

על הכנוים (Pronomine).

בטרם אפנה להוראת דרכי הפעלים, צריך אני להורות אופני הכנוים של השמות, כי בלעדיהם לא יובנו הפעלים היטב. מה שהוא כנוי, ובכמה אופנים הוא נפלג, ידוע לכל. אולם איך הוא עובר מל״י אל ל״ר, ובמה נבדל בו הל״ז מל״נ, הנני לבאר בזה בסדר הראוי.

הכנוים הפשוטים (primitiva).

יחיד זכר	יחיד נקבה	רבים זכר	רבים נקבה
אֲנִי		אֲנַחְנוּ	
או אָנֹכִי		או נַחְנוּ	
אַתָּה	אַתְּ	או אֲנוּ *)	
הוּא	הִיא	אַתֶּם	אַתֵּן
		ועם ה׳ נוספת	אַתֵּנָה
		הֵם	הֵן
		ועם ה׳ נוספת הֵמָּה . . .	הֵנָּה

הל״י פה שונה מאד מל״י של השמות, כי בל״ז אין—ים בסוף ובל״נ אין ות. גם ציון הנקבה שונה פה מאשר בתוארים. ונראה כי אַתְּ בל״נ היה בראשיתו אַתִּי, גם הִיא הוּא נבדלו בתנועות אחרות, שכן נמצא לרוב כזה בתנ״ך, מה שבעלי המסורה תקנו, בלי ספק לפי שנתישנו.

הכנוים הרומזים (demonstrativa).

זכר	נקבה		רבים	
זֶה	זֹה		אֵלֶּה	
זוּ	זאת	בלי רבים		בלי יחיד
לָזוּ	זוּ		אֵל	

כנוי המצטרף (Relativum) ביחיד וברבים, משמשת ה׳ הידיעה, או במקומו האות שֶׁ עם דגש באות שלאחריו. אולם לרוב יותר נמצא בתנ״ך אֲשֶׁר.

כנויי שלי ושלך (possessiva).

הכנוי הזה לא נמצא במלות שלמות, כי אם מחובר הוא אל השם בסגנון סמיכות. ד״מ השם העצם דָּבָר, בסמיכות דְּבַר, שממנו מתהוה הסדר הבא:

*) ירמיה מ״ב ו׳.

יחיד השם וכנוייו		רבים השמות וכנוייהם	
זכר	נקבה	זכר	נקבה
דברי		דברנו	
דברך—דברך		דברכם—דברכן	
באתנח או בסילוק		דברם—דברן	
דברך—דברך		דברי	
דברו—דברה		דבריך—דבריך	
		דבריו—דבריה	
		דברינו	
		דבריכם—דבריכן	
		דבריהם—דבריהן.	

וכמה מתהוה מהשם תפלה בסמיכות תפלת, תפלתי, תפלתך וכו׳. וברבים תפלותי וכו׳. וכן מן בית בסמיכות בית מתהוה ביתי, וכו׳ ומהרבים בתים בסמיכות בתי, מתהוה בתי, בתיך וכו׳.

דוגמאות (paradigma) על הבינוני עם הכנוים.

פוקד

יחיד			רבים	
	זכר	נקבה	זכר	נקבה
	פוקדני	. . . . . .	פוקדי	. . . . . .
גם	פוקדי	. . . . . .		
	פוקדך—פוקדך		פוקדיך—פוקדיך	
	פוקדו—פוקדה		פוקדיו—פוקדיה.	
	פוקדת			
	פוקדתי		פוקדותי	
	פוקדתך—פוקדתך		פוקדותיך—פוקדותיך	
	פוקדתו—פוקדתה		פוקדותיו—פוקדותיה	

הבינוני בסמיכות פקוד.

פקודי, פקודך, פקודך, פקודו, פקודה, פקודנו, פקודכם, פקודכן, פקודם, פקודן.

המצטרף בין עם הכנוים.

ביני או ביני, בינך, בינך, בינו, בינה, בינינו, ביניכם וכו׳. וכן תחת—תחתי, תחתני גם תחתי, תחתך או תחתיך, תחתך גם תחתיך וכו׳.

עד	אחרי	על	אל
עדי	אחרי	עלי, עלי	אלי, אלי
עדי	אחרי	עליך	אליך, אליך
וכו׳	אחריך	עליך	אליו, אליה
	אחריך וכו׳	וכו׳	אלינו וכו׳

דוגמאות על מלות היחס עם הכנוים *).

ב. בי, בך, בך, בו, בה, בנו, בכם, בהם, בהן וכו׳
ל. לי, לך או לך, לך, לו, לה, לנו וכו׳.
מן. ממני או מני, ממך, ממך, ממני גם ממנהו גם מנהו ממנה, ממנו, מכם גם מכם, מכן גם מכן, מהם גם מהם גם מנהם, מהן גם מהן גם מנהן.

דוגמאות על תארי הפעל עם הכנויים.

כמו

כמוני, כמוך גם כמוכה, כמוהו, כמוה, כמונו וכו׳.

*) כי בבחינת הנטיה בשני התנועות, ויתר הרבה מזה בבחינת שמוש הלשון (Syntax) שבודאי היה שפינוזה מאריך בו בחלק השני, כמו שהאריכו המדקדקים שלנו על בכ״לם בשמוש הלשון — המתרגם.

אַיֵּה

אַיֶּכָּה גם אַיֶּךָּ, אַיֵּךְ, אַיּוֹ, אַיְּכֶם, אַיְּכֶן, אַיָּם, אַיָּן.

הִנֵּה

הִנְנִי, הִנְּךָ, הִנָּךְ, הִנֶּנּוּ גם הִנּוֹ וכו׳.

אַיִן—אֵין

אֵינֶנִּי, אֵינְךָ, אֵינֵךְ, אֵינֶנּוּ גם אֵינוֹ, אֵינֶנָּה גם אֵינָהּ, אֵינֵנוּ, אֵינְכֶם, אֵינְכֶן,
אֵינָהֶם גם אֵינָם, אֵינָהֶן.

עוֹד

עוֹדִי, עוֹדְךָ, עוֹדֵךְ, עוֹדֶנּוּ גם עוֹדוֹ, עוֹדֶנָּה, גם עוֹדָהּ, עוֹדֵנוּ, עוֹדְכֶם,
עוֹדְכֶן, עוֹדָם, עוֹדָן.

ובאופן הזה נטוים גם האחרים.

הטעם שהתנועות בסמיכות אינן נשארות במקומן כמו בנפרד, כי אם משתנות ומתמעטות, הוא מפני שהשמות מתרבים בסמיכות לכל הפחות בהברה אחת, היינו באותה הארוכה שמושכת אליה את הנגינה, שהוא הטעם היחידי מפני מה התנועות משנות לקצרות, יען אשר נוספה בריבוי תנועה ארוכה אחרת עם הנגינה, כי בלי זה, אם ישאר דָּבָר ברבוי דְּבָרִים וכן האחרים, יצטרכו בהחלט לנגינה כפולה (כנ״ל בפרק הרביעי) וההברה הראשונה תצטרך להתארך, מה שאי אפשר בלי שתתנהג התבה בכבדות.

מטעם הזה מתנהלים לרוב כללי השנויים בתנועות מפני הוספת הכנויים לרגלי השנויים בריבוי ובסמיכות.

אמנה מפני הוספת הכנוי עם הנגינה הוו יכולות התנועות בכל מקום להתהפך לפי הכללים של הנסמך בריבוי, וקשה לי למצא הטעם מדוע לא נהיה כן, כי כשם שמתהוה מן מַלְכֵי—הנסמך ברבוי מן מֶלֶךְ—מַלְכִּי (המלך שלי), כך היה יכול מן דִּבְרֵי- הנסמך ברבוי מהשם דָּבָר—להתהוות דִּבְרִי, תחת דְּבָרַי מהנפרד דְּבָרִים, כי באמת השם עם הכנוי המחובר אליו הוא ציון הסמיכות. אמת שבאופן הזה נמנע לרוב איזו שגיאה במובן המלה, שבאה לרוב לרגלי הסמיכות ברבוי, שכן אם יתהוה דִּבְרִי מן דִּבְרֵי, ומן זִכְרֵי—הנסמך ברבוי מן זָכָר (Mann) — אם יתהוה זִכְרִי, יכולים השמות האלה

להתחלף בטעות עם דֶּבֶר (Pest) ועם זֵכֶר (Gedachtes) ויובן דִּבְרִי כמו הַדֶּבֶר שלי, זִכְרִי כמו הַזִּכָּרוֹן שלי, וכמו אלה היו יכולים שמות אחרים לשנות מובנם הנכון, אם השמות מפני הכנוי שנוסף להם ישתנו לרגלי הנסמך ברבוי. אולם אעפ״י שטעם הזה נראה כנכון, מ״מ אינני יכול להחליט כי העברים רצו למנוע שבושים כאלה, כי כפי הנראה לא דאגו העברים הרבה להרחיק איזו שגיאה במובן המלה, מה שיכולתי להראות במשלים רבים, לולא אחשוב הדבר למותר. לכן הנני נוטה יותר לחשוב, כי כנוי הנסמך נוסף ביחיד וברבים, והתבה דְּבָרַי כמו זְקֵנַי נתהוה מן דְּבַר ומן זְקַן, היינו הנסמך היחיד מן דָּבָר, זָקֵן, ורק הקמץ מהנפרד נשאר, מפני שלפני האחרונה לפני חירק או חולם צריך להיות קמץ, אם אין השם מלעיל, כמו זֵיתִי, בֵּיתִי, או מפני שאם האות עם חירק או חולם צריכה לקבל דגש, כמו סַפִּיר, רַתּוּק. ככה מתהוה מן הנסמך חֲצַר עם הכנוי חֲצֵרוֹ, שנשאר בו הצרי של הנפרד חָצֵר, מפני כאמור שלפני האחרונה לפני חולם או חירק אינה יכולה להיות פתח, וכן כלם שהאחרונה שלהם בסמיכות פתח ושלפני האחרונה שוא, שנשאר ביחיד התנועה האחרונה של הנפרד. אולם אם שלפני האחרונה של הנסמך אינו שוא, כי אם אחת מהתנועות שנשארית ברבוי, היינו פתח, חולם בלי נגינה, חירק וכו׳, אז ישתנו הכנוים לפי הכללים של הנסמך ברבוי, כמו מן פְּקִדֵי—הנסמך ברבוי של הבינוני פֹּקֵד יהיה פְּקֻדַי, מן מַקְלוֹת,—הריבוי בנסמך מן מַקֵּל—יהיה מַקְלִי וכו׳.

בנות הבי״ה אחת מתהפכות ג״כ בשביל הכנוי לפי הכללים של הנסמך ברבוי, מן שָׂדֵי, חַצִי, עֵדִי וכו׳ — הרבוי הנסמך של שָׂדֶה, חֵץ, עֵד וכו׳, — מתהוה שָׂדִי, חִצִּי, עֵדִי וכו׳.

השמות הבאים בפ״ע מלעיל, ועתה מפני שהנגינה תבא על הכנוי, צריכים ג״כ להשתנות לפי הנסמך הרבוי. ולאלה נחשבים כל השמות שלפני האחרונה שלהם סגול או חולם לפני סגול. ע״כ מן מַלְכֵי, צִדְקֵי, זִבְחֵי— הנסמך הרבוי מן מֶלֶךְ, צֶדֶק, זֶבַח—יתהוה מַלְכִּי, צִדְקִי, זִבְחִי, ומן אָזְנֵי—נסמך רבוי מן אֹזֶן—יתהוה אָזְנִי. ככה מן הנסמך הרבוי של השמות העצמיים גֹּדֶל, רֹחַב, אֹרֶךְ, מתהוה גָּדְלִי, רָחְבִּי, אָרְכִּי וכו׳.

השמות המסיימים באות ה, שרגילים להפך את ה הזו אל ת, ואת שתי התנועות שלפניה אל ס"גול, אינם מקבלים כנויים בסופם, אם לא נתהפכו מקודם אל הסמוך השני, ד"מ תחת תפארה, עטרה, נאמר לרוב ליופי הלשון (Ephonie): תפארת, עטרת, גברת (תחת גבירה). ורק בסמוך השני הזה הם מקבלים את הכנויים, היינו בהפך כל סגול באותו האופן, ככל שמות עם סגול כפול, בשניתם אל הנסמך ברבות, שנתהפך הסגול הראשון אל פתח והשני אל שוא, שבכה נאמר תפארתי מן תפארת, וכן עטרת—עטרתי, גברת—גברתי. ככה השם קטורה, שרגילה לבוא תחת קטרה, מקבל את הכנוי בסמוך השני, בהתהפך החולם לקמץ חטף, כדין שמות בתנועה הזאת ומתהוה קטרתי.

ע"כ נמצא ג"כ, כי בינונים בבנין פוקדה אין להם כנוי, כי אם בבנין פוקדת, כאשר הורינו ביציאות הבינונים, אבל השמות האחרים המסיימים באות ה, ואינם רגילים להשתנות כמו הקודמים, מתפכים ה הסופית אל ת כנהוג בנסמך, והקמץ נשאר ואינו מתהפך לפתח כמו בנסמך, ככה תפלה (בנסמך תפלת) עם הכנוי תפלתי: בקשה, בקשת, בקשתי וכן האחרים.

המסיימים באות ה שנשארת בנסמך, אובדים אותה לרוב בהוספת כנויים, כמו שדה—שדך, מעשה—מעשי, וכן האחרים אשר ה שלהם איננה משתנה בנסמך אל ת. אמנם „לרוב" ולא כלם, כי בנסתר *) היא נשארת לפי הרגיל כמו שדהו, מעשהו וכו'.

עד כאן על האופן שבו נוספים הכנויים אל השמות בלשון יחיד. ועתה נדבר מעט על האופן שבו נוספים הכנויים אל השמות בלשון רבים.

אל השמות המסיימים בל"ר בהברת—ות נוספים הכנויים אל השני שבנסמך בשלשת הפרצופים, ד"מ ברכה בל"ר ברכות, בנסמך ברכות. מזה עם הכנויים ברכותי, ברכותיך, ברכותיו; כן ארח בל"ר ארחות, בנסמך ארחות, מזה עם הכנויים ארחותי, ארחותיך וכו', וכן השאר בסיום—ות. בהמסיימים בהברת—ים (דברים) ומתנהלים לרגלי הנסתר בל"י (דבר)

*) שלשה פרצופים בפעלים ובכנויי השמות: מדבר בעדו, (prima persona) נוכח (Secunda pers.) נסתר (tertia pers.) בידיע — המתרגם.

נשאר הסגנון גם בל"ר אם הכנוי הוא בל"י (דברי), אך במדבר בעדו בל"ר (דברינו). אולם הכנויים של נוכח ושל נסתר בר"ר נוספים אל הנסמך בל"ר (דברי דבריכם, דבריהם) בלי התהפכות, כנ"ל אצל השם דבר.

אל השמות אשר בלי מתנהלים לרגלי הנסמך בל"י כמו מלך, זבח, שמן וכו' נוספים בל"ר כנויים כמו לאותם שיש להם קמץ כפול: מלך בל"ר מלכים, כמו דבר דברים. ומזה מתהוה מלכי, מלכך, מלכיו, מלכיהם וכו' כמו בשם דבר. וכן שרש בל"ר שרשים, ומזה שרשי, שרשיך, שרשיו, בכלם נשאר הקמץ הכפול, ולפי"ז בהכפלת הנגינה. וזאת על כנויי ישלי שלך.

ונשאר להוסיף מעט על נטית הכנויים, מלבד הכנויים הרומזים, והמצטרף אשר או ש במקומו, אין נטיה ליתר הכנויים, והיא משתלמת על האופן הבא:

א) אני, אתה, היא.
ג) לי, לך, לו.
ה) אתי, אתך, אתו.
ו) בי, בך, בו.
וכן כלם.

הכנויים הרומזים נטוים כמו שמות:

יחיד	רבים	יחיד	רבים
א) זה גם הזה	אלה גם האלה	ה) בזה	. . . . באלה
ג) לזה	. . . לאלה גם לאלה	ו) מזה	. . . . מאלה וכו'.
ד) הזה	. . . האלה		בל"נ: זאת, הזאת, לזאת, לזאת.

המצטרף.

א) אשר גם ש—שהוה
ג) לאשר . . . . לשהוה
וכו'

פרק שנים עשר.

על שם המקור (Infinitiv)

שמות הפעולות מציינים פעולה, אם בבחינת הפועל (activ) או בבחינת הפעול (passiv).

השמות האלה מציינים הפעולה הזאת בפשיטות או בהתחזקות (intensiv) כמו רָאה או הַשְׁקֵה, שַׁבֵּר או מַגֵּר, הראשון הוא ציון הפעולה בפ"ע או פעם אחת, והשני ציון הזקתה באיכות (Affect) או בכמות הרבה פעמים (frequentativ).

סגנוני המקור שבהם העברים מציינים פעולה פשוטה המה: פָּקוֹד, פְּקֹד, פָּקֹד, והנסמך: (כנ"ל בפרק השמיני) פְּקוֹד, פְּקֹד. וקבלת הפעולה נִפְקוֹד, הִפָּקֵד, הִפָּקוֹד *).

הסגנונים במקורים הפועלים בחזקה או בהרבה פעמים הם: פַּקֵּד, פַּקֵּד, פַּקּוֹד. הסימן המבדיל פה הוא דגש חזק באות השניה מהשרש. הסגנון של קבלת פעולה פה הוא קבוץ והולם והדגש הנ"ל, בכתבי הקודש כמו גֻּנֹּב **).

מלבד זה רגילים העברים ליחס פעולה אל הסבה הראשונה, היינו המסבב פעולת אחר, ד"מ הַפְקִיד, הַפְקֵד, הִפְקִיד, מורה לְהָסֵב פעולת אחר. ככה מָלוֹךְ: להיות מלך, הַמְלִיךְ: להסב שאחר ימלוך, וככה אָכוֹל על האוכל בעצמו, הַאֲכִיל על המאכיל והמפרנס אחרים, וכן מן בֹּא—הָבִיא, יָדוֹעַ—הוֹדִיעַ. בקבלת פעולה או הפעול הסגנון הזה הָפְקֵד, הָמְלֵךְ וכו' ***).

אולם לא בלבד שמות הפעולות, כי עם שמות הדברים באים באופן הזה שכן מן מָטָר מתהוה הַמְטִיר, היינו לְהָסֵב שיהיה מטר, וכן מן אֹזֶן יבוא הַאֲזִין, היינו (הטות האוזן) להסב כי האוזן יעשה פעולתו, מן שָׁלוֹם—הַשְׁלִים וכו'.

---

*) בלשון המדקדקים שלנו: בניני קל ונפעל — המתרגם.

**) בלשון המדקדקים שלנו: בניני הכבד או הדגוש: פִּעֵל ופֻעַל—המתרגם.

***) בלשון המדקדקים שלנו בנין הפעיל והפעל או יוצא לשלישי, ובלשון שפינוזה המושאל (derivato) — המתרגם.

מעתה ששה בנינים להמקור בבחינת הפועל והפעול, ואלה הם: א. פָּקוֹד. ב. נִפְקוֹד גם הִפָּקֵד. ג. פַּקֵּד. ד. פֻּקֹּד. ה. הַפְקִיד. ו. הָפְקֵד.

אולם יען אשר נוהג לרוב, כי הפועל והפעול איש אחד הוא, ע"כ הוכרחה הלשון העברית לברא מין שביעי במקור, המורה על הפועל והפעול ביחד. ד"מ הרוצה לאמר: „אני פוקד את עצמי" אינו יכול לומר בעברית: „פְּקוֹד אותי", כי זה ר"ל „איש אחר פוקד אותי", והמקור עם הכנוי מ"ב פָּקְדִי או פַּקְּדִי ר"ל: „אני פוקד איש אחר". ע"כ הוכרחה הלשון לברא מקור חדש, המורה על הפעולה בבחינת הפועל והפעול יחדו או על סבתה בקרבה ובעצמותה ולא מחוץ. המקור הזה נוצר בהוסיף הברת הִתְ לפני הבנין ג. עם הדגש, כמו: הִתְפַּקֵּד להורות על „המפקד את עצמו, או לְהָסֵב לְפַקֵּד את עצמו „או" להתראות כְּמִפַּקֵּד א"ע *) כמו שאאריך יותר בחלק שמוש הלשון על הדבר הזה.

פרק שלשה עשר.

על שנויי (Conjugation) הפעלים.

עד כאן דברתי על השנויים של השם המקור, בהיראתו הסתמית (Neutrum) בלי בחינת זמן הפעולה, להבנת אפני הסמיכות, או מלות היחס הנוספות עליו, או הבנים הנספחים אליו, או ערך אחר. עתה נשאר לדבר על הסבות האחרות של השנויים המסוגלים לשמות כאלה.

בכל הלשונות שבעולם שונים שמות המקורים ביחס הזמן ובנוגע לסגנון הדבור באופנים רבים. ויען אשר אני כותב רק לקוראים הבקיאים בלשונות אחרות, אמשיך את ידי מהודיע להם בפירוטרוט, מה הוא זמן ומה הוא סגנון בכל לשון, ואודיע רק את המסוגל ללשון העברית ביחוד.

---

*) רומז על ד"מ מתרושש, מתעשר וכדומה — המתרגם.

רגילים העברים שלא ליחס את הפעולות לזמנים אחרים, בלתי אם לעבר ולעתיד. הטעם לזה נראה באשר רק שני הזמנים האלה הם בעיניהם חלקי הזמן למועדיו ולעתותיו, כי ההוה היה בעיניהם רק כנקודה (כרגע), כאלו הוא סוף העבר ותחלת העתיד, אני אומר שנראה כי דמו להם את הזמן כמו קו, אשר כל נקודה שבו סוף חלק אחד ותחלת חלק שני ממנו *).

הזמנים האלה נבדלים זמ״ז בכלל ע״י ציוני האישים (שלשת פרצופים) בהדבור, באשר ציוני האישים באים לפני סגנוני המקור או אחריהם. אומר אני בכלל, כי הנסתר של העבר מתודע בעצמו במה שאין לו ציון אישי כלל, ד״מ פָּקַד, פָּקֹד, פָּקֵד, המה סגנוני המקור מהמין א. הנ״ל, ויש להם כח שמות עצמים, אבל בהדבור הם משתמשים לרוב כמו שמות תוארים, המתאימים עם הנושא שלהם במין ובמספר ובנטיה. ואז המה מציינים את הפעולה בבחינת העבר, כי: הוא פָּקַד, הוא יָכוֹל, הוא חָפֵץ, ר״ל הוא היה פוקד יכול וחפץ, וכן היא פָּקְדָה, היא יָכְלָה, היא חָפְצָה ר״ל היא היתה וכו׳, ונראה בזה כי סגנוני המקורים הם כמו שמות תוארים ושמות עצמים, ורק בהיותם מצוינים יותר לפי הזמן והאישי המה כמו תוארי הפעולה שמתאימים עם נושאם כמו עם השם העצם שלהם במין ובמספר ובנטיה. הנסתר העבר הזה בלי״ז מתודע כנ״ל רק במה שאינו צריך לציין האישי, כמו בהפרצופים האחרים, המדבר בעדו והנכח, שלהם ציון בפ״ע הנספח בסוף הסגנונים האלה, כמו פָּקַדְתָּ, כלומר „אתה, הגבר פָּקַד״: פָּקַדְתְּ כלומר: את האשה, פָּקַד; פָּקַדְתִּי כלומר אני פָּקַד וכו׳, כמו שנראה בהבא.

סגנוני המקור בנסמך הם: פְּקֹד גם פְּקַד ועם אלה מצוין העתיד בבוא לפניהם (אית״ן) סימני האישים כמו אֶפְקֹד או אֶפְקַד, תִּפְקֹד וכו׳, והם כמו תוארי הפעולה משמשים במובן שוה אל העבר, כמו שנראה ג״כ בהבא. כ״ז על המקורים בבחינת זמן קבוע.

*) ע״כ הסתכלו על העבר ועל העתיד באספקלריא של נקודת ההוה בקו הזמן, יהחליפו לרוב שלשת חלקי הזמן זה בזה, מפני שיצאו מנקודה אחת — המתרגם.

עתה נראה איזו שנויים נעשים בשמות האלה בציינם על איזה אופן (Modus) *). אבל לזאת לא דאגו העברים הרבה, כי כשם שהודיעו את ערכי הנטיה רק ע״י מלות היחס או ע״י יחסי המשפט, כך הבדילו את האופנים (Modi) לרוב רק בתוארי הפעולה. הלא כמעט כל העמים הדלו לשנות את השמות בשביל הערכים השונים בהוראותיהם, כאלו היה דבר אך למותר: גם הבדלת האופנים מתראה כיתר. אין גם תנועה אחת בהתבה בעצמה לפי הידוע לי, שהבדילה בין האופן של שאלה ובין האופן של הודעה (Indicativ) הנ״ל) *) ובכל זאת לא מצינו כי יצא מזה בלבול בהבנה, כן אצל העברים, בעוד לשונם היתה פוריה ועֲנֵפָה. לא יכלה להתהוות מזה בלבול השפה, באשר, מלבד הצווי (Imperativ) כל האופנים הולכים בדרך הודעה פשוטה. **)

מעתה מבדילים העברים רק את הצווי בין האופנים האחרים, בהשתמשם במקור הנסמך להטותו בלי בחינת האישי והזמן כזה: פְּקֹד או פְּקַד לזכר, פִּקְדִי לנקבה, פִּקְדוּ לרבים זכרים, פְּקֹדְנָה לרבות נקבות. אמנם האופן הזה נראה כמו נגיד מצַוֶּה לעבדיו, ואינו ראוי היטב נגד גבר עמיתו, ועוד פחות נגד רמי המעלה, ע״כ רגילים אנחנו להשתמש לפעמים בזמן העתיד במקום הצווי.

בזאת הצענו כל הטעמים, מפני מה שמות המקורים משתנים באופנים רבים, אשר נכנה „שנויים״ (Conjugationen) ואת שמות המקורים בהיותם משתנים ככה נכנה „פעלים״ (Verba). על המספר של השנויים שלהם לא אדבר הרבה, כי לא כל המקורים—הסרין כל הלשונות—משתנים בעצם האופן הזה.

*) בלשונות הלועזיות נבדל הפעל (Zeitwort) לארבעה אופנים (Modi) אי מינים (Arten) האלה: א) הודעה פשוטה (Indicativ, anzeigend), כמו: זיא האבען...—ב) בדרך שאלה: האבען זיא? — ג) בדרך שאיני יודע (verbindend): דאס זיא האבען — ד) הצווי (Imperativ, gebietend) זיא זאללען האבען. בזאת יבין הקורא את הפלפול הבא של שפינוזה. — המתרגם.

**) נפלא בעיני כי לא זכר שפינוזה בחלק הזה הֲ השאלה בעברית, המבדלת למדי בין הודעה פשוטה ובין שאלה בהתבה בעצמה, אשר לא מצא שפינוזה בלשונות כל העמים, הבדלה גמורה בין זאת הַבְּרָכָה ובין הֲבְרָכָה אחת? וכדומה — המתרגם.

המדקדקים רגילים לחלק את השנויים בשבעה בנינים משום שנמצאים שבעה מינו מקורים בכל פעולה, כאשר הראנו לדעת בפרק הקודם. אם טובה החלוקה הזאת, אז לא יהיו אל הראטינים אלא שני בנינים, פועלים ופעולים, ואל הקנים שלשה: פועלים ופעולים ומתפעלים, והפעלים המסודרים (regelmäs- sige) עם אותם שאינם מסודרים (unregelmässige) ישתמשו בערבוביא, כאשר עושים באמנה המדקדקים ההמוניים, בהיותם נמשכים אחר הסדר הזה.

למען נוכל להורות את השנויים האלה בסדר היותר מקובל, הננו לחלק אותם בשמונה מינים או גזרות *) כזה: א) פעלים אשר להמקור או השרש שלהם אין אות הגרון ואות נחה—ב) פעלים אשר המקור או השרש שלהם

*) להבין דברי שפינוזה בהפרקים הבאים, אציע לפני הקורא דרך המדקדקים בפנה הזאת.

שרש כל פעל ושם הוא בשלש אותיות, כמו פעל, ולפי התבה הזאת נקראות כל אות ראשונה מהשרש פ פעל, השניה ע פעל, והשלישית ל פעל.

לא בכל מקום ולא תמיד שלשת אותיות השרש נראות בכתב ומורגשות במבטא, כי לפעמים נופלת אות אחת לגמרי, או היא נחה אם היא מאותיות אהו"י.

ולפי"ז חלקו המדקדקים את כל הפעלים בשלש גזרות (חלקים כמו לגזור ים סוף לגזרים) כלליים האלה: שלמים, נחים, וחסרים.

השלמים הם הפעלים אשר שלש אותיות השרש בהם נראות בכתב ומורגשות במבטא, כמו פָּקַד.

הנחים הם הפעלים שבהם אחת מאותיות השרש אם היא אחת מאותיות אהו"י נחה במבטא אבל נראה בכתב, ד"מ השרשים ידע. ישב, אבל יקרא שהם נחי פ' פעל היינו האות הראשונה מהשרש, שוב יקרא הם נחי ע' פעל היינו האות השניה, מצא יקרא נחי ל' פעל היינו השלישית מהשרש, יכן נחי ל' ה' וכו'.

החסרים הם הפעלים שבהם אחת מאותיות השרש חסרה לגמרי ומשתלמת ע"י דגש, כמו השרש נתן וכו' שנקראים חסרי פ"נ (וגם חסרי פ"ל בשרש לקח) או גם חסרי הקצית, מפני שגם הנון השניה חסרה לפעמים.

לפי"ז חלקו המדקדקים את כל מיני הפעלים לשמונה גזרות שהן: שלמים — נחים נחי פ', נחי ע', נחי ל"א, נחי ל"ה)— חסרים (חסרי פ"נ, חסרי ל"נ, חסרי הכפולים) ובכל אחת מהגזרות האלה נסדרים שבעת הבנינים הנ"ל כ"א באופן אחר—לעומת שמונת הגזרות האלה הציב שפינוזה שמונה גזרות אחרות, המועילות יותר לחקירות שנויי הפעלים לפי אותיות השרש, שעל ידן חפץ שפינוזה לברר הרבה פעלים, אשר המדקדקים חשבו אותם כיוצאים מהכלל, וכ"ז בפלפול חד וחריף כדרך כל הספר הנוכחי. המתרגם.

מסיים באות א.—ג) אשר המקור והשרש שלהם מסיים באות ה.—ד) אשר המקור שלהם מסים באותיות ח או צ או ר.—ה) אשר המקור שלהם מתחיל באות י.—ו) אשר להמקור שלהם באמצעו אחת מהאותיות הנחות ו, י א.—ז) אשר המקור שלהם מתחיל באותיות א, ה, ח, ע.—ח) אשר להמקור שלהם באמצעו האות מהגרון חאו ע או א או ה שאינן נחות—לפי דעתי די בזה בנוגע אל הזמן והמין והשניים.

רבים הרגילים בלשונות אחרות ימצאו אולי במשפט מעיקל מה שאני חושב פעלים בעבר ובעתיד או בצווי כמו שמות תוארים, ומה שהמקורים אינם בעיני אלא תוארים בצלם שמות עצמיים. כמעיקל יתראה זאת, לראות מין שמות הדורשים את הנשוא (Accusativ) אחריהם. אכן כי זה איננו מתנגד לטבע השם, מורה הלשון העברית בעצמה, שבה גם שמות המציינים איזו פעולה במופשט (abstracto) דורשים את הנשוא או הערך של פועל, ד"מ **אהבת ה' את בני ישראל**, פה דורש השם אהבה את הנשוא כמו הפעל שלו **אהב**, ורבים כמוהו שעליהם אדבר בחלק שמוש הלשון, ויש להעיר פה שע"כ משמשים שמות כאלה כמו מקורים בכתוב: **לְאַהֲבָה את ה', לְיִרְאָה את ה', לְאַשְׁמָה בָהּ** ורבים כמוהם.

פרק ארבעה עשר.

על הגזרה הראשונה.

דוגמאות מפועל פשוט (בנין הקל), אשר הבנין המקורי שלו בנפרד, כאמור, לרוב: פקד, פְּקֹד, פְּקֹד, פְּקֹד: ובנסמך: פקד גם פְּקֹד. מתנפרד מתהוה העבר:

זכר	נקבה	זכר	נקבה
פָּקַד	פָּקְדָה	פָּקְדוּ	
פָּקַדְתָּ	פָּקַדְתְּ	פְּקַדְתֶּם	פְּקַדְתֶּן
פָּקַדְתִּי		פָּקַדְנוּ	
פָּקֹד	פָּקְדָה	פָּקְדוּ	
פָּקֹדְתָּ	פָּקֹדְתְּ	פְּקָדְתֶּם	פְּקָדְתֶּן
פָּקֹדְתִּי		פָּקֹדְנוּ	

פָּקֹד גם פָּקֵד הולכים בדרך הסגנון הראשון של פָּקַד.

הציווי (Jmperativ) מתהוה מהסגנון של הנסמך בדרך זה:

זכר	נקבה
פְּקֹד או פְּקַד	פִּקְדִי או פְּקַדִי
פִּקְדוּ או פְּקֹדוּ	פְּקֹדְנָה

מהציווי מתהוה העתיד בדרך זה:

זכר	נקבה	זכר	נקבה
אֶפְקַד		אֶפְקֹד	
תִּפְקַד	תִּפְקְדִי	תִּפְקֹד	תִּפְקְדִי
יִפְקַד	תִּפְקַד	יִפְקֹד	תִּפְקֹד
נִפְקַד		נִפְקֹד	
תִּפְקְדוּ / יִפְקְדוּ	תִּפְקַדְנָה	תִּפְקְדוּ / יִפְקְדוּ	תִּפְקֹדְנָה או יִפְקֹדְנָה *)

הערות אל המקור.

כי המקורים נטוים כשאר שמות. הראיתי במקומו. פה אוסיפה להעיר כי הערכים (Casus) שלהם אינם מצוינים בלבד ע״י אותיות היחס כמו ל׳, ב׳, כ׳,

*) כמו מַלְכֻיוֹת יַעֲמֹדְנָה (דניאל ח׳ כ״ב) וַיִּשַּׁרְנָה הַפָּרוֹת (ש״א ו׳ י״ב) (הערת המחבר).

מ *) כי גם ע״י מלות היחס. כמו לִפְנֵי שַׁחַת ה׳ את ישר״ל קודם ששחת. עַד אַבּוֹד ישר״ל עד אשר אבדו.

מאשר ישנם סגנונים רבים בהמקור של כל פעל. נראה איך איזו הפעל בעצמו משתמש פעם בסגנון זה ופעם באחר. כמו גְּדֹל (במדבר ו׳ ה׳) גְּדוֹל (ש״ב ה׳ י׳). וכן דַּבֵּר, דַּבֵּר וכו׳. ובישעיה מ״ו י״ד נזכר לַחְמָם. אע״פ שלא נזכר בתנך המקור עם קמץ כפול. אין לי שום ספק. כי העברים השתמשו בסגנונים האלה ובאחרים שהזכרתי. כי באמור הפעלים המה בעברית שמות התוארים המתאימים עם הנושא שלהם במין ובמספר ובערך הנטיה. והתוארים האלה, כפי שמשתמשים בפ״ע בלי נושא. כמו שמות עצמים בלי ציון המין הן המה מציינים את המקור. בקחתך איזה סגנון שתרצה מהעבר והציווי בפ״ע בלי נושא הרי המקור לפניך. ולא עוד אלא גם הבינונים. כמו שאראה במקומו הראוי. מתהוים כשמות עצמים. וראוים לשמש במקום המקור. עיין ישעיה ל״ג א׳ כַּהֲתִמְךָ שׁוֹדֵד.

מלבד זה רגילים להוסיף אל המקור ה נוספת (paragogicum) שבנסמך משתנה אל ת: מן קְרוֹב מתהוה קָרְבָה. שהנסמך שלו קִרְבַת. ואל הנסמך הזה נספחים כנויים כמו: קָרְבָתִי, קָרְבָתְךָ קָרְבָתוֹ. ככה מן יְכוֹל מתהוה יְכֹלֶה, ובנסמך יְכֹלֶת. כמו מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה׳. ועם הכנוי יְכָלְתִּי, יְכָלְתְּךָ, יְכָלְתּוֹ וכו׳.

מלבד זה נהגו להוסיף על המקור נ תחת ה כמו שנמצא היוצא במגלת אסתר ט׳ ה׳ אָבְדָן תחת אָבֹד.

הנסמך פְּקֹד. אם תחסר בו הנגינה. מהפך את החולם אל קמץ חטף כמו לִפְנֵי מְלָךְ—מֶלֶךְ (בראשית ל״ו א׳. דה״א א׳. מ״ג).

הכתוב בספר עזרא (Hgezra) י׳ ט״ז. ששם יבוא לְדַרְיוֹשׁ תחת לִדְרוֹשׁ. מה שהמדקדקים מציינים כבודד היוצא מהכלל. אני רואה כדברי זר. שלא אוכל להטעימהו.

*) הסימן כב״לם אצל המדקדקים שהאריכו בהם גם בשמוש הלשון. — המתרגם.

הערות אל העבר.

פָּקַד, פָּקֵד, פָּקֹד נבדלים מהמקורים. במה שאלה הם בעבר בלי ז
ובלי י. משא״כ במקורים שאינם מצוינים לא במין ולא במספר, וההבדל הזה
מתודע בנקל מהמשך הדבור.

פָּקְדָה בל״נ עם הנגינה אתנה או סילוק, מהפך את השוא אל קמץ
או ו או צירי. ודומה כאלו בל״ז בלי שנוי בתנועה נוספה ה. באופן שמן פָּקַד
מתהוה פָּקָדָה, מן פָּקֵד—פָּקֵדָה, ומן פָּקֹד—פָּקֹדָה.

פָּקַדְתְּ האות ת היא סימן הנקבה שנתהוה מהכנוי אַתְּ, ושלפעמים
נשארת גם ה הסופית ונכתב בָּגַדְתָּה.

הפעלים המסיימים באות ת אובדים אותה בנוכח ובמדבר בעדו, ונשלמת
ע״י הדגש באות ת שלאחריה, כמו כָּרַת—כָּרַתָּ, כָּרַתְּ, כָּרַתִּי. פָּקַדְתְּ בנוכחת
מקבלת הסיום מהכנוי אַתְּ, ומן אַתְּי. שכבר נתישן כנ״ל, מתהוה, מה שנתישן
ג״כ, פָּקַדְתִּי תחת פָּקַדְתְּ. כמו במגלת רות ג׳ ג׳ וְשָׁכַבְתִּי תחת וְשָׁכַבְתְּ. וכן
רבים שנתקנו מבעלי המסורה, בל״ס מפני שנתישנו.

פָּקַדְתִּי בו הסיום מהכנוי אני, השוה לזכרים ולנקבות (generis communis),
כמו תמיד במדבר בעדו.

פָּקְדוּ הציון בל״ר הוא אותו בעצמו כמו אצל הכנויים, אשר הרבוי שלהם
כנ״ל מסיים באות ו ולא — ים כשאר שמות תוארים. אולם יבוא גם עם הנו״ן
הנוסף לתפארת המבטא כמו יָדְעוּן. לפי השערתי הבדילו פה הקדמונים בין
ל״ז ובין ל״נ ע״י הנחות א או ה. היינו פָּקְדוּא לזכר, פָּקְדָה לנקבה. דוגמאות
מזה נמצאות בתנ״ך. כמו דברים כ״א ׳ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה, ובספר יהושע ׳ כ״ד
אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הֶהָלְכוּא, אבל האחרונים השמיטו כפי הנראה את הנחות
האלה, מפני שבמבטא אין הבדל נכר, ומשום שיוכלו להתחלף באותיות נוספות
(parago.) בסוף התבה. אם תבאנה בתבה הזאת אתנה או סילוק, מישתנה
השוא בלפני האחרונה, כמו בנסתרת בל״י, אל קמץ, צירי או חולם ונעשה
מן פָּקְדוּ — פָּקָדוּ — פָּקֵדוּ — פָּקֹדוּ.

פְּקַדְתֶּם, פְּקַדְתֶּן, פָּקַדְנוּ מקבלים גם הם את הסיום הזה מהכנויים
אַתֶּם, אַתֶּן, אֲנַחְנוּ.

הערות אל הצווי.

אני מקדים את הצווי לפני העתיד, מפני שהעתיד מתהוה מן הצווי,
ומשום שהעתיד משמש לרוב תחת הצווי, עד שנוכל להחליט, כי העתיד
אצל העברים מתאים אל אופן הודעה כמו לאופן הצווי.

סגנוניו הם כאמור: פְּקֹד או פְּקַד או גם פְּקֵד. לפעמים עם ה נוספת
שמתהוה פָּקְדָה מן פְּקֹד, פִּקְדָה מן פְּקַד, שמזה נעשה סגנון המקור יִרְאָה,
אַהֲבָה*), ועם הנגינה אתנח או סילוק פְּקֹדָה, ובהשמט הנגינה מתהפך
כמו בהמקור החולם אל קמץ חטף כמו: פָּסָ—לְךָ.

הערות אל העתיד.

אֶפְקֹד או אֶפְקַד עם ה נוספת מתהפכים חולם או פתח אל שוא,
ונעשה אֶפְקְדָה**) אולם נשארים כבוא עליהם אתנח או סילוק רק
הפתח משתנה לקמץ כמו אֶפְקָדָה או אֶפְקֹדָה.

*) גם פה אמצא איזו שבחה, כי הנה פה הוא מונה את התבות יראה ואהבה
על מקורים גמורים בתוספת ה׳ הנוספת, ולעיל בסוף פרק י״ג אמר על התבות
האלה שהן שמות גמורים ורק משמשים כמקורים מטעם שהזכיר שם — המתרגם.

**) ר״ש אבן גבירול, מחבר השיר היפה ארון עולם (לפי השערת החכם
שניאור זקש) הנדפס בראש סדור התפלות שלנו, נראה שגם בעתיד מ״ב בבנין
הפעיל כבואו עם ה נוספת נקד אַפְקִידָה תחת אַפְקִידָה, מפני רבוי התנועות.
זאת נראה בחרוז „בידו אפקיד רוחי״. הן השיר הזה נוסד על יתד ושתי תנועות,
מה שלא נמצא בחרוז הנ״ל, אם נקרא בְּיָ—דוֹ אַפְ—קִיד רוּחִי, שיהיה הסוגר
בשלש תנועות בלי יתד, אם לא נשער שהמשורר שנה את הכתוב וכתב בשירו
בְּיָ—דוֹ אַפְ—קִדָה רוּחִי, (והמדפיסים חשבו הדבר לטעות והשיבוהו אל הנוסח
שבכתובים), ויהיה לפיו ההבדל בין הבנין הקל ובין הפעיל רק בסימן א בראש
התבה, שבקל מנוקדת בסגול ובהפעיל בפתח כמשפטו בכל מקום. אולי
זאת אצלו רק Licentia pöetica בלבד ולפי שעה, ולא כבלל גמור בדקדוק הלשון—
כזאת קרה גם את הקינה „אלי ציון ועריה״ לריה״ל, השיר הזה גם הוא מיוסד על
משקל יתד ושתי, וקבל בחרוזו מקרא מלא (יואל כ׳ ח) וכתב: אלי—כבְּ—תולת
חֲג—רַת שק עַלֵי—בעל נע—ריה, כשנותי את המלה עַל שבמקרא אל עֲלֵי.

תִּפָּקְדִי. ועם ן הנוספת תִּפָּקְדִין. ומהסגנון תִּפָּקֵד נעשה תִּפָּקְדִין, שנשתנה הפתח לקמין בשביל החירק שאחריו.

נִפְקֹד עם ה נוספת מהפך ג״כ חולם לשוא ונעשה נִפְקְדָה. אבל עם אתנח או סילוק נשאר חולם כמו במ״ב בל״י, והפתח נהפך לקמין: נִפְקָדָה.

תִּפָּקְדוּ ועם ן נוספת תִּפָּקְדוּן. גם תִּפָּקֵדוּן. אבל בנגינה מפסקת נשאר הסגנון שבל״י ונעשה תִּפָּקֵדוּ וגם תִּפָּקֵדוּ. לפני בת הברה אחת, מפני שצריכה הנגינה לבוא על שלפני האחרונה (מלעיל) יכול לבוא שורק תחת חולם*) כמו יִשְׁפּוּטוּ—הֵם**). בכתוב ויקרא כ״א ה׳ לֹא יִקְרְחָה קָרְחָה אחשוב שהיא טעות המעתיק, ובא לו השבוש הזה מהשם קָרְחָה הנזכר שם פעמים***).

תִּפָּקַדְנָה או תִּפָּקֵדְנָה יכול לבוא בלי ה כמו תִּלְבַּשְׁןָ, ולפי שהסגנון בל״נ בנסתרת מתאים תמיד עם אותו שבנוכח בל״ז, בין בל״י ובין בל״ר. ע״כ מצינו בירמיהו מ״ט י״א וְאַלְמְנוֹתֶיךָ עָלַי תִּבְטָחוּ תחת תִּבְטַחְנָה: האות ט תבוא עם קמין תחת שוא מפני הסילוק, כמו בכל מקום.

(למען תהיה יתד) והמלה הזו משוכה כחוט השני על כל הקינה; אבל המדפיסים ברצותם לתקן החזירו המלה על אל מקומה שבכתוב, וקלקלו את משקל השירה.
המתרגם.

*) כלל סתום בלי טעם מספיק! מה לחולם או לשורק אל הנגינה? הלא אמר בשורה שלפני זו כי בנגינה מפסקת נעשה תִּפָּקֵדוּ בחולם?
המתרגם.

**) המו״ל ספרי שפינוזה בלאטינית (Editor Land) העיר פה על טעות שפינוזה, כי באמת נמצא שמות י״ח כ״ב יִשְׁפְּטוּ—הֵם, אבל הוא לא ידע כי כַּוָּנַת שפינוזה על שמות י״ח כ״ו, ושם נאמר יִשְׁפּוּטוּ—הֵם כדברי שפינוזה פה. כי לבקיאותו ולכח זכרוני אין חקר: —
המתרגם.

***) מדוע לא יתכן הסגנון הזה בעתיד, כמו שיתכן בעבר בכתוב דברים כ״א ז׳ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה הנ״ל, שבא קבוץ לפני ה׳ סופית תחת שורק?
המתרגם.

פרק חמשה עשר.

על הבנין נִפְעַל.

הסימן של הבנין הזה הוא נ לפני שם הפעולה. והנון הזו תפיל ותשתלם ע״י דגש. כי לעולם (כבואה לפני הסימן ה) לא יבואו שני סימנים לבנין אחד. סגנוני המקור של הבנין הזה הם: נִפְקֹד, נִפְקוֹד, הִפָּקֵד, הִפָּקֹד. בשני האחרונים האלה משתלם הסימן נ ע״י דגש. מפני הסימן השני ה. משני הראשונים מתהוים הסגנונים האלה:

העבר

זכר	נקבה
נִפְקַד או נִפְקֹד נסתר בל״י	נִפְקְדָה נסתרת בל״י
נִפְקַדְתָּ נוכח בל״י	נִפְקַדְתְּ נוכחת בל״י
נִפְקַדְתִּי מדבר בעדו בל״י	
נִפְקְדוּ נסתר בל״ר	
נִפְקַדְתֶּם נוכח בל״ר	נִפְקַדְתֶּן נוכחות בל״ר
נִפְקַדְנוּ מ״ב בל״ר	

הצווי

	זכר	נקבה
בל״י	הִפָּקֵד	הִפָּקְדִי
בל״ר	הִפָּקְדוּ	הִפָּקַדְנָה

בסגנון אחר

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
	נִפָּקֵד · ·	נִפָּקְדִי		נִפָּקְדוּ · ·	נִפָּקֵדְנָה

העתיד

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ״ב בל״י	אֶפָּקֵד או אִפָּקֵד		מ״ב בל״ר	נִפָּקֵד · · ·	
נוכח בל״י	תִּפָּקֵד · · ·	תִּפָּקְדִי	נוכח בל״ר	תִּפָּקְדוּ · ·	תִּפָּקַדְנָה
נסתר בל״י	יִפָּקֵד · · ·	תִּפָּקֵד	נסתר בל״ר	יִפָּקְדוּ	או תִּפָּקַדְנָה

הערות.

אעפ״י שלא נמצא בתנ״ך המקור נִפָּקֵד, מ״מ הוא יוצא מן האמור. כי סגנוני כל המינים (Modi) מקורים המה. בעוד שמשתמשים בפ״ע בלבדם בשמות עצמיים, ובודאי אין טעם לדבר. שהסגנון הזה אינו ראוי להיות במקור. כמו הסגנון השני נִפָּקֵד, בעוד שבעבר משתמש הסגנון הזה כמו האחר. כמו נַחְתּוֹם וגם נֶחְתָּם.

פעלים המסיימים באות ת. חוסרים אותה במ״ב ובנוכח. ומשלימים אותה ע״י דגש: ולא ת בלבד. אלא בכ״מ ששתי אותיות באות בכפלים. ולהראשונה מהן צריכה שוא נח. כמו תִּצָּפַנָּה תחת תִּצָּפַנְנָה. שבלי״ז צריך השוא (לפי הכללים בפרק השלישי) להיות מבוטא (נע) בעוד שהוא תמיד נבלע (נח). עוד יש להעיר. שאם יבוא בהתבה אתנח או סילוק, אז נשארת על מקומה התנועה האחרונה, אם היא ארוכה, ואיננה מתהפכת אל שוא כמשפטה. אני אומר ארוכה (גדולה), כי בהיותה פתח, תהיה לקמץ. ככה מן העתיד אֶפָּקֵד. אם ה נוספת בסופה, נעשה אֶפָּקְדָה, ובנגינה מפסקת אֶפָּקֵדָה שנשאר הצירי האריך על מקומו, אבל נִפְקְדָה אינה משארת בנגינה כזאת את הפתח של הזכר נִפְקַד, כי אם מהפכת אותה אל קמץ ונעשה נִפְקָדָה. וכן החולם של

הזכר נִפְקֹד שהיא ארוכה נשאר. ונעשה נִפְקֹדָה. הכלל הזה*) נשמר בכל הפעלים עם שוא נע (mobile) בלפני האחרונה. ואינני צריך להזכיר ע״ז הרבה פעמים.

הצירי הִפָּקֵד נחשב במקוים בכללי. מפני שהוא נזכר הרבה בתנ״ך. אולם הצירי נִפָּקֵד. מפני שנזכר רק פעם אחת בתנ״ך (יואל ד׳ יא). נחשב כיוצא מהכלל או לא נחשב מאומה. איני יודע. אם אולי האמינו. כי תכלית ספרי תנ״ך היא להורות את הלשון. ולא את התוכן שבקרבם.

העתיד מהבנין הזה. כמו בבנין הפיעל. יבוא לפעמים כנ״ל עם ה נוספת לתפארת הלשון. כמו אֶקָּבְרָה תחת אֶקָּבֵר. וכן ליופי הלשון נוסף ברבוי הנסתר שלו אחרי השורק עוד ן כמו יִקָּרֵתוּן תחת יִקָּרֵתוּ. מה שנהוג גם בבנינים שנזכיר להלן.

פרק ששה עשר.

על הבנין הדגוש או הכבד. בסגנון הפיעל (Activ).

לעיל הזכרתי את הבנין הזה בקצרה. ברצותי רק להראות את מקורו. אמנם מאשר ישתמש באופנים שונים. הנני להאריך בו יותר.

בכלל הוא משמש לציין את הפעולה ביתר שאת וביתר עז (intensiv). וזה נעשה בפנים שונים, היינו אם לעשות פועל יוצא מפועל עומד. או להרחיב יותר את ערכו. או לבטא אותו בהתפעלות (Affekt). ד״מ שָׂמַח ר״ל להיות שמח וטוב לב. שִׂמַּח ר״ל לתת שמחה בלב אחר; דָּבָר (Wort) דִּבֵּר ר״ל לעשות דבר; שָׁלַח ר״ל לשלוח איש לאיזה איש. אולם שִׁלַּח מורה לשלח הלאה, היינו מקהלה או עבד; שָׁבַר ר״ל לגזור דבר ולהתכהו (צערברעכען) שִׁבֵּר מורה למגר דבר בחוקה (צערשמעטטערן).

---

*) סתם ולא פירש כראוי — המתרגם

מלבד זה מורה הפעל הזה גם על ההפך מהוראתו העיקרית והפשוטה. כמו חָטָא (זינדיגען) חִטֵּא (ענטזינדיגען). אולם יען אשר כפי הנראה התחיל השמוש הזה בימי רדת הלשון העברית ממדרגתה הראשונה, אין אנו רשאין לבריא שמושים חדשים ממין זה. כי אם להשתמש באלה שנמצאים בתנ"ך. סגנוני המקור המה: פַּקֵּד, פֵּקֵד, פַּקּוֹד, פִּקּוֹד.

העבר

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	פִּקֵּד . . .	פִּקְּדָה	נסתר בל"ר	פִּקְּדוּ . . .	
נוכח	פִּקַּדְתָּ . . .	פִּקַּדְתְּ	נוכח	פִּקַּדְתֶּם . . .	פִּקַּדְתֶּן
מ"ב	פִּקַּדְתִּי . . .		מ"ב	פִּקַּדְנוּ	

הצווי והעתיד

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל"י	פַּקֵּד . . .	פַּקְּדִי	בל"ר	פַּקְּדוּ . . .	פַּקֵּדְנָה

מ"ב בל"י	אֲפַקֵּד . . .		מ"ב בל"ר	נְפַקֵּד . . .	
נוכח	תְּפַקֵּד . . .	תְּפַקְּדִי	נוכחים	תְּפַקְּדוּ	תְּפַקֵּדְנָה
נסתר	יְפַקֵּד . . .	תְּפַקֵּד	נסתרים	יְפַקְּדוּ	

הערות אל המקור.

לסגנון פַּקֵּד תבוא לתפארת הלשון ה נוספת בסופו ונעשה פַּקְּדָה, ועם אתנח או סילוק פַּקֵּדָה. השוא נהפך לצרי בשובו למקורו.

לסגנון הזה נוסף מלבד זה ה הידיעה בתחלתו לציון התפעלות (ערדענט-הייט). כמו וְהַקְטֵר אשר יקטירון (ירמיה מ"ד). ככה הַדַּבֵּר; ובכן משמש פה האות ה לא בלבד לציון הפעולה הידועה, כי אם יותר לציון קצף ושאט בנפש

הנביא, או להתפעלות אחרת, על כן נראה לי כי ה הידיעה הזאת נוספת בהמקור רק בבנין הכבד או הדגוש בלבד.

אם האות באמצע השרש (ע' פעל) היא ר שאינה מקבלת דגש, אז נעשה מהתנועה הקצרה ההיא תנועה ארוכה. פתח עם נקודת הדגש נהפך לקמץ, וחירק (עם נקודת הדגש) לצרי *) כמו: בֵּרַךְ תחת בִּרַּךְ, בָּרֵךְ תחת בָּרֵךְ (במדבר כ"ג כ"ד).

רוב המדקדקים חושבים, כי גם בסגנון הפיעל הדגש משתלם גם ע"י חולם, אם האות האמצעית ר או אות אחרת שאינה מקבלת דגש, אבל תועים הם, כי התבות שהם מוכירים שיש להם חולם או צרי, אינם מתכבדים, כי אם מתקלים, אשר המקור שלהם, כאמור, יכולים לבוא בסגנון הבינוני, בלי ציון המין, המלה זֹעֵם היא בנין הקל, אשר המקור שלו היא הבינוני בעצמו בשמושו בלי שם עצם, ועם ה הנוספת נעשה זֹעֲמָה, שגם זה משמש תחת המקור במובן צווי, כמו המקורים שֹׁמוֹר, זָכוֹר, שעוד יותר בחלק שמוש הלשון.

אני מדבר בפרוש מהפעל בגזרה הזאת, כי בפעלי הגזרה אשר באמצע השרש שלהם ו או י (נחי ע"ו או ע"י) כמו בִּין, קוּם לא יבא בהם דגש בבנין הכבד, כי אם האות השלישי מהשרש (ל' פעל) נכפל, ונהיה מן בִּין—בּוֹנֵן, קוּם—קוֹמֵם, כמו שנדבר עוד במקומו. אכן מה שהסב טעות המדקדקים היא לפי דעתי, אך במה שלא חשבו, כי יש פעל מבנין הקל שָׁרַשׁ המורה שהצמח עושה שרשים, ע"כ חשבו את הבינוני שלו שֹׁרֵשׁ בישעיה מ' כ"ד כאלו היה העבר מבנין הכבד, והחליפו אותו עם הפועל שֵׁרֵשׁ מהפיעל שֵׁרֵשׁ בבנין הכבד. והרבה הועיל לטעות הזאת, מה שיש להבנין הזה שתי הוראות מתנגדות זו לזו כנ"ל (היינו אם הנקודות בתנ"ך מדויקות הן), כי באיוב ל"א ה' הוא מורה "לעקור השרש" (ענטוואורצעלן) ובירמיהו י"ב ב' מורה הפוכו "לטעת השרש" (איינוואורצעלן). אמנם מסופק אני אם לא טעו המנקדים לכתוב בירמיהו שֹׁרָשׁוּ תחת שָׁרָשׁוּ.

אמנם די מזה.

---

*) באופן פשוט כנ"ל, כי בהתחבר נקודת הדגש עם קו הפתח מתהוה קמץ, ועם נקודת החירק מתהוה צרי — המתרגם.

בלי נגינה נהפך הצרי בהמקור פַּקֵּד אל סגול כמו דַּבֶּר–לָךְ.

בשרשים שבהם ע״פ ול״פ אותה האות בעצמה. רגילים בבנין הכבד להכפיל את האות הראשונה (פ׳ פעל) ולהכנים את הכפולה בין השנית (ע״פ) ובין השלישית (ל״פ) כמו קִלְקֵל מן קָלַל, סִכְסֵךְ מן סָכַךְ, גִּלְגֵּל מן גָּלַל, וכן אחרים.

הערות אל העבר.

העבר מהפך לרוב צרי אל פתח. כמו שִׁבֵּר–שִׁבַּר, או אל סגול. כמו דִּבֶּר.

הערות אל הצווי.

גם הצווי מהפך לפעמים צרי אל פתח. ולפני מקף אל סגול, ונעשה מן פַּקֵּד–פַּקַּד או פַּקֶּד. וכן פַּקֵּדְנָה תחת פַּקֵּדְנָה, בהשאר הוא מתאים בכל עם המקור.

הערות אל העתיד.

מן אֲפַקֵּד נהיה ע״י ה הנוספת אֲפַקְּדָה, ועם הנגינות אתנה או סילוק ישוב הצרי למקומו: אֲפַקֵּדָה. מן יְפַקְּדוּ תְּפַקְּדוּ. עם ן הנוספת נעשה יְפַקֵּדוּן, בכלל: ה הנוספת עושה קצרה (שוא) מן הארוכה שלפני האחרונה: ובהפך משיב ן הנוספת את הארוכה האובדת אל מקומה. תחת תְּפַקֵּדְנָה נמצא לרוב כמו בהצווי תְּפַקֵּדְנָה.

פרק שבעה עשר.

על הפעול (passiv) מהבנין הכבד.

המקור

פֻּקַּד.

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל״י	פֻּקַּד . . .	פֻּקְּדָה	נסתרים בל״ר	פֻּקְּדוּ . . .	
נוכח	פֻּקַּדְתָּ .	פֻּקַּדְתְּ	נוכח בל״ר	פֻּקַּדְתֶּם .	פֻּקַּדְתֶּן
מ״ב	פֻּקַּדְתִּי . . .		מ״ב בל״ר	פֻּקַּדְנוּ . . .	

העתיד.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ״ב בל״י	אֲפֻקַּד . . .		מ״ב בל״ר	נְפֻקַּד . . .	
נוכח בל״י	תְּפֻקַּד .	תְּפֻקְּדִי	נוכח בל״ר	תְּפֻקְּדוּ	תְּפֻקַּדְנָה
נסתר בל״י	יְפֻקַּד . .	תְּפֻקַּד	נסתר בל״ר	יְפֻקְּדוּ	

שמוש הבנין הזה בעתיד הוא יקר במציאות, ובתנ״ך לא נמצא סגנון אחר של המקור. הן לא אזכור אם ראיתי בתנ״ך אף הסגנון הזה יותר מפעם אחת*). אבל אין לי שום ספק, כי העתיד אֲפֻקַּד נובע מסגנון אחר של המקור היינו פֻּקַּד, כי מלבד שהעתיד מתהוה בכל מקום מן המקור. כאשר הראיתי. יש להם בשאר הגזרות. כמו שנראה, פתח בהברה האחרונה, כמו בגזרה הזאת. אינני מסופק ג״כ. שהיה להם עוד סגנון שלישי פָּקַּד עם קמץ חטוף. מפני שנשאר גם בגזרות האחרות. וכי כח קבוץ בכח קמץ חטוף הוא. תראו בסוף הפרק תשעה עשר.

אם האמצעי בשרש (ע״פ) היא ר שאינה מקבלת דגש. אז נהפך הקבוץ אל חולם. כמו טֹרַף יוסף.

---

*) כַּוָּנָתוֹ אל גֻּנַּב הנ״ל — המתרגם.

יען אשר הפעול הזה נבדל למדי מן הפועל בתנועות, לא השגיחו לריב על הסימן נ׳ אבל לפעמים נתנו לה מקום, וכתבו נִפְקַד תחת פֻּקַּד. כמו ידיהם נְגֹאֲלוּ בדם; שנקודה הגימל בחולם בעבור א שאחריה שאינה מקבלת דגש. מה שהמדקדקים ציינו כיוצא מהכלל — מפני שהוא יקר במציאות בתנ"ך — כאלו היה מורכב מבנין הקל ומבנין הכבד. כי המה כתבו, כמו שאמרתי לעיל, גראמאטיקה של תנ"ך, ולא של הלשון. ונראה לי כי בהעתיד לא השגיחו על הנון הזו, משום שהיתה צריכה להשתלם ע"י דגש, והיו פ עם ק צריכות להִכָּפֵל בדגש, מה שקשה לבטא בשפתים.

פרק שמונה עשר.

על הפעל המושאל (derivato) בבנין הפועל (activ).

הראיתי בפרק השנים עשר, כי הבנין הזה *) מושאל או מתהוה מדברים או פעולות, כלומר אם משמות עצמיים או מהפעלים הפשוטים (הקלים). אם מהפעלים הפשוטים אז יבוא עם הנושא של הפועל, היינו של האיש המופקד, והנושא של המסבב, היינו של האיש הגורם כי האחר יהיה מופקד. אולם אם מתהוה משם עצם, כחו ככח פעל פשוט, הטעם לזה מבורר בנקל מהאמור שם, שכן אמרתי כי בפעל הזה הרעיון הוא, כי אחד גורם שהאחר עושה עבודתו; מעתה אם הפעל הזה מתהוה מפעל, אז ר"ל כי איש אחד גורם שאחר עושה את המוטל עליו. אבל אם מתהוה מן שם, אז לא יציין כי אם שאחד משתמש בפשיטות באיזה דבר. מזה בא שהפעל הזה אין לו תמיד נושא פעול, כי אם כמו הפעלים בבנין הראשון (הקל) הוא פעם פועל יוצא ופעם פועל עומד, כנ"ל בדוגמאות רבות.

*) בלשון המדקדקים: בנין יוצא לשלישי או בנין הפעיל — המתרגם.

ואלה הם סמני המקור בבנין הזה: הַפְקִיד, הַפְקֵיד, הַפְקֵד, הֶפְקֵד, ומקרבם יוצאים שנויי הזמנים כבה:

העבר

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	הִפְקִיד	הִפְקִידָה	נסתר בל"ר	הִפְקִידוּ	
נוכח בל"י	הִפְקַדְתָּ	הִפְקַדְתְּ	נוכח בל"ר	הִפְקַדְתֶּם	הִפְקַדְתֶּן
מ"ב בל"י	הִפְקַדְתִּי		מ"ב בל"ר	הִפְקַדְנוּ	

הצווי.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל"י	הַפְקֵד	הַפְקִידִי	בל"ר	הַפְקִידוּ	הַפְקֵדְנָה

העתיד.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ"ב בל"י	אַפְקִיד		מ"ב בל"ר	נַפְקִיד	
נוכח בל"י	תַּפְקִיד	תַּפְקִידִי	נוכח בל"ר	תַּפְקִידוּ	תַּפְקֵדְנָה
נסתר בל"י	יַפְקִיד	תַּפְקִיד	נסתר בל"ר	יַפְקִידוּ	תַּפְקֵדְנָה

או

אַפְקֵד, תַּפְקֵד, יַפְקֵד וכו'.

הערות.

סימן הבנין הזה הוא ה אשר לא יתחלף לעולם אל ת, כדעת מדקדקים רבים, אשר נתנו ע"ז הכתוב הושע י"א ג', כי באמת תִּרְגַּלְתִּי הוא, כמו שהעיר בצדק משה קמחי *), שם, היינו הנושא של הפעל יקחם שאחריו. האות י היא

*) קחם זכר תרגלתי נקבה על דרך תפלצתך השיא אותך. ר"ל קחם בל"ז תרגלתי בל"נ. דומה אל הכתוב ירמיה מ"ט ט"ז תפלצתך השיא אותך.
(הערת המחבר).

נוספת לתפארת הלשון כנהוג לרוב בשמות. כמו: אֲהַבְתִּי מן אַהֶבֶת. אוֹיַבְתִּי מן אוֹיֶבֶת. כן תִּרְגַּלְתִּי מן תִּרְגֶּלֶת. ר״ל אשה המרגילה את ילדיה ללכת ולדבר וכו׳. המבינים את הכתוב הזה באופן אחר. אינם מבינים דברי הנביא שם כלל.

מלבד זאת חושבים המדקדקים כי הסימן ה של הבנין הזה מתהפך גם אל א לפי ישעיה ס״ג ג׳ *). ולי נראה כי בתנ״ך אין דוגמא מזה, אבל לא אחליט שהוא מן הנמנע. שככה הבנין החוזר עם הסימן הת יגיל להחליף לפעמים ה אל א והירק אל סגול. כמו שנראה בפרק העשרים.

פרק תשעה עשר.

על הפעל המושאל בבנין הפעול (passiv).

סגנון המקור הוא הָפְקֵד או הָפְקַד. ונראה שהיה גם הֻפְקַד. כי ע״י קבוץ וקמץ חטוף נבדל פה הפעול מן הפועל. על כן

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל״י	הָפְקַד	הָפְקְדָה	מ״ב בל״י	הָפְקַדְתִּי	
	או	או			
	הֻפְקַד	הֻפְקְדָה	נסתר בל״ר	הָפְקְדוּ	
נוכח בל״י	הָפְקַדְתָּ	הָפְקַדְתְּ	נוכח בל״ר	הָפְקַדְתֶּם	הָפְקַדְתֶּן
	או	או	מ״ב בל״ר	הָפְקַדְנוּ	
	הֻפְקַדְתָּ	הֻפְקַדְתְּ			

הצווי.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל״י	הָפְקַד	הָפְקְדִי	בל״ר	הָפְקְדוּ	הָפְקַדְנָה

*) רצונו על התבה אֶגְאָלְתִּי שם — המתרגם.

העתיד.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ״ב בל״י	אָפְקַד		נסתר בל״י	יָפְקַד	תָּפְקַד
או			מ״ב בל״ר	נָפְקַד	
	אֻפְקַד		נוכח בל״ר	תָּפְקְדוּ	תָּפְקַדְנָה
נוכח בל״י	תָּפְקַד	תָּפְקְדִי	נסתר בל״ר	יָפְקְדוּ	

הצווי של הבנין הזה הוא יקר מאד במציאות בתנ״ך. שככה נמצא ביחזקאל ל״ב י״ט עם ה הנוספת. וכן איוב כ״א כ׳ *) ונראה שר״ל: ״יהי כי תפקוד״ כמו ביחזקאל ״רדה וְהָשְׁכְּבָה את ערלים״ ר״ל: ״רדה ויהי כי תוכרח לשכב אצל הערלים״. אכן בהעבר ובהעתיד נכר בנקל הוראת הבנין הזה. כמו שהצעתי הדבר היטב. אמנם מה שיאמרו רבים. שאין צווי לבנין הזה, מפני שאי אפשר לצוות לאדם דבר התלוי באחרים. נקל לסתור, כי הצווי הוא סגנון המורה גם מצוה גם רצון. באמור ה׳ אל משה ״מות על ההר״ לא צוה אותו שימות. כי אם הודיעהו את גזר רצונו שימות.

פרק עשרים.

על הבנין החוזר או המתפעל (reciprece).

אנחנו נקרא לבנין הזה מתפעל, להורות כי הפועל הוא בעצמו פעול, או יותר טוב מפני שהנשוא הוא בעצמו הנושא, נושא ונשוא בגוף אחד. לכל פועל הוראה כפולה. האחת מורה על ענין פָּקַד, והשניה על ענין הִפְקִיד, ועתה יען אשר פָּקַד ר״ל: ״איש פוקד איש אחר״ היה נחוץ פעל אחר להורות

*) בכתוב הזה לא נמצא המבוקש, אולי צ״ל ה׳ שם וְהָשַּׁמּוּ? — המתרגם.

כי איש פוקד את עצמו: וכן מאשר הִפְקִיד מורה. כי איש גורם לאחר לִפְקֹד. הוה נחוץ פעל אחר להורות כי איש גורם לעצמו להיות פוקד.

סימן הבנין הזה היא הברית הִת לפני המקורים בבנין הכבד פַּקֵּד, פַּקֵּד. כמו הִתְפַּקֵּד, הִתְיַצֵּב, הִתְהַלֵּךְ.

ההברה הזאת יכולה לרגלי שנויי הזמנים להיות נשמטת ולהשתלם ע״י דגש. כאשר אַראה מיד.

אם הראשונה אות השינים ס או שׁ אז נעתקת האות ת ממקומה. אבל אם היא ז או צ. אז היא לא נעתקת בלבד, כי עוד מתהפכת. אם ז אל ד, ואם צ אל ט. מן שָׁמַר נעשה הִשְׁתַּמֵּר. ומן צָדַק—הִצְטַדֵּק. ומן זְמַן—הִזְדַּמֵּן.

האות ה יכולה להתהפך אל א. ולפיו חירק אל סגול. כמו: אֶתְחַבֵּר תחת הִתְחַבֵּר.

סגנוני המקור המה: הִתְפַּקֵּד, הִתְפַּקֵּד, אֶתְפַּקֵּד, הִשְׁתַּמֵּר, הִצְטַדֵּק, הִזְדַּמֵּן, ויש להוסיף עליהם בל״ס גם הִתְפַּקַּד, כי העבר יכול לסיים גם על חירק, כן ד״מ ויקרא י״א מ״ד. כ׳ ז׳, ויחזקאל ל״ח כ״ג וכו׳. ועוד מאחר שהציון הראשון מתאים עם הפעל פַּקֵּד או פָּקַד, צריך הציון השני המתאים אל הפעל הִפְקִיד לסיים בחירק כמו הראשון בפתח או בצרי.

העבר.

זכר	נקבה	זכר	נקבה
נסתר בל״י הִתְפַּקֵּד ·	הִתְפַּקְּדָה	מ״ב בל״י הִתְפַּקַּדְתִּי ·	
או		נסתר בל״ר הִתְפַּקְּדוּ ·	
הִתְפַּקַּד · · ·		נוכח בל״ר הִתְפַּקַּדְתֶּם ·	הִתְפַּקַּדְתֶּן
נוכח בל״י הִתְפַּקַּדְתָּ ·	הִתְפַּקַּדְתְּ	מ״ב בל״ר הִתְפַּקַּדְנוּ · ·	

הצווי.

בל״י	הִתְפַּקֵּד ·	הִתְפַּקְּדִי	בל״ר	הִתְפַּקְּדוּ · הִתְפַּקֵּדְנָה

העתיד.

זכר	נקבה	זכר	נקבה
מ״ב בל״י אֶתְפַּקֵּד · ·		מ״ב בל״ר נִתְפַּקֵּד · ·	
נוכח בל״י תִּתְפַּקֵּד ·	תִּתְפַּקְּדִי	נוכח בל״ר תִּתְפַּקְּדוּ	תִּתְפַּקֵּדְנָה.
נסתר בל״י יִתְפַּקֵּד ·	תִּתְפַּקֵּד	נסתר בל״ר יִתְפַּקְּדוּ	

במה שהצרי האחרון מתהפך אל פתח הוא משותף עם הבנין הקל ועם הבנין הכבד. אבל חירק נשאר ולא נהפך אל פתח, כמו הִפְקִיד בנוכח ובנסתר, שכן מצינו ביחזקאל י״ח בכתוב האחרון הִתְגַּדִּלְתִּי, הִתְקַדִּשְׁתִּי. ובויקרא י״א מ״ד וגם כ׳ ז׳ וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם כנ״ל.

גם הפתח נשאר בכל מקום. בעבר ובצווי ובעתיד. מלבד עם הנגינה אתנח או סילוק שאז נהפך אל קמץ.

הפעלים עם ת, ט, ד בהברה הראשונה אובדים את הסימן ת שנשתלם בדגש. כמו הִטַּהֵר תחת הִתְטַהֵר.

בהעתיד האות ה נדחה מפני האותיות של ציון הגוף במ״ב ובנוכח ובנסתר הבאות בתחלת התבה. האות ת משתלמת לפעמים בדגש. כמו: תִּנַּבֵּא תחת תִּתְנַבֵּא, וככה גם בהעבר הִנַּבֵּאתִי תחת הִתְנַבֵּאתִי.

לא העירותי פה כי שוא נע בעבור אתנח או סילוק נהפך לקמץ. וכי להרבוי בסיום ו נוסף לפעמים ן ולהמקורים ה לתפארת הלשון. וכי הנסתר בל״נ הוא כמו הנוכח בל״ז — על כן לא העירותי. מפני שהבנין הזה שוה או משותף בכל אלה עם הבנין הקל, ששם נתבארו למדי.

פרק עשרים ואחד.

על הפעול (passiv) בבנין התפעל.

לכל המדקדקים הידועים לי לא נודע הפעול הזה כפי הנראה. אף אם בהפועל של הבנין הזה הוא מתדמה פעם אל פֻּקַּד ופעם אל הִפְקִיד כנ״ל,

הוא מתדמה בהפעול תמיד אל הָפְקַד, ולא אל נִפְקַד, כי מעולם אינו ר"ל: "להיות נפקד מעצמו" כי אם "להכון אל היותו נפקד" או "לעשות כי יהיה נפקד בעצמו". הטעם לזה הוא (כמו שאראה בחלק שמוש הלשון) מפני שבלשון העברית אין הפעול מתיחס אל הפועל ביחס שממנו (ablativ). כי העברים אינם משתמשים מעולם בהפעול בלתי אם לקצר, כל עוד שאינם צריכים להודיע את הפועל אלא את הפעול בלבד, כמו: קוֹלִי נִשְׁמַע; אך כאשר נחוץ להם להודיע שניהם (היינו הפעול והפועל) אז לא יאמרו כמו בלעז: "מיינע שטיממע ווירד פֿאָן גאָטט געהערט", כי אם יזכירו את הפועל לאמר: "אלהים שמע קולי". כי "קולי נשמע מאלהים" לא נמצא בשמוש הלשון העברית. ועתה הבנין הִתְפַּקֵּד בהוראתו "לפקוד את עצמו" אינו סובל סגנון פעול; אולם בהוראתו: "אדם גורם לעצמו להיות פוקד" יש לו פעול בסגנון הָתְפַּקֵּד, המורה כאמור: "להכון להיות פקוד". או "לגרום שיהיה פקוד". כמו במדבר ב' "והלוים לא הָתְפָּקְדוּ" שר"ל: "הלוים לא התמסרו להיות בין פקודי ישראל". וכן דברים כ"ד ד' "אחרי אשר הֻטַּמָּאָה", שר"ל "אחרי אשר הפקירה את עצמה להיות נטמאה", או "אחרי אשר עשתה שתהיה נטמאה". והאות ת בעבור האות ט נשתלמת בדגש כמו בבנין הפעול. והפעול הזה נבדל מן הפעול שלו כמו שנבדל הפעול של הבנין המושאל מן הִפְקִיד, כי כשם שמזה נעשה הפעול הָפְקַד או הֻפְקַד, כך נעשה מן הִתְפַּקֵּד הפעול הָתְפַּקֵּד גם הֻתְפַּקֵּד. כמו שהראיתי זה עתה בדוגמאות.

האות ת של הפעול הזה משתלם ג"כ לפעמים כמו בהפועל ע"י דגש. כמו: "אחרי הֻכַּבֵּס את הנגע". שר"ל "אחרי אשר עשה כי הנגע שלו כֻבְּסָה". ולהעיר יש כי הנושא "הנגע" יבוא פה עם מלת את, שיבא תמיד לציון הנשוא. שע"ז יְדֻבַּר בחלק שמוש הלשון *).

תחת ה יכול לבוא נ (סימן הפעול בבנין הקל ובבנין הכבד) והאות ת להשתלם ע"י דגש. כמו דברים כ"א ח' "וְנִכַּפֵּר להם הדם" — שר"ל "והדם

*) אם נושא המשפט יבוא עם מלת את נראה כזרות גם בלשון גם בהגיון, והרבה נתחבט ע"ז החכם שד"ל ז"ל בכמה מקומות בספריו. —
המתרגם.

יכון להם להיות מְכֻפָּר — תחת וְנִתְכַּפֵּר. ע"כ רוצה אני לשער. כי האות נ הוא סימן הפעול בכלל. אבל מלבד בבנין הקל נשמטה לרוב. מהטעמים הנזכרים בפרק השבעה עשר. ובכן נתהוו הסגנונים של המקור בבנין הפעול הזה כאלה: הָתְפַּקֵּד, הֻתְפַּקֵּד, הֻפְקַד, נִתְפַּקֵּד, נִפְקַד. העבר והצווי והעתיד מתאימים בשאר עם הפועל.

פרק עשרים ושנים.

על הפעלים של הגזרה השניה.

הן אמרתי כי לגזרה השניה נחשבים הפעלים המסיימים באות א. היינו אות גרונית נחה. במה המה נבדלים מהפעלים של הגזרה הראשונה. נראה בהדוגמאות הבאות.

דוגמאות הפועל (activ) בבנין הקל.

סגנוני המקור המה: מְצֹא, מְצָא, מֹצֵא, מָצוֹא, מָצֵא, מְצָא, ועם ה הנוספת מָצְאָה גם מְצֹאת תחת מְצֵאת.

העבר.

בסגנון א'.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	מָצָא ·	מָצְאָה או מָצְתָה	נסתר בל"ר	מָצְאוּ · ·	
נוכח בל"י	מָצָאתָ	מָצָאת	נוכח בל"ר	מְצָאתֶם ·	מְצָאתֶן
מ"ב בל"י	מָצָאתִי · ·		מ"ב בל"ר	מָצָאנוּ ·	

בסגנון ב'.

נסתר בל"י	מָצֵא · ·	· מָצְאָה	נסתר בל"ר	מָצְאוּ · ·	
נוכח בל"י	מָצֵאתָ ·	· מָצֵאת	נוכח בל"ר	מְצֵאתֶם ·	מְצֵאתֶן
מ"ב בל"י	מָצֵאתִי · ·		מ"ב בל"ר	מָצֵאנוּ · ·	

בסגנון ג'.

זכר · נקבה · זכר · נקבה

נסתר בל"י מָצָא . . . מָצְאָה — נסתר בל"ר מָצוּ

נוכח בל"י מָצָאתָ . . . מָצָאת — נוכח בל"ר מְצָאתֶם . מְצָאתֶן

מ"ב בל"י מָצָאתִי . . . — מ"ב בל"ר מָצָאנוּ . . .

הסגנון פָּקַד לא נמצא פה. ע"כ נשארים הקמ"ץ השני והצ"רי בהפרצופים האחרים ואינם מתהפכים אל פתח כמו בשאר הגזרות. הסגנון מָצוֹא לא נמצא בעבר, ונראה שלא נשתמשו בו. בסגנון השני והשלישי חסרה לרוב האות א כמו מָלֵתִי תחת מָלֵאתִי.

הצווי.

זכר · נקבה

בל"י מְצָא או מְצוֹא — מִצְאִי

בל"ר מִצְאוּ — מְצֶאנָה או מְצֶאן.

העתיד.

מ"ב בל"י אֶמְצָא . . .

נוכח בל"י תִמְצָא . . . תִמְצְאִי

נסתר בל"י יִמְצָא . . . תִמְצָא

וכו'.

הצווי עם ה הנוספת אינו מהפך כמו בגזרה הראשונה השוא אל החירק, כי אם נשאר אצל הקמ"ץ, מְצָאָה תחת מְצָא. זאת ומה שהעירותי על העבר הן סגולות הגזרה הזאת, אכן בשאר היא מתאימה עם הגזרה הראשונה.

דוגמאות (Paradógma) מהפעול (passiv) בבנין הקל.

המקור.

א. נִמְצָא, — ב. נִמְצוֹא, — ג. הִמָּצֵא.

העבר.

בסגנון א'.

זכר · נקבה · זכר · נקבה

נסתר בל"י נִמְצָא . . נִמְצְאָה — מ"ב בל"י נִמְצֵאתִי .

או — או

נִמְצָא . . נִמְצְאָה — נסתר בל"ר נִמְצְאוּ .

נוכח בל"י נִמְצֵאתָ . נִמְצֵאת — נוכח בל"ר נִמְצֵאתֶם . נִמְצֵאתֶן

או נִמְצֵאתָה — מ"ב בל"ר נִמְצֵאנוּ .

בסגנון ב'.

נסתר בל"י נִמְצָא . . נִמְצָאת — נסתר בל"ר נִמְצְאוּ . . .

נוכח בל"י נִמְצֵאתָ . נִמְצֵאת — נוכח בל"ר נִמְצֵאתֶם . נִמְצֵאתֶן

מ"ב בל"י נִמְצֵאתִי . — מ"ב בל"ר נִמְצֵאנוּ . .

בסגנון ג' או חסר א.

נסתר בל"י נִמְצָא . . נִמְצָתָה — מ"ב בל"ר נִמְצֵנוּ . .

נוכח בל"י נִמְצֵתָ . . נִמְצֵת — או

מ"ב בל"י נִמְצֵתִי . . — נִמְצֵתָ . . נִמְצֵת

נסתר בל"ר נִמְצוּ . . . — נִמְצֵתִי . .

נוכח בל"ר נִמְצֵתֶם . נִמְצֵתֶן — וכו'.

הצווי והעתיד מתאימים בכל עם הצווי והעתיד בגזרה הראשונה. שאר הבינונים של הגזרה הזאת משתנים מהראשונה. כמו שאנו רואים מָצָא גם נִמְצָא לעומת פָּקַד גם נִפְקַד. וכן בכל מקום קמ"ץ תחת פתח. וכן בנוכח ובמ"ב בל"ר חירק תחת פתח. מלבד בבנין הִמְצִיא. שהחירק שלו משתנה במ"ב ובנוכח בל"ר אל צ"רי. כמו הִמְצֵאתָ, הִמְצֵאתִי, הִמְצִיאוּ, הִמְצֵאתֶם וכו'. וכן נשאר הצ"רי תמיד ואינו משתנה אל פתח. כמו פָּקַד פִּקֵּד. ועוד במה שהאות א חסרה לפעמים כנ"ל.

פרק עשרים ושלשה.

על הפעלים של הגזרה השלישית.

הגזרה הזאת, היינו הפעלים בסיום ה, איננה שונה הרבה מהקודמת, ועוד מתאימה עמה לרוב. וזה מפני שהאות א יכולה להשתמש תחת ה או להשלימה. וכן בהפך יכולה ה להשתמש תחת א או להשלימה. אך בזאת הן נבדלות זו מזו בכלל, כי הפעלים בסיום א האות הסופית הזאת נשארת לרוב, ורק לפעמים רחוקות משתנה קמץ אל חירק בנוכח ובמ״ב, לא כן אותם בסיום ה שנשארת רק לפעמים רחוקות, ומהפכים לרוב קמץ אל חירק ארוך, ולפעמים רחוקות אל חירק קצר. וגם בזאת שונות הן זמ״ז, כי באות ה יכולה לבא נקודת המפיק, והפעל אינו מנוקד בקמץ כפול, כי אם בקמץ ופתח, כמו הפעלים של הגזרה הראשונה. מהסגנון הזה נשארו לנו ארבעה פעלים: גָּבַהּ, כָּמַהּ, נָגַהּ, תָּמַהּ, והמה נטויים כמו הפעלים של הגזרה הראשונה, ושע״כ אני חושב אותם כמו בסדר הגזרה הראשונה.

לאחדים מהמסיימים על ה ישנן איכות שאזכיר אותן במקום הראוי אחרי הדוגמאות, ופה אזכיר בכלל על הטעמים לזאת: א) יען אשר ה אחרי חירק או צרי או שורק רגילה להתהפך אל י או אחרי חולם אל ו. ב) יען אשר ה בסוף התבה, מפני ההברה המחוברת לה, או מפני הסמיכות, מתהפכת אל ת. ג) מפני הרשות באותיות הנו״ן או הנחות לקחת אחת תחת אחרת או להשמיטן לגמרי, וכבר הראיתי כי אחרי שוא הן נחסרות לרוב, כי הדבר נוהג בפעלים כמו בשמות, יראה הקורא מהדוגמאות הבאות.

דוגמאות מבנין הקל בגזרה השלישית.

להמקור ישנם סגנונים האלה: גָּלֹה, גָּלָא, גָּלֹא, גָּלוֹ, גְּלֵי, גָּלוֹת, גְּלֹה או גְּלוֹת או עם י נוספת גְּלוֹתִי.

העבר.

	זכר	נקבה
נסתר בל״י	גָּלָה	גָּלְתָה או גָּלָת או גָּלָתְ

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נוכח בל״י	גָּלִיתָ .	גָּלִית או גָּלִית	נוכח בל״ר	גְּלִיתֶם .	גְּלִיתֶן
מ״ב בל״י	גָּלִיתִי . .		מ״ב בל״ר	גָּלִינוּ . . .	
			נסתר בל״ר	גָּלוּ או גָּלְיוּ	

הצווי.

בל״י	גְּלֵה . . .	גְּלִי	בל״ר	גְּלוּ או גְּלְיוּ · גְּלֶינָה

העתיד.

מ״ב בל״י	אֶגְלֶה . . .		מ״ב בל״ר	נִגְלֶה . . .
נוכח בל״י	תִּגְלֶה . .	תִּגְלִי	נוכח בל״ר	תִּגְלוּ . . .
נסתר בל״י	יִגְלֶה . .	תִּגְלֶה	נסתר בל״ר	יִגְלוּ או יִגְלְיוּ או יִגְלָיוּ } תִּגְלֶינָה

כבר העירותי כי א יכולה לבוא תחת ה, או תשתמט לגמרי במ״ב ובנוכח בל״ר ובעתיד, וכי לא יבוא י במקומה, כי אם נטויה כמו מָצָא. אכן יש להעיר קודם לכל, כי בהשתמט ה בעתיד, תבוא הנגינה שבה על ההברה הראשונה. והשוא תתהפך אל סגול, ונעשה מ״ב אֶגֶל, נוכח תֶּגֶל, נסתר יֶגֶל וכו׳. אבל בהיות האות האמצעית בשרש אחת מהאותיות האלמות או הנחות, אז נשאר השוא, כמו: יִשְׁבְּ תחת יִשְׁבֶּה, יִשְׁקְ *) — אכן בהתהפך ה אל י אז נעתקו התנועות ממקומן, כמו אֶגְלִי, תֶּגְלִי, יֶגְלִי וכו׳ תחת אֶגְלֶה, תִּגְלֶה, יִגְלֶה **).

בהתחבר ה שניה אל התבה מגזרה הזאת, אין ה השרשית מתהפכת אל ת, כנהוג באחרים ממין הזה, כי אם אל י, כמו חסה, תחת בל״נ חסתה, נכתב חָסָיָה, וככה אֶגְלֶה בשביל ה הנוספת אינו אֶגְלְתָה כי אם אֶגְלֶיָה. אל הנוכח והנסתר בל״ר בעתיד אינו רגיל להתחבר נ נוספת, כנהוג בשאר גזרות לפעמים.

---

*) פה יש איזו טעם, כי בתבית האלה לא נמצא אית נח מן אהו״י, יכפל השוא איננו תלוי בכלל באית נחה באמצע, ומעילם לא נהיה בגזרות נע״ו או נע״י ? — המתרגם.

**) גם פה אין הנידון דומה למשל, כי בבוא י תחת ה, נשארות ההברות האחרות במקומן, מלבד הסגול שנהפך אל חירק כדינו לפני י והחירק באית״ן שנהפך אל סגול. — המתרגם.

ובכל זאת הסגנון השני שלהם שהוא יִגָּלְיוּ, תִּגָּלְיוּ מקבל לפעמים נ נוספת, כמו: יִרְבְּיֻן, יִשְׁתְּיוּן וכו'.

דוגמאות מבנין נפעל בגזרה השלישית.

סגנוני המקור:

א) נִגְלָה, ב) נִגְלֹה, ג) נִגְלוֹת, ד) הִגָּלֵה, ה) הִגָּלוֹת.

העבר.

זכר · נקבה · זכר · נקבה

נסתר בל"י נִגְלָה · נִגְלְתָה או נִגְלָת. נוכח בל"י נִגְלֵיתָ · נִגְלֵית וכו'.

או

נִגְלָה · · נִגְלְתָה נִגְלִיתָ · נִגְלֵית וכו'.

הצווי.

הִגָּלֵה · · הִגָּלִי הִגָּלוּ · · הִגָּלֶינָה

או

נִגְלֵה · · נִגְלִי נִגְלוּ · · נִגְלֶינָה.

העתיד.

מ"ב בל"י אֶגָּלֶה · · · מ"ב בל"ר נִגָּלֶה · · ·

נוכח בל"י תִּגָּלֶה · · · תִּגָּלִי נוכח בל"ר תִּגָּלוּ } תִּגָּלֶינָה.

נסתר בל"י יִגָּלֶה · · · תִּגָּלֶה. נסתר בל"ר יִגָּלוּ }

בבנין הזה אין דבר להעיר ביחוד מה שלא העירותי בבנין הקודם, מלבד שבנפילת ה בעתיד אין שנוי בהנגינה ולא בהברות, והנטיה היא: אֶגָּל, תִּגָּל,

יִגָּל. אני מסופק אם הנוכח והנסתר בל"ר אובדים תמיד את ה, או מהפכים אותה אל י כמו בהפועל; ונראה לי כי בבנין הזה יתכן כל אשר העירותי על הבנין הקודם.

דוגמאות על הבנין הכבד בגזרה הזאת.

סגנוני המקור הם:

א) גַּלֵּה, ב) גַּלֹּה, או גַּלֵּי, ג) גַּלֵּה, ד) גַּלּוֹת ועם י התוספת גַּלּוֹתִי.

העבר.

זכר · נקבה · זכר · נקבה

נסתר בל"י גִּלָּה · · · גִּלְּתָה נוכח בל"י גִּלִּיתָ · · · גִּלִּית וכו'.

או

גִּלָּה · · · גִּלְּתָה גִּלֵּיתָ · גִּלֵּית וכו'.

הצווי.

יחיד גַּל או גַּלֵּה · גַּלִּי רבים גַּלּוּ או גַּלְּיוּ גַּלֶּינָה.

העתיד.

מ"ב בל"י אֲגַלֶּה · · · מ"ב בל"ר נְגַלֶּה · · ·

נוכח בל"י תְּגַלֶּה · · · תְּגַלִּי נוכח בל"ר תְּגַלּוּ או תְּגַלְּיוּ, תְּגַלֶּינָה

נסתר בל"י יְגַלֶּה · · · תְּגַלֶּה נסתר בל"ר יְגַלּוּ או יְגַלְּיוּ, תְּגַלֶּינָה.

גם פה נשארת הנגינה מלרע בנפול האות ה בעתיד, והתנועה לא תשתנה, כי בנפול ה יהיה כזה: אֲגַל, תְּגַל, יְגַל וכו'.

דוגמאות מהפעול בבנין הכבד בגזרה השלישית.

סגנוני המקור:

א) גֻּלָּה, ב) גֻּלֹּה, או גֻּלּוֹת.

העבר.

זכר נקבה — זכר נקבה

נסתר בל"י גָּלָה . . . גָּלְתָה — נסתר בל"ר גָּלוּ . . . .

נוכח בל"י גָּרִיתָ או גָּלִיתָ, גָּלִית — נוכח בל"ר גְּלִיתֶם . . גְּלִיתֶן

מ"ב בל"י גָּלִיתִי או גָּלִיתִי — מ"ב בל"ר גָּלִינוּ . . . .

העתיד.

מ"ב בל"י אֶגְלֶה . . . — נסתר בל"י יִגְלֶה . . . תִּגְלֶה

נוכח בל"י תִּגְרֶה . . . תִּגְלִי — וכו'.

בפרק י"ז העירותי כי במקום קבוץ יכול לבוא קמץ חטוף. מזה נמצא הרבה בגזרה הזאת כמו. משלי כ"ד לא כָּסּוּ פָּנָיו וכן תהלים ע"ב כָּלּוּ תְּפִלּוֹת. בזה שקבוץ מתהפך אל חולם אם האות האמצעית אינה מקבלת דגש, משותפת הגזרה הנוכחת עם הגזרה הראשונה. ועלי להעיר רק במה שהיא נבדלת ממנה.

דוגמאות על בנין המושאל (derivata) בהפועל (activ) של הגזרה הזאת.

סגנוני המקור

א) הָגְלֹה, ב) הַגְלֹה, ג) הַגְלֵה, ד) הַגְלוֹת, ה) הָגְלוֹת.

העבר.

זכר — נקבה

נסתר בל"י הִגְלָה או הֶגְלָה . . . . . . הִגְלְתָה או הִגְלַת

נוכח בל"י הִגְלִיתָ . . . . הִגְלֵית

וכו'.

או

נסתר בל"י הִגְלָה . . . . הִגְלְתָה

נוכח בל"י הִגְרִיתָ . . . . הִגְלִית

וכו'.

הצווי.

זכר נקבה — זכר נקבה

יחיד הַגְלֵה . . . הַגְלִי — רבים הַגְלוּ . . . הַגְלֶינָה.

העתיד.

מ"ב בל"י אַגְלֶה . . . — נוכח בל"י תַּגְלֶה . . . תַּגְלִי

וכו'.

העתיד והצווי אם ה נופלת מקבלים סגול כפול ונעשים: אֶגֶל, תֶּגֶל תחת אַגְלֶה, תַּגְלֶה וכו'. בהיות האות האמצעית אלמה או נחה, אז נשאר הפתח והסגול נהיה לשוא, כמו: יַשְׁקְ תחת יַשְׁקֶה, יַרְא תחת יַרְאֶה *).

בנוגע אל הפעול הָגְרָה, הָגְלָה או הָגְלוֹת, ואל הפעיל בבנין החוזר (reciproco) הִתְגַּלֵּה, הִתְגַּרָּה או הִתְגַּלּוֹת כל אלה מסומנים המה כמו הקודמים בהעבר ובהצווי ובהעתיד, ואין לי דבר להוסיף על כל מה שהעירותי שם.

פרק עשרים וארבעה.

על הגזרה הרביעית.

מה שמציין ביחוד את הגזרה הזאת יוצא ממה שהאותיות ח גם ע אינן מחובריות לעולם אל הברה ארוכה (תנועה גדולה), וממה שאינן מקבלות שוא אחרי ארוכה או לפני שוא אחר הנבלע (שוא נח), ורק לפעמים רחוקות אחרי קצרה, ע"כ נחוצה להן הרחבה (Furtivum) הנזכרת בפרק השלישי (פתח גנובה) בבואן בסוף התבה אחרי צרי, חירק, חולם או שורק. ועוד כי בנוכחת בל"נ תחת הסיום בשוא כפול מתהפך השוא הראשון אל פתח.

---

*) גם פה, כמו לעיל, סתומים הדברים, כי אין המשלים דומים אל הכלל: במשל הראשון האמצעית היא ק ובמשל השני היא א מאותיות אהו"י הנחות לפעמים, אבל כאן אין א נחה ואלמה כי אם מבוטאת. עיין בהערה לעיל ע"ו —
המתרגם

על כן יישנם לפעלי הגזרה הזאת בבנין הקל המקורים האלה: א) שְׁמוֹעַ. ב) שְׁמֵעַ או שָׁמַע. ג) שְׁמוֹעַ או שְׁמַע, ועם ה הנוספת שָׁמְעָה וגם שִׁמְעָה. עם קמץ כפול כמו שָׁמָע ע״מ פָּקָד לא נמצא, מפני, כאמור, שהאותיות ח או ע אינן מחוברות אל הברה ארוכה (תנועה גדולה).

אולם להעבר אין פתח גנובה (furtivum) כי אם פתח מתחבר (contractum) בלבד כמו: שָׁמַע (שהפתח נמשך כמעט אל ע), שָׁמַעְתָּ וכו׳, ובל״נ שָׁמְעָה, שָׁמַעַתְּ תחת שָׁמַעְתְּ, כי, כאמור, ח או ע לפני שוא נבלע (נח) אינן מקבלות שוא אחר; עיין פרק שלישי קרוב לסופו.

העבר ע״מ פָּקֵד נקרא פה שָׁמֵעַ, ותחת משקל פָּקֹד נכתב שָׁמוֹעַ, אולם זאת יגיל, כאמור, להתקמץ אל שָׁמַע, וגם הצווי שְׁמוֹעַ אל שְׁמַע, והעתיד אֶשְׁמוֹעַ אל אֶשְׁמַע *).

הכללים האלה משתמעים גם בבנינים הבאים, ואין צורך להאריך בהם. אבן זאת אוסיפה להעיר, כי בישעיה י״ט ו׳ הֶאֱזְנִיחוּ בא תחת הֻזְנְחוּ או הֻזְנִיחוּ (זיא ווארדען ריקווערטס געטריעבען). אם הסגנון הזה של הפעול המושאל (הָפעל) הוא סגולת הגזרה הזאת בלבד או לכל הגזרות, שיכול להשתמש תחת הָפְקַד ולכתוב הֶאֱפְקִיד, כמו תחת הֻזְנַח או הָשְׁמַע לכתוב הֶאֱזְנִיחַ או הֶאֱשְׁמִיעַ, מוטל אצלי בספק.

פרק עשרים וחמשה.

על הפעלים בגזרה החמישית.

הפעלים אשר האות הראשונה מהשרש היא י נחה, היא לרוב יסוד נופל או מתהפך אל ו. ויבכן סגנוני המקור בבנין הקל המה: יָשֵׁב, יְשֵׁב, יָשׁוֹב או יְשֹׁב, לרוב שַׁב, שֵׁב, שְׁב ועם ה או ת הנוספחות נופלת מהן תמיד האות י, ומן

*) על אודות התקמצות כזאת ומהותה בכלל ובכל אופניה ראה בהערה להלן — המתרגם.

יְשְׁבָה נעשה שְׁבָה, ומן יְשֶׁבֶת נעשה שֶׁבֶת, אבן בעבר נשארת י תמיד, ובצווי היא נופלת לרוב, ובעתיד היא נחה או נשמטת, ד״מ מהסגנונים יָשֵׁב, יְשֵׁב נעשה הצווי שַׁב או שֵׁב. ע״כ שונים המה מהגזרה הראשונה גם במה שהצווי שלהם אינו מתהוה מן המקור יְשֹׁב, אולי למען לא יתהלך בנפילתו עם הפעלים אשר האמצעית שלהם ו (שוב), שע״ז אדבר במקומו הראוי. ואלה השנוים בהצווי:

	נקבה	זכר	נקבה	זכר
כל״י	שְׁבִי	שְׁבָה או שֵׁב או שַׁב		
כל״ר			שֵׁבְנָה	שְׁבוּ

העתיד.

מ״ב בל״י אֵשֵׁב או אֵשַׁב · · נוכח בל״י תֵּשֵׁב או תֵּשַׁב · תֵּשְׁבִי

וכו׳.

או עם י נחה.

מ״ב בל״י אֵישֵׁב או אֵישַׁב · נוכח בל״י תֵּישֵׁב או תֵּישַׁב · תֵּישְׁבִי

וכו׳.

הנגינות אתנח וסילוק מהפכות השוא של הצווי אל צרי; מן שְׁבָה, שְׁבִי, שְׁבוּ נעשה שֵׁבָה, שֵׁבִי, שֵׁבוּ.

אעפ״י שלא נמצא בתנ״ך הצווי יְשֵׁב, יְשַׁב, נראה לי שהיה בשמוש הלשון, וכי ממנו נתהוה בעתיד הסגנון אֵישֵׁב, אֵישַׁב, יען אשר הפעל יָרֵא, תערובה מהגזרה הזאת ומהגזרה השניה, יש לו הצווי יְרָא, וכן מן יָכֹל נעשה העתיד הקל בהתהפך י אל ו: אוּכַל, תוּכַל, יוּכַל וכו׳. מה לפי שאחשוב לא יתכן בהאחרים מהגזרה הזאת, למען לא יתהלך עם העתיד הפעול של הבנין המושאל (הפעיל), מה שחסר לפעל יָכֹל.

בבנין הנפעל מתהפך י אל ו ומתהוה בהמקור הִוָּשֵׁב תחת הִיָּשֵׁב, וגם. אם לא אשגה, נוֹשַׁב תחת נִישַׁב, שמוה העבר בנסתר נוֹשַׁב, ובנוכח נוֹשַׁבְתָּ וכו׳, כמו שמתהוה מן המקור הִוָּשֵׁב.

הצווי.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל"י	הוּשַׁב	הוּשְׁבִי	בל"ר	הוּשְׁבוּ	הוּשַׁבְנָה

ובעתיד: אוּשַׁב, תּוּשַׁב וכו׳.

הבנין הכבד, בפועל ובפעול, מתאים בכל עם הגזרה הראשונה, כי גם י נשארת ואינה נחה, מלבד בהיות בו סימן הנפעל היא האות נ (שרגילה לבוא — כמו שאמרתי בפרק י"ז — גם לפני הפעול בבנין הכבד), שאז מתהפך י ג"כ אל ו, כמו: נוּלְּדוּ תחת יֻלְּדוּ, נוּלַּד תחת יֻלַּד. הפועל בעתיד יכול ג"כ להתצמצם *) ותחת יְיַשֵּׁב נכתב יַשֵּׁב, וכן יַבֵּשׁ תחת יְיַבֵּשׁ. אולם בבנין המושאל (הפעיל) היא נחה או, מה שנהיה לרוב, נהפך אל ו, כי בהמקור נכתב הוֹשִׁיב תחת הַיְשִׁיב, הוֹשֵׁב או הֵישֵׁב תחת הַיְשֵׁב.

מן הראשון הוֹשִׁיב.

מתהוה העבר:

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר:	הוֹשִׁיב	הוֹשִׁיבָה	נוכח	הוֹשַׁבְתָּ	הוֹשַׁבְתְּ

ומן השני הוֹשֵׁב או הֵישֵׁב.

מתהוה הצווי:

	זכר	נקבה
בל"י	הוֹשֵׁב או הוֹשִׁיב	הוֹשִׁיבִי או הֵישִׁיבִי
בל"ר	הוֹשִׁיבוּ	הוֹשֵׁבְנָה.

ואם יש י היא נחה או נהפכת אל ו. סגנון העתיד פה כמו בגזרה הראשונה אם חירק או צרי; אבל י כמו בצווי היא נחה או נהפכת אל ו, ובכן הוא בסגנון הזה: הוֹשֵׁיב או הוֹשִׁיב ובל"נ הוֹשִׁיבִי וכו׳.

העתיד.

	א. זכר	א. נקבה	ב. זכר	ב. נקבה
מ"ב בל"י	אוֹשֵׁב		אוֹשִׁיב	
נוכח בל"י	תּוֹשֵׁב	תּוֹשְׁבִי		

*) משל חדש על אודות הצמצום הנזכר לעיל ולהלן בהערה, ומיני הצמצום האלה הם חידושי המחבר — המתרגם.

	זכר	נקבה	זכר	נקבה
נסתר בל"י	יוֹשֵׁב	תּוֹשֵׁב	תּוֹשִׁיב	תּוֹשִׁיבִי
	וכו׳.		וכו׳.	

	ג. זכר	ג. נקבה	ד. זכר	ד. נקבה
	אֵישֵׁב		אֵישִׁיב	
	תֵּישֵׁב	תֵּישְׁבִי	תֵּישִׁיב	תֵּישִׁיבִי
	וכו׳.		וכו׳.	

פה יש להעיר בכלל, שאין צורך להרחיק סימן הבנין בשביל סימן הזמן: כי אם הרשות נתונה להשאירהו בסגנון א. ובסגנון ב. או להרחיקהו. ובסגנון ג. ובסגנון ד. לקחת י במקומו: היינו תחת אוֹשֵׁב, תּוֹשֵׁב, יוֹשֵׁב יכול לכתוב אֲהוֹשֵׁב, תְּהוֹשֵׁב, יְהוֹשֵׁב וכו׳ ותחת אֵישֵׁב, תֵּישֵׁב, יֵישֵׁב יכול לכתוב אֵישֵׁב, תֵּישֵׁב, יֵישֵׁב וכו׳ בהפך הסימן ה אל י. וכן תחת אוֹשִׁיב, אֵישִׁיב הרשות לכתוב אֲהוֹשִׁיב, אֵישִׁיב *).

עוד יש להעיר שבבנין הפעיל משרש יָשַׁר נשאר לרוב האות י בהמקור ובהצווי ובהעתיד, שבזה הוא מתאים עם הגזרה הראשונה, כי יש לו המקור הַיְשֵׁר, הצווי בל"י הַיְשֵׁר, ובל"נ הַיְשִׁרִי, ובהעתיד אַיְשֵׁר, תַּיְשֵׁר יַיְשֵׁר וכו׳.

כמו כן נראה שבשרש יָצָא בהפעיל נשארת האות י, יען אשר הכותבים בספר בראשית ח׳ י"ז השתמשו בהצווי בשני הסגנונים הוֹצֵא וגם הַיְצֵא, אם זה רק בשני המקומות האלה כבודדים, אני מסופק, זאת אל המושאל בהפעיל (הפעיל).

הפעול (הָפעל) מהפך י אל ו. או נופלת, כי סגנוני המקור שלו המה: הוּשַׁב גם הֻשַּׁב או הוּשֶׁבֶת גם הֻשֶּׁבֶת. העבר נסתר בל"ז הוּשַׁב ובל"נ הוּשְׁבָה, בנוכח הוּשַׁבְתָּ וכו׳, או הֻשַּׁב, הֻשַּׁבְתָּ וכו׳. הצווי בל"ז הוּשַׁב, הוּשְׁבִי וכו׳, העתיד אוּשַׁב, תּוּשַׁב, תּוּשְׁבִי וכו׳.

*) גם אלה נחשבים אל מיני הצמצום הנזכר לעיל ולהלן בהערה, והמחבר הרחיב הענין הזה עד להפליא — המתרגם.

ההוזרים (reciproco) — התפעל — בהגזרה הזאת בפועלים. אם משאירים את י בהסכם אל הגזרה הראשונה, או מהפכים אותה אל ו, כי המקור שלהם הוא הִתְיַשֵּׁב גם הִתְוַשֵּׁב, בלעדי זאת אינם שונים מהגזרה הראשונה.

הפעולים שהסימן שלהם הוא נ ומשלימים לרוב את הסימן ת ע״י דגש (בפרק כ״א הראיתי כי להחוזרים הפעולים יש סגנון זה מלבד אחרים) מהפכים י אל ו כמו וְנִוַּסְּרוּ יחזקאל כ״ג מ״ח, הסגנונים האחרים כמו נִתְיַשֵּׁב, הִתְיַשֵּׁב וכו׳ אינם נמצאים לפי הנודע לי *), אבל בשביל זה אין להחליט שאינם באפשרות.

פה יש עוד להעיר, שנמצא פעלים אחדים שהאות הראשונה מהם יכולה להיות י או נ, כמו יָקַשׁ (לכוד בפה או בחבל) או נָקַשׁ, שבאה הראשונה לרוב נ תחת י, כאלו רוצים הפעלים של הגזרה הזאת לחַקות את החסרים באות נ בראשונה. ועוד טעם אחר לזאת — וזה צריך להעיר פה ביחוד — כי לפעמים האותיות של תבה אחת מישנות סדר מקומן כמו כֶּשֶׂב—כֶּבֶשׂ, חָתַר—חָרַת, השנוי הזה נמצא לרוב בגזרה הזאת כמו: יָעֵף—עָיֵף, יָצַר—צָיַר. מזה בא כי הפעלים בגזרה הזאת מחַקים אותם של הגזרה הששית, אשר האמצעית הנחה נשמטת לרוב; כי בשנוי המקום של י מתהוה מן יָצַר, כאמור, צָיַר, אשר המקור שלו צָיוֹר מתצמצם אל צוֹר **) היינו בסגנון של הגזרה הששית, ובכן

*) מזה וממקומות אחרים נוכחנו לדעת, כי הקונקורדנציה של בוקסדורף לא היתה לעיני שפינוזה (אף אם היתה כבר בבאזל נדפסת) וכל המלות הבודדות והזרות שהזכיר שפינוזה היה בכח זכרונו הנפלא — המתרגם.

**) (Contractum, צוזאַמענגעצאָגען) במלה אחת מציין לנו המחבר כלל גדול ורחב ידים בלשון העברית, כי אות חזקה תוריש אותיות אהו״י החלושות ממנוחתן ותירש מקומן בתבה. הנה כי כן בעתיד בנין הפעיל בכל הגזרות תורישנה אותיות אית״ן בחוזקתן (הכי קרא שמם איתן!) את ה סימן הבנין לרשת מקומן, כמו: אַפְקִיד ת׳ אֲהַפְקִיד וכן בשאר, ולא רק בפעלים בלבד, כי גם בשמות, כמו: יוֹסֵף ת׳ יְהוֹסֵף, וכן רבים כמוהם בתנ״ך, אף כאן צוֹר ת׳ צָיוֹר וכו׳ והדבר הזה נוהג גם לפני האותיות ח, ע, בנפילת האותיות ו או י לפני פתח גנובה כנ״ל, וזה לתפארת הלשון ולקלות מבטאה (Euphonie).
המתרגם.

השרש יָגַר, אחרי שנוי המקום של י וחילופה באות ו כנ״ל. יש לו המקור גוּר, וכן יָבוֹשׁ (מלשון בושה וכלמה) יש לו ג״כ המקור בּוֹשׁ. ע״כ מעצם הסבה הזאת מתנהלים יָצַק, יָצַג ואחרים עם י בראשיתם. פעם לרגלי הגזרה הזאת, ופעם לרגלי הגזרה הששית (כאשר נזכיר להלן) לפי הגזרה שוה (Analogie) של הלשון.

פרק עשרים וששה.

על הפעלים המורכבים מהגזרה החמישית הזאת ומשלשת הגזרות שלפניה.

פעלים מורכבים, שבאתי להעיר עליהם פה במעט, המה שהראשונה שלהם י והשלישית א או ה או [ח או] ע. ויען אשר אופן שנויהם נקל ללמוד מהקודמים, אחשוב למותר לדבר עליהם בפרוטרוט, ולהוסיף ככה מספר הגזרות. אכן להעיר עליהם מעט שוה לי להתעסק בהם. מהמסיימים באות א נודעים לנו רק שנים: יָצָא, יָרֵא, שבשביל א הנחה השלישית שבהן תמיד ארוכה (תנועה גדולה) כמו בהגזרה הראשונה. בשאר מתנהל יָצָא לרגלי החמישית. מלבד במה שהמקור הוא צֵאת תחת צֶאת. מלבד זה נשאר בפעל יָרֵא בבנין הקל בפועל תמיד האות י, הנחה רק בהעתיד: המקור והצווי הם יְרָא או יְרֹא, ועם ה הנוספת יִרְאָה, אבל בהעתיד אִירָא, תִּירָא, יִירָא.

אכן המסיימים על ה מהפכים אותה כמו בהגזרה השניה אל י או ו, ומסומנים כמו כן. האות י נחה רק בבנין הקל בפועל. או מתהוה ו, ואינה נופלת לעולם, ד״מ יָפֵה, יָפָה, יָפוֹת וכו׳. נכתב בצווי יְפֵה, ובהעתיד במ״ב בל״ז אִיפֶה, בנוכח תִּיפֶה, ובל״נ תִּיפִי וכו׳. בנפול האות ה מתהוה אִיף, תִּיף, יִיף וכו׳. אבל יָרֹה הצווי שלו יְרֵה, בהעתיד נהפכת י אל ו ונהיה אוֹרֶה, תּוֹרֶה, יוֹרֶה, ובנפול האות ה היא אוֹר, תּוֹר, יוֹר וכו׳. שאר הבנינים, היינו נפעל, הפעיל, והתפעל, המה כמו בהגזרה החמישית.

המסיימים על ח ועל ע מתנהלים לרגלי הגזרה הרביעית והחמישית. ד"מ יָדַעְ, יָדֵעַ מתצמצמים אל יָדַע, או בנפול האות י מתהוה דֵעַ, דַע, דַעַ, ומזה הצווי דַע, והעתיד אֵדַע, תֵּדַע, ועם ה הנוספת אֵדְעָה. הנפעל בהקל מקורו נוֹדַע או הִוָּדַע. ההפעיל הוֹדִיעַ או הוֹדַע, ההָפעל הוּדַע, החוזר (מתפעל) בפועל הִתְוַדַּע, ובפעול הָתְוַדַּע, נִתְוַדַּע וכו'. עד כאן ע"ז.

פרק עשרים ושבעה.

על הגזרה הששית.

השרשים שבאמצעם א, י, ו נחות, הן נופלות לרוב. וזה רק אם הן נחות באמת, כמו קָאם, שׁוּב, גִיל, ואם אינן נחות, הן נשארות תמיד, כמו: שָׁאוֹל, עָוֹת (פֿערוויסטען) אָיֹב וכו'.

יען אשר א נחה באמצע נהפכת לרוב אל ו, ומלבד שתים או שלש תבות במקרא לא נמצא שנדע בהחלט שהיתה א באמצען, ע"כ רוצים המדקדקים לדבר רק על שני מיני נחים באמצע התבה, היינו ו (נחי ע"ו) או י (נחי ע"י)

את קָאם גם רָאם, מפני שהם בודדים בתנ"ך, וכן אָרוֹשׁ, אשר א שלו (מה שנהיה לרוב כידוע) שנתה מקומה, המה רואים כיוצאים מהכלל (unregel-mässig). השרשים שבאמצעם א או י רגילים להפוך אתהן אל ו; כי כשם שמשתמשים בתבת קוּם תחת קָאם, כך משתמשים לרוב בתבת שׂוֹשׂ תחת שִׂישׂ, לוּן תחת לִין וכו'. ע"כ היה לי בלי שום ספק, כי שלשת מיני נח האלה הם רק מין אחד, בהיות אופן שנוייהם אחד, היינו שהמקור בבנין הקל בפועל הוא לרוב קוּם או קוֹם, או בנפילת ו קָם או קֵם; עם א נמצא רק לפעמים רחוקות מאד כנ"ל, ואותם עם י כמו שִׂישׂ, לִין מהפכים אותה לרוב, כאמור, אל ו. אבל בהעבר נופלת לרוב האות הנחה, וסגנוניו בכלל הם:

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	קָם	קָמָה	מ"ב בל"י	קַמְתִּי . . .	
נוכח בל"י	קַמְתָּ . . .	קַמְתְּ	נסתר בל"י	קָמוּ	וכו'.

העבר יכול להיות מנוקד גם עם פתח. צרי או הולם תחת קמץ. כמו בַּן, אוֹר, בּוֹשׁ, מֵת, כי אחרי אשר האמצעי חסר בתבה, ינקד הראשון בתנועות האמצעי שבגזרת השלמים היא הגזרה הראשונה. שהן קמץ או פתח או צרי או הולם. כנ"ל בפרק הי"ד *).

כמו הפעלים בגזרה הראשונה מהפכים גם בגזרה הזאת בנוכח ובמ"ב בל"י את הקמץ והצרי אל פתח. וההולם נשאר. אך זאת להם ביחוד. שהם בנסתר בל"י בל"נ ובנסתר בל"ר אינם מהפכים כמו בגזרה הראשונה הולם או קמץ או צרי אל שוא אף אם הנגינה איננה אתנח או סילוק, כי בשנוי כזה תהיה ההברה הראשונה בתבה בהעבר קצרה מאד, נגד השמוש הכללי בהעבר בבנין הקל.

מלבד זה רגילים אותם עם י באמצע להשאירה גם בהעבר. ד"מ רִיב לרוב בהעבר נסתר רָב, בנוכח רַבְתָּ וכו'. אבל נמצא גם בנסתר רִיב, בנוכח רִיבוֹתָ, בל"נ רִיבוֹת, במ"ב רִיבוֹתִי וכו'. אמנם אחרים חשבו. ויש קצת טעם לדבר, כי אלה המה בבנין הכבד תחת רוֹבֵב (ישנוביר מיד); ועוד אחרים חשבו אותם בבנין התפעל בנפילת ה, אבל לא אדע מפני מה.

בהצווי נמצאים כל סגנוני המקור. כזה: בל"ז קוּם ובל"נ קוּמִי, או קוֹם—קוֹמִי, או קֹם—קֻמִי, ובל"ר קוּמוּ—קֹמְנָה וכו' וכו' וכו'. מזה נתהוו כל סגנוני העתיד: אָקוּם או אָקֻם, או אָקוֹם או אָקֹם.

ולכל הסגנונים האלה תחובר לתפארת הלשון ה הנוספת. כמו: קוּמָה, שׁוּבָה, אָקוּמָה וכו'.

הבנין נפעל מחזיק בסגנון הקל, ובמשקל הִפָּקֵד יש לו הִקּוֹם, ובמשקל נִפְקוֹד יש לו. כפי הנראה לי. נָקוֹם כזה:

---

*) ר"ל ארבעת סגנוני המקור שהם: פְּקֹד, פְּקַד, פְּקֵד, פְּקֹד—המתרגם.

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	נָקוֹם . .	נָקוֹמָה	נסתר בל"ר	נָקוֹמוּ	
נוכח בל"י	נְקוּמוֹתָ . .	נְקוּמוֹת	נוכח בל"ר	נְקוּמוֹתֶם .	נְקוּמוֹתֶן
מ"ב בל"י	נְקוּמוֹתִי . . .		מ"ב בל"ר	נְקוּמוֹנוּ . . .	

הצווי.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל"י	הִקּוֹם . . .	הִקּוֹמִי	בל"ר	הִקּוֹמוּ . . .	הִקּוֹמְנָה

העתיד.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ"ב בל"י	אִקּוֹם		מ"ב בל"ר	נִקּוֹם	
נוכח בל"י	תִּקּוֹם . . .	תִּקּוֹמִי	נוכח בל"ר	תִּקּוֹמוּ . . .	תִּקּוֹמְנָה
נסתר בל"י	יִקּוֹם	תִּקּוֹם		וכו'.	

בבנין הכבד או הדגוש אין האות האמצעית **א** יכולה להִכָּפֵל ע"י דגש, מפני שהיא אות גרונית, אכן יכול הדגש להשתלם ע"י תנועה ארוכה, אבל באשר היא נשמטת לרוב, כמו, ו או ',י ע"כ מכפלים הפעלים בגזרה הזאת בבנין הכבד לרוב את האות השלישית תחת השנית, ומתהוה מן **קום**—**קוֹמֵם**, שמזה העבר בנסתר בל"ז **קוֹמֵם**, בל"נ **קוֹמְמָה**, בנוכח בל"ז **קוֹמַמְתָּ**, ובל"נ **קוֹמַמְתְּ** וכו', ובהצווי בל"ז **קוֹמֵם**, ובל"נ **קוֹמְמִי** וכו', ובהעתיד **אֲקוֹמֵם**, **תְּקוֹמֵם**, בל"נ **תְּקוֹמְמִי** וכו'.

הפעול בהכבד נבדל מהפועל רק בהפתח, היינו שמן **קוֹמֵם** בפועל נעשה **קוֹמַם** בפעול, שמזה בהעבר בנסתר בל"ז **קוֹמַם**, ובל"נ **קוֹמְמָה**, ובהנוכח **קוֹמַמְתָּ** וכו', ובהעתיד **אֲקוֹמַם**, **תְּקוֹמַם**, ובל"נ **תְּקוֹמְמִי**. זה היה נהוג אצל הראשונים בהשותם את הבנין הכבד בגזרה הזאת. אולם האחרונים עשו מן **חוֹב** בבנין הכבד **חִיֵּב** (אולי למען לא יתחלף עם **חוֹבֵב** בהוראת חִבָּה ואהבה) ומן **קוֹם** עשו **קִיֵּם**, בהוראה: לְקַיֵּם ולאַשֵׁר דבר, וכן עוד אחרים.

לפעמים נכפלת גם האות הראשונה כמו **כִּלְכֵּל** מן **כּוּל**. אולם ע"ז נדבר בפרק הל"א.

מלבד הסגנונים האלה הושבים קצת מדקדקים עוד סגנון אחר בבנין הכבד, היינו בנסתר קִים, בנוכח קִימוֹתָ, בל"נ קִימוֹת, במ"ב קִימוֹתִי וכו', כפי הנראה אינם תועים מדרך האמת.

בהמושאלים (בנין הפעיל) נשמטת האות הנחה שבאמצע, וסגנונים האלה להמקור שלהם: הָקֵם, הָקִים, הֲקִים, אבל בהעבר הם מַתְקִים את סימני בנין הקל, או (מה שיותר נמצא בתנ"ך) את הנפעל, כזה:

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	הֵקִים . . .	הֵקִימָה	נסתר בל"ר	הֵקִימוּ . .	
נוכח בל"י	הֲקִימוֹתָ . .	הֲקִימוֹת	נוכח בל"ר	הֲקִימוֹתֶם .	הֲקִימוֹתֶן
מ"ב בל"י	הֲקִימוֹתִי . . .		מ"ב בל"ר	הֲקִימוֹנוּ . .	

או

הֵקִים . . .	הֵקִימָה	הֵקַמְתִּי . .
הֵקַמְתָּ	הֵקַמְתְּ	וכו'.

הצווי.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל"י	הָקֵם או הָקִים .	הָקִימִי	בל"ר	הָקִימוּ . . .	הָקֵמְנָה

ומזה העתיד.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ"ב בל"י	אָקִים . . .		נסתר בל"י	יָקִים . . .	תָּקִים
נוכח בל"י	תָּקִים . . .	תָּקִימִי		וכו'.	

ומן השני.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ"ב בל"י	אָקֵם		מ"ב בל"ר	נָקֵם	
נוכח בל"י	תָּקֵם	תָּקֵמִי	נוכח בל"ר	תָּקֵמוּ . . .	
נסתר בל"י	יָקֵם	תָּקֵם		וכו'.	

אבל אם הנגינה תבא על ההברה הראשונה, אז נהפך הצרי אל סגול, היינו **אָקֶם**, **תָּקֶם** וכו'.

בהפעול. ג״כ בנפילת הנחה. סגנוני המקור המה: **הוּקַם** או **הוּקָם** או **הֻקַם** או **הֻקָם**, בעבר נסתר **הוּקַם**, נוכח בל״ז **הוּקַמְתָּ** ובל״נ **הוּקַמְתְּ**, או נסתר **הֻקַם**, נוכח **הֻקַמְתָּ** וכו׳. שעם זה מתאים גם העתיד כזה: **אוּקַם**, **תּוּקַם**, **תּוּקְמִי** וכו׳, או **אֻקַם**, **תֻּקַם** וכו׳.

הבנין התפעל מתהוה, כמו בגזרות האחרות, מן הבנין הכבד, **קוֹמֵם** עם ההברה **הת** לפניו; ואעפ״י שהכבד פה אינו מסיים בפתח כי אם תמיד בצרי. בכ״ז מסומן ההתפעל כמו עם צרי גם עם פתח. היינו המקור **הִתְקוֹמֵם** וגם **הִתְקוֹמַם**, העבר נסתר בל״ז **הִתְקוֹמֵם**, ובל״נ **הִתְקוֹמְמָה** וכו׳. הצווי **הִתְקוֹמֵם**, העתיד **אֶתְקוֹמֵם**. ואין עוד להעיר על מה שאינו משותף עם הגזרה הראשונה.

בני תערובת מן הגזרה הזאת ומן השלישית אין במציאות. כי באותם שהאמצעי שלהם ו או י והשלישי ה אין האמצעי נח, כמו **טָוָה**, **לָוָה**, **הָיָה** וכו׳.

עם **א** בסוף התבה ישנם רק שנים שהם: **בּוֹא**, **נוֹא** (מיסבעהאגען האבען) אשר בנין הקל שלהם בעבר בשביל **א** הנחה מנוקד תמיד בקמץ כמו **מָצָא**, ובצווי בחולם, היינו בל״י ובל״ז **בּוֹא**, ובל״נ **בּוֹאִי** או **בֹּאִי**, בל״ר ובל״ז **בּוֹאוּ** או **בֹּאוּ**, ובל״נ **בֹּאנָה** או **בֹּאֶינָה**, ובעתיד מלבד במ״ב **אָבוֹא** ובנוכח **תָּבוֹא** ובל״נ **תָּבֹאִי** וכו׳, יש בל״נ מ״ב **אָבֹאָה**, נוכחת **תָּבֹאתִי**, נסתרת **תָּבֹאתָה**. לאלה השנים אין בנין נפעל. ולא בנין הכבד בפועל ובפעול. הבנין המושאל (הפעיל) מסומן לרוב כמו **מָצָא**, היינו בעבר בפועל בל״ז **הֵבִיא** ובל״נ **הֵבִיאָה**, בנוכח **הֵבֵאתָ** ובל״נ **הֵבֵאת**, מ״ב **הֵבֵאתִי** וכו׳. ולפעמים נכתבו ג״כ בנסתר **הֵבִיא**, בנוכח **הֲבִיאוֹתָ**, ובל״נ **הֲבִיאוֹת**, כמו **הֵקִים**, **הֲקִימוֹתָ** וכו׳. אבל הפעול הוא **הוּבָא**, **הוּבָאתָ** וכו׳. בנין החוזר (התפעל) אין לשניהם, היינו לא **בּוֹא** ולא **נוֹא**. על אודות אלה אשר השלישית בהם **ח** או **ע** יש לזכור רק המדובר עליהם בפרק הכ״ד.

פרק עשרים ושמונה.

על הפעלים בגזרה השביעית.

הן אמרתי לעיל בפרקי ב׳ ג׳ כי האותיות הגרוניות אינן נכפלות לעולם. ותחת הכפל נהפכת ההברה הקצרה שלפניהן אל ארוכה (תנועה קטנה אל תנועה גדולה). עוד אמרתי כי האותיות האלה אך לפעמים רחוקות תבאנה עם שוא נבלע (נח) ולעולם לא תבאנה עם שוא מבוטא (נע). כי במקומו יבא אחד השואין המורכבים (compositum שְׁוָא). על זאת יש להשגיח פה ובגזרה הבאה בפרוטרוט. ומלבד זה כי אחרי שוא מורכב לא יבוא לעולם שוא פשוט, מפני שאז צריכים שניהם להיות מבוטאים, מה שאי אפשר לפי פרק ג׳.

הדוגמא של הגזרה הזאת היא **אָזַר** אשר סגנוני המקור שלו אלה המה: א) **אָזַר**, ב) **אָזֹר**, ג) **אֱזֹר**, ד) **אֱזוֹר**.

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל״י	**אָזַר**	**אָזְרָה**	נוכח בל״י	**אָזַרְתָּ**	**אָזַרְתְּ**

וכו׳.

הצווי.

בל״י	**אֱזֹר**	**אִזְרִי**	בל״ר	**אִזְרוּ**	**אֱזֹרְנָה**

העתיד.

	זכר	נקבה
מ״ב בל״י	**אֶאֱזֹר** עם ה הנוספת **אֶאֶזְרָה**	
נוכח בל״י	**תַּאֲזֹר** או **תֶּאֱזֹר** וכו׳	**תֶּאֶזְרִי** או **תַּאַזְרִי**
מ״ב בל״ר	**נֶאֱזֹר**	
נוכח בל״ר	**תֶּאֶזְרוּ**	**תֶּאֱזֹרְנָה**

וכו׳.

לפעמים נחה האות **א** בעתיד, ומ"ב בל"ר נופלת לרוב, אבל אז תבוא אחריו פתח, כמו **אמר, תאמר**, בל"נ **תאמרי** וכו'.

ח יכול לבוא בעתיד עם שוא נבלע (נח) כמו **תחפץ**. אבל למנוע שני שואין בתחלת התבה, נהפך פה הראשון, לא אל חירק כנהוג, כי אם אל התנועה שעמה היה מורכב השוא.

בבנין הנפעל ישנם סגנוני המקור כאלה: **האזור, האזר, נאזור, נאזר**, מזה העבר: נסתר בל"י **נאזר** ובל"נ **נאזרה**, נוכח **נאזרת, נאזרת**, וכו'. הצווי: בל"ז **האזר** ובל"נ **האזרי** וכו'. העתיד: **אאזר, תאזר, תאזרי** וכו'.

מן **נאזרה** נעשה, עם הנגינה אתנח או סילוק, **נאזרה** או **נאזרה** עם **א** נחה, וכן יבוא **נאזרו** תחת **נאזרו**.

בבנין הכבד אין חדש, לא בהפועל ולא בהפעול. בבנין הפעיל מקורי הפועל המה **האזיר, האזר, האזיר**. בהעבר: נסתר בל"י **האזיר** ובל"נ **האזירה**, נוכח: **האזרת, האזרת** וכו'. הצווי: בל"י **האזיר** או **האזר** ובל"נ **האזירי**, ובל"ר **האזירו, האזרנה** וכו'. בהעתיד: מ"ב בל"י **אאזיר**, נוכח **תאזיר, תאזירי** וכו'; או **אאזר, תאזר** וכו'. גם פה האות **א** נחה לרוב בעתיד, ונכתב מ"ב **אזיר** או **אזיר**, או **אזר, תזיר** או **תזיר** וכו'.

המקור בהפעל הוא **האזר** מזה: נסתר בל"י **האזר, האזרה**, נוכח: **האזרת, האזרת** וכו'. הצווי: בל"י **האזר** או **האזר, האזרי**, ובל"ר **האזרו, האזרנה**, העתיד: **אאזר, תאזר, תאזרי**.

בבנין התפעל אין חדש, לא בהפועל ולא בהפעול.

שנויי הפעלים המעורבים מן הגזרה הזאת והגזרה הקודמת, יכול כל אדם בנקל ללמוד מן הנאמר בשתיהן.

פרק עשרים ותשעה.

על פעלי הגזרה השמינית.

עליהם יש להעיר בכלל, מה שהעירותי בפרק הקודם, ואיני נחוץ לבארם בדוגמאות. אך בזאת המה נבדלים מהקודמים, כי בבנין הכבד אין דגש ניתן בהם כלל, היינו שאינם צריכים למלאות את הדגש, שאינו יכול לבוא בהם, ע"י התהפכות של התנועה הקטנה שלפניהם אל תנועה גדולה, כנהוג זאת בבנין הכבד או הדגוש, כמו **ברך** תחת **ברך, אברך** תחת **אברך**. כן איני יכול בהגזרה הזאת, כי **שחק** בבנין הכבד **שחק, בער—בער, טהר—טהר, בחן, נאץ**. אמנם רבים שהאמצעית שלהם **א** מהפכים בכ"ז את התנועה הקטנה לגדולה כמו **באר, מאן, תאב**, וכן אחרים. בנוגע אל הפעלים המעורבים מהגזרה הזאת ומהקודמת, יש ללמוד בנקל מהקודם.

פרק שלשים.

על הפעלים החסרים (defectiva).

החסרים המה הפעלים או השרשים שאות אחת חסרה בהתבה, כמו אותם של הגזרות השניה והשלישית, או אותם שהאות הראשונה הוא **י** או **נ**, או אותם שהאמצעית שלהם **א** או **נ** או **י**, או אותם שהשניה והשלישית בהם אותה האות בעצמה (כפולה). על הגזרה השניה והשלישית, ועל אותם המתחילים באות **י**, או שהאמצעית שלהם **א** או **ו** דברתי כבר בפרקים כ"ב, כ"ג, כ"ה כ"ו, וכ"ז. ונשאר עוד רק לדבר על שני מיני החסרים האחרים, בפרט על המתחילים באות **נ**, באלה נופלת ברבים, אך לא בכלם, האות **נ**, היינו שהיא חסרה לפעמים או גם נשארת. אבל במקום שהיא חסרה היא נשלמת ע"י דגש, היינו שהיא חסרה רק בכתב ולא בבטוי שפתים, אע"פ שלפעמים חסרה הברה אחת לגמרי. כי בנות הברה אחת אינן נקראות חסרות, בעוד שאין אות חסרה בתבה, כמו שנקרא מותרות גם את בנות הברות רבות, כמו **ידע**.

לדוגמא אני בוחר בפעל של הגזרה הראשונה נָגַשׁ, שהמקור הקל שלו גַּשׁ, ועם ה הנוספת גְּשָׁה, ובנסמך גֶּשֶׁת.

העבר שוה להאחרים. הצווי: בל"י: גַּשׁ, או גֹּשׁ, ובל"נ גְּשִׁי או גֹּשִׁי, ובל"ר גְּשׁוּ, ובל"נ גַּשְׁנָה.

העתיד אֶגַּשׁ, תִּגַּשׁ, תִּגְּשִׁי וכו'. עם ה הנוספת אֶגְּשָׁה, ועם הנגינה אתנח או סילוק אֶגָּשָׁה.

בפעל נָתוֹן המקור תֵּת תחת תְּנֶת, והצווי: תֵּן, מזה העתיד: אֶתֵּן, תִּתֵּן וכו'.

הפעל נָשָׂא מהגזרה השניה מתנהל בדרך נָגַשׁ.

להפעלים מהגזרה השלישית בנין הקל הרגיל, מלבד העתיד שהוא שוה לרעיו בחסרון, כמו נָטָה או נְטוֹת וכו', והצווי: נְטֵה, אבל העתיד אֶטֶּה וכו', וב"ה נופלת: אֵט, תֵּט, יֵט וכו'.

הפעלים מהגזרה הרביעית מתנהלים לרגלי הדוגמאות של הגזרה הראשונה, כמו נָפַח, פַּח ועם ה הנוספת פְּחָה, ועם ת פַּחַת.

הפעלים מהגזרה הששית הם תמיד שוים, וכן אותם מהשמינית, מלבד הארמי נָחַת, שעליו אני מסופק.

הנפעל בקל הוא שָׁוֶה להשלמים מלבד בהעבר, כי האות נ נופלת מפני נ סימן הבנין ונשלמת ע"י דגש, כמו נִגַּשׁ תחת נִנְגַּשׁ, אכן שגם זה שָׁוֶה יוצא מהפרק הט"ז.

הבנין הכבד הוא תמיד שָׁוֶה, בהפועל ובהפעול.

בנין הפעיל: הִגִּישׁ, הַגִּישׁ, הַגִּישׁ תחת הַנְגִּישׁ, הִנְגִּשׁ, הַנְגִּישׁ, מזה

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	הִגִּישׁ . . .	הִגִּישָׁה	מ"ב בל"י	הִגַּשְׁתִּי . .	
נוכח בל"י	הִגַּשְׁתָּ . .	הִגַּשְׁתְּ		וכו'.	

הצווי.

בל"י	הַגֵּשׁ או הַגִּישׁ .	הַגִּישִׁי	בל"ר	הַגִּישׁוּ . . .	הַגֵּשְׁנָה

העתיד.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ"ב בל"י	אַגִּישׁ או אַגֵּשׁ .		נסתר בל"י	יַגִּישׁ	תַּגִּישׁ
נוכח בל"י	תַּגִּישׁ או תַּגֵּשׁ .	תַּגִּישִׁי		וכו'.	

כן הפעל בגזרה השלישית נָטָה בהפעיל הַטֵּה, הַטָּה, הַטּוֹת, מזה בהעבר הִטָּה, בל"נ הִטְּתָה, נוכח הִטִּיתָ, הצווי הַטֵּה, העתיד אַטֶּה, תַּטֶּה, בל"נ תַּטִּי וכו'. או בנפילת ה אַט, יַט וכו'.

כמו כן הפעל בהרביעית נָסַע, בהפעיל הַסִּיעַ או בהתצמצות הַסַּע, מזה בהעתיד אַסִּיעַ, אַסַּע וכו'.

בכלל יקרה האות נ במציאות בהפעיל ובבנין הקל, מלבד אותם בהששית ובהשמינית, שהם כאמור תמיד שָׁוִים להשלמים.

בבנין הָפעל המקור הֻגַּשׁ או הֻגֵּשׁ, מזה: העבר נסתר בל"י הֻגַּשׁ, הֻגְּשָׁה, בנוכח: הֻגַּשְׁתָּ וכו'. הצווי: הֻגַּשׁ, הֻגְּשִׁי וכו'. העתיד: אֻגַּשׁ, תֻּגַּשׁ, תֻּגְּשִׁי וכו'.

הבנין התפעל שָׁוֶה בהפועל ובהפעול. על הפעל לָקַח יש להזכיר ש"ק הוא מחַקֶּה את הדוגמא הזאת: אבל האחרים שהאות הראשונה ל המה שָׁוִים.

פרק שלשים ואחד.

על מין אחר מהחסרים.

הפעלים אשר השניה והשלישית הן אותיות כפולות אובדים לרוב אחת משתיהן. ד"מ סָבַב המקור שלו לרוב סֹב או בחסרון הנגינה סָב עם קמץ חטוף כמו בָּרָן־יָחַד. מלבד זה הוא לפעמים סוֹב או סַב, מזה העבר תחת סָבַב לרוב:

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	סַב	סַבָּה	נוכח בל"י	סַבּוֹתָ . . .	סַבּוֹת
מ"ב בל"י	סַבּוֹתִי . . .		נוכח בל"ר	סַבּוֹתֶם . .	סַבּוֹתֶן
נסתר בל"ר	סַבּוּ		מ"ב בל"ר	סַבּוֹנוּ	

הצווי תחת סְבֹב:

	זכר	נקבה	זכר	נקבה
בל"י	סֹב	סֹבִּי	סַבּוּ	סַבֶּנָה
בל"ר	סֹבּוּ . . .	סֻבֶּינָה	או	
	או		סוֹב . . .	סוֹבִּי
	סַב	סַבִּי	סוֹבּוּ	סוֹבֶּינָה

העתיד.

מ"ב בל"י	אָסוֹב . . .		מ"ב בל"ר	נָסוֹב . . . .
נוכח בל"י	תָּסוֹב . . .	תָּסוֹבִּי	נוכח בל"ר	תָּסוֹבּוּ } תְּסֻבֶּינָה.
נסתר בל"י	יָסוֹב . . .	תָּסוֹב	נסתר בל"י	יָסוֹבּוּ }

בנסתר בעבר בל"י ובל"ר יכול לבוא חולם, תחת פתח כמו: סֹב בל"ר סֹבּוּ. האות ו נופלת לרוב *) ונכתב סַבֹּתָ, סֹב, אָסֹב, תחת סַבּוֹתָ, סוֹב, אָסוֹב. העתיד מתאים לרוב עם העתיד של הפעלים שהאות נ הראשונה בהם, היינו תחת אָסוֹב, תָּסוֹב, יָסוֹב וכו' יבוא אֶסּוֹב, תִּסּוֹב, יִסּוֹב וכו', בתשלום ההברה הארוכה ע"י דגש. מסגנון הצווי סוֹב מתהוה העתיד: אָסוֹב, תָּסוֹב, יָסוֹב וכו'.

בבנין הנפעל המקור: נָסַב, הִסּוֹב, הִסֵּב, הִסַּב.

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	נָסַב . .	נָסַבָּה, נָסְבָה	נסתר בל"ר	נָסַבּוּ . . .	
נוכח בל"י	נְסַבּוֹתָ .	נְסַבּוֹת	נוכח בל"ר	נְסַבּוֹתֶם . .	נְסַבּוֹתֶן
מ"ב בל"י	נְסַבּוֹתִי . .		מ"ב בל"ר	נְסַבּוֹנוּ . . .	

*) היינו שהוא חסר ולא מלא בלשון הנקדנים — המתרגם.

הצווי.

	זכר	נקבה	זכר	נקבה
בל"י	הִסַּב . . .	הִסַּבִּי	או	
בל"ר	הִסַּבּוּ . . .	הִסַּבֶּנָה	הִסּוֹב	הִסֹּבִּי
			הִסֹּבּוּ . . .	הִסַּבֶּינָה

העתיד.

אֶסַּב, תִּסַּב, תִּסַּבִּי, יִסַּב וכו'. או אֶסּוֹב, תִּסּוֹב, תִּסּוֹבִּי וכו'.

העבר מתאים ג"כ עם אותם שהראשונה בהם נ ונהיה נָסַב, נְסַבֹּתָ תחת נָסַב, נְסַבּוֹתָ, להנסתר בל"י ובל"ר יש ג"כ צרי או חולם תחת פתח. נָסֵב או נָסֹב תחת נָסַב, נָסֵבִּי, נָסֹבּוּ תחת נָסַבִּי, נָסַבּוּ.

בבנין הכבד הוא שָׁוֶה לשלמים, כמו כִּתֵּת, חִלֵּל, כִּהָה. אבל לפעמים תִּכָּפֵל הראשונה. ואת הכפל תבוא בין תאומי האותיות (כמו סִכְסֵךְ תחת סִכֵּךְ, גִּלְגֵּל תחת גִּלֵּל) וזאת ביחוד אם פעלי התאומים נחשבים אל הגזרה השניה והשלישית או הרביעית, כמו טֵאטֵא, הכבד מפעל השניה טָאָא, לַהֲלֵהַּ מהשלישית לָהָה, שַׁעֲשֵׁעַ מהרביעית שָׁעַע, תַּעְתֵּעַ מן תָּעַע, עַרְעֵר מן ערר (ערירים, אלליין זיין). אבל לרוב נראה פיעל ופעול שוים אל הבנין הכבד של הגזרה הששית, כי כשם שמן קום נהיה הפועל קוֹמֵם והפעול קוֹמַם, כך נהיה מן סוֹב הכבד סוֹבֵב והפעול שלו סוֹבַב.

הבנין המושאל (derivatum) או הפעיל אינו שוה להשלמים בכלל. המקור שלו לרוב: הָסֵב או הָסַב גם הֵסַב מזה:

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	הֵסַב . . .	הֵסַבָּה	נסתר בל"ר	הֵסַבּוּ	
נוכח בל"י	הֲסִבּוֹתָ . .	הֲסִבּוֹת	נוכח בל"ר	הֲסִבּוֹתֶם .	הֲסִבּוֹתֶן
מ"ב בל"י	הֲסִבּוֹתִי . .		מ"ב בל"ר	הֲסִבּוֹנוּ . . .	

הצווי.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל"י	הָסֵב . . .	הָסֵבִּי	בל"ר	הָסֵבּוּ . .	הֲסִבֶּינָה

העתיד.

זכר	נקבה	זכר	נקבה
מ"ב בל"י אָסֵב . . .		מ"ב בל"ר נָסֵב	
נוכח בל"י תָּסֵב . . .	תָּסֵבִּי	נוכח בל"ר תָּסֵבּוּ	תְּסֻבֶּינָה
נסתר בל"י יָסֵב . . .	תָּסֵב	נסתר בל"ר יָסֵבּוּ	

הקמ"ץ בעתיד נשתלם גם פה כמו בהקל. ותחת אָסֵב נכתב אֵסֵב. בבוא הנגינה על ההברה הראשונה, נהפך הצר"י אל סגו"ל כמו: יָסֶף־לָךְ.

להפעול של הבנין הזה המקור: הוּסַב, הוּסֵב ועם ה הנוספת הֻסַבָּה שנהפך ו אל קמ"ץ חטוף.

העבר: נסתר בל"י הוּסַב, הוּסַבָּה, נוכח הוּסַבּוֹתָ, הוּסַבּוֹת, מ"ב הוּסַבּוֹתִי וכו'. וגם: הֻסַב, הֻסַבָּה וכו'.

הצווי: בל"י הוּסֵב גם הֻסַב, בל"נ הוּסַבִּי גם הֻסַבִּי, בל"ר הוּסַבּוּ, הוּסַבֶּינָה:

העתיד: אוּסַב, תּוּסַב, תּוּסַבִּי וכו'. או אֻסַב, תֻּסַב, תֻּסַבִּי וכו'.

החוזר (התפעל) מתנהל לרוב לפי הדוגמאות בגזרה הששית. אבל אותם של השניה והשלישית והרביעית מתהוים לרוב מבנין הכבד שלהם: הִשְׁתַּעֲשֵׁעַ, הִתְלַהְלֵהַּ, הִתְמַהְמַהַּ; אבל שָׁחַח, כָּהָה (שטומפף ווערדען) מתנהלים לרגלי הדוגמאות של הגזרה הששית.

מזה יש ללמוד איך החסרים האלה יכולים להתחלף בנקל, עד שנמצא לפעמים פעלים כאלה המוטלים בספק, אם התבה שלהם נחשבת אל השניה או השלישית או החמישית או הששית. הסבה לזאת הנני להזכיר פה בקצרה, אבל באר היטב.

כל מין החסרים רגיל למלאות את החסרה ע"י הכפלת האות השנית או השלישית, ד"מ בָּזָא נחשב אל הגזרה השניה, וטעמו לשלול שלל; אבל לרוב הסרה האות א, והאמצעית נכפלת, ומתהוה בָּזַז או בּוּז. וכן הפעל של הגזרה השניה זָכָה (ריין זיין); שלפעמים תבוא הכפלה במקום האות ה, ונהיה זָכַךְ. מזה בא כי הפעל הזה מחקה פעם הגזרה השלישית, ופעם הכפולים, כמו סָקָה—סִלְסֵל, חָרָה—חַרְחֵר. ויש אשר פעלי הכפולים מחקים את המקור של

השלישית, כמו שָׁמוֹת (פערלאססען זיין) תחת שָׁמֵם או שִׁים, חָמִית תחת חָמוֹם (ווארם זיין) וככה אחרים. וכן גם הפעל של החמישית יָנַם (רענקען) אם י נופלת היא משתלמת ע"י זָמַם, כמו כן חָמֵם או חוֹם (ווארם געמאכט) תחת יָחוֹם, או רוֹק תחת יָרוֹק וכו'. מזה בא כי הפעלים בכפולים האלה מתנהלים גם לרגלי הגזרה החמישית. וככה גם פעלי הגזרה הששית ע"י כפילת האות השלישית נעשה מן שׂוּךְ (בעדעקען) שָׂכַךְ, מן מָס (שמעלצען) נעשה מסס או מוּס, ומן צַר (ער האט געבונדען) צָרַר. וכן בא מזה שהם מחקים גם את הגזרה הששית (עיין ע"ז סוף פרק כ"ה) וכן להפך שאותם מהגזרה הששית מחקים את אלה באותיות כפולות, בפרט בבנין הכבד, ונעשה מן פּוּר בבנין הכבד פּוֹרֵר וגם פִּרְפֵּר. לאלה נחשבים גם חסרי נ בתחלת התבה, כי מן נָאַר (פערווינשען) נעשה אָרַר, כמו מן נָקַב נעשה קָבַב ומן נָצַל נעשה צָלַל, מזה בעתיד בל"נ תְּצַקֶּינָה או תְּצַלֶּנָה, וככה תחת נָשַׁם—שָׁמַם, וכן אחרים. ע"כ נמצא כי הפעלים האלה עם אותיות כפולות וכל החסרים מחקים פעם גזרה זו ופעם גזרה אחרת. לקביע זאת בלב כל הלומדים את הלשון העברית לא מנעתי את עמלי, כי ע"ז יוכלו בדרך נכונה ובטוחה למצא את כל המלות הראשיות של הפעלים החסרים.

פרק שלשים ושנים.

על הפעלים בתמונת פעול ובמובן פועל (deponentibus) ועל המרובעים (quadratis) ואגב זה על הפעלים המורכבים בגזרתם באפניהם ובזמניהם.

מפעלי דיפוניניציה ישנם שנים או שלשה בלבד בבנין הקל, היינו נִשְׁבַּע, נִלְחַם, ואולי גם נִשְׁעַן. אמרתי "בבנין הקל" כי בבניני הכבד והמושאל והחוזר לא נמצא מין זה. ע"כ נשבע בהפעיל הִשְׁבִּיעַ במובן פועל.

אל הפעלים, שבהם יותר משליש אותיות השריש, נחשבים רבים שלא אוכל להסכים עליהם. ככה פַּרְשֵׁז תחת פּוֹרֵשׂ (איוב כ״ו ט׳). יְכַרְסְמֶנָּה תחת יִרְמְסֶנָּה (תהלים פ׳ י״ד), מְכֻרְבָּל תחת מְחֻגָּר (ד״ה ט״ו). התבה האחרונה נראה שמקורו המלה הכשדית כַּרְבַּלְתָּא המורה בגד מעיל בצבע אדום או התלי האדום של התרנגול. אמנם בנקל נפתה לבי להאמין כי הפעלים הראשונים אינם אלא ט״ס בהעתקה, כי בודדים הם, ולא נדע המקור שיצאו ממנו. בכלל אע״ה שלא נמצא פעלים, אשר מלבד כנויי הפרצופים והזמן והמשקל, יכילו יותר משליש אותיות השריש, מלבד כ ב ד י ם שמתהוים משם עצם או תואר (כנ״ל בפרק ט״ז כי הפעלים האלה מתהוים כן מפעלים פשוטים וכן משמות) ד״מ מן חֲצֹצְרָה (טראָמפעטע) מתהוה חִצֵּר (תקוע בחצוצרות) כמו מן חֲמַרְמַר (סגנון מקטין מן חָמַר) נתהוה חֳמַרְמַר (ער איזט בעפלעקט וואָרדען), ככה מן יְפֵיְפֶה (סגנון מקטין מן יָפָה) נעשה יָפְיָפִיתָ, המתהוים מן בנות הבריה אחת מחקים את הכבדים עם אותיות כפולות, או הגזרה הששית: קַרְקַר (איינע וואַנד ניעדעררייסען) מתהוה מן קִיר, כמו שֵׁרֵשׁ מן שֹׁרֶשׁ. עיין ע״ז פרק ט״ז. אמנם דַי מזה.

להשלים כל מה שנחשב לידיעת שנויי הפעלים, נדבר מעט על סגנונים מעורבים. המדקדקים קוראים סגנוני תרעובות לאותם המעורבים או המורכבים משני פעלים מגזרות שונות, או משני סגנונים של אותה התבה בעצמה, או מן שמות ובינונים ופעלים בערבוביא. ד״מ ישנם שני בני תערובות מהגזרה החמישית והששית, ואלה הם:

הוֹשִׁבוֹתִי מעורב מן יָשַׁב עם שׁוּב, כי מן יָשַׁב בלבד צריך להיות הוֹשַׁבְתִּי, ומן שׁוּב בלבד צריך להיות הֲשִׁיבוֹתִי. התבה השנית היא הֵיטִיבוֹתָ, מורכב מן יָטַב עם טוֹב, כי מן יָטַב צ״ל הֵיטַבְתָּ, אבל הֲטִיבוֹתָ מן טוֹב.

לראשון כפלים בכונתו, ושתיהן רצה הנביא, כפי הנראה, להשמיע; אולם להשני בכל מקום בואו תמיד כונה אחת, ע״כ אין לי ספק, שהרשות לנו גם אנחנו להרכיב מלות אחרות מהגזרה החמישית והששית.

מלבד אלה מזכירים המדקדקים עוד הרכבות אחרות, ותעו בזה מקוטן הבנתם או מאיזה ט״ס בהעתקות, כמו אֶתְּקֶנְךָ (ירמיה כ״ב כ״ד) שחשבו שהיא

הרכבה מן נָתַק (אויסרייסען) ומן תָּקַן (אנפאססען): אבל ידוע כי נ תבא לפעמים כעין נוספה לפני כנוי העתיד. אמנם (ירמיה ט״ו י׳) מְקַלְלַוְנִי תחת מְקַלְלַנִי נראה באמת כט״ס שפלטה הקולמוס בחפזון וככה מזכירים המה, לרוב מפני אי־ידיעה, הרבה פעלי תערובות משני סגנונים באותה המלה, ד״מ נִכַּפֵּר, נוּסְּרוּ, נִשְׁתָּוָה, חושבים הם להיות תערובה מהבנין נ פ ע ל ומהבנין ה ת פ ע ל, מפני שלא ידעו הפ ע ו ל (passiv) אשר בבנין התפעל, כנ״ל בפרק כ״א. וכן המלות יוֹלַדְתִּי, שֻׁבַּנְתִּי, יוֹשַׁבְתִּי, מְקֻנֶּנֶת, הם חושבים למורכבות מהבינוני והעבר, בלי שום יסוד, כי מי אמר להם שהבינוני אינו יכול להיות מסומן כמו העבר, שיבוא יוֹשַׁבְתְּ תחת יוֹשֶׁבֶת. אבל (יחזקאל ח׳ ט״ז) מִשְׁתַּחֲוִיתֶם תחת מִשְׁתַּחֲוִים נראה באמת כט״ס של המעתיק, עוד מזכירים המה כעין תערובה מן העבר והעתיד תָּבֹאתִי תחת תָּבֹאִי, ולא יתבוננו, כי העתיד פה, מפני החבורה שנתחברה בו, מהפך את ה הנוספת אל ת. אבל אין חפצי להוגיע את לומדי השפה בדברים כאלה, ועוד רצוני ליעץ להם, לבל יתעסקו הרבה בשאלות כאלה.

פרק שלשים ושלשה.

על שם הבינוני.

בינונים הם תוארים המבטאים איזו פעולה, או כל הרגיל להיות מסומן בהשם, כעין מצב איזה דבר או אופן בבחינת הזמן. על כן ישנם מינים רבים מבינונים כמיני הפעלים (Verba) היינו בניני הקל, הכבד, המושאל (הפעיל) והחוזר (התפעל), ובכלם פועל (activ) ופעול (passiv).

מהפעלים שלהם המה מתהוים ככה: אמרתי כי הקל פָּקַד יש לו גם הסגנון פָּקֵד, שחושב אני אותו בפ״ע כמו בינוני, ע״כ הבינוני הקל בל״ז פּוֹקֵד, ועם י׳ הנוספת פּוֹקְדִי, בל״נ פּוֹקְדָה, פּוֹקֶדֶת, או פּוֹקַדְתְּ, ועם י׳ הנוספת פּוֹקַדְתִּי.

מבנין הנפעל נִפְקַד נעשה נִפְקָד, ועם י׳ הנוספת נִפְקְדִי, בל״נ נִפְקָדָה או נִפְקֶדֶת.

מבנין הכבד פִּקֵּד נעשה מְפַקֵּד, בל"נ מְפַקְּדָה או מְפַקֶּדֶת: ומהפעול שלו פֻּקַּד נעשה מְפֻקָּד וכו', או פֻּקָּד בל"נ פֻּקָּדָה או פֻּקֶּדֶת או פֻּקַּדְתְּ וכו'.

ככה מבנין הפעיל הִפְקִיד נעשה מַפְקִיד, בל"נ מַפְקִידָה, ומהפעול שלו הָפְקַד או הֻפְקַד נעשה מָפְקָד או מֻפְקָד וכו'.

מבנין התפעל הִתְפַּקֵּד נעשה מִתְפַּקֵּד וכו'. מהפעול שלו לא נמצא בינוני, מלבד מִתְנוֹאָץ או (בהשתלמות ת ע"י דגש) מִנּוֹאָץ, אשר הסימן שלו מת יש לו סגנון הפועל, אבל התבה בעצמה נוֹאָץ בסגנון הפעול, נגד השמוש הכללי של הבנין הזה (עיין פרק כ"א), ע"כ לא יערב לבי להחליט ע"ז מאומה.

הבינונים הקלים שמתהוים מהסתמי (Neutrum) של הפעל רגילים לשמש בסגנון מקור פָּקֵד, כמו יָשֵׁן, דָּבֵק וכו'.

הבינונים הקלים בפעול מתהוים לרוב מהפועל שלהם. מן פָּקַד נעשה (בהפוך חולם אל ו) פָּקוּד, אולם הבינונים האלה משתנים לפעמים אל שמות תוארים.

ובכן אקרא לאלה בינונים, במה שהם מציינים איזה אופן, שבו נסתכל דבר במצבו ההוה, אבל הם בעצמם משתנים לפעמים אל שמות תוארים גמורים, המציינים איכות דברים, ד"מ סוֹפֵר הוא בינוני המורה „אדם המונה והסופר" היינו שמתעסק עתה במספרים; אמנם לרוב הוא משתמש כעין שם תואר בלי שום בחינת זמן, ומורה „אדם שמלאכתו למנות ולספור" היינו „כתבן" (שרייבער). ככה מורה שׁוֹפֵט „אדם שמתעסק במשפטים", אבל לפעמים הוא איכות אדם הממונה על המשפטים, היינו כמו התואר הלאטיני Judex (ריכטער). ככה הבינותי הפעול נִבְחָר (ערוואֶהלט, היינו „אדם או דבר שנבחר עתה ע"י פעולה") מורה לפעמים כאיכות דבר „המצוין" כלומר דבר הראוי מכלם להיות נבחר. וכן משתנים בינוני הכבד והאחרים לפעמים לאיכות, היינו לשמות תוארים בלי שום בחינה זמנית.

הבינונים הקלים עם האות מ בראשם צריך להוציאם מכללם כפי שנראה לי, כמו מְשׁוֹפֵט, מְלוֹשֵׁן, אם לא נאבה לשער, כי גם להקלים כמו להכבדים

ולהאחרים היה להם בראשונה הסימן (Characteristicon) של האות מ אשר השמיטו האחרונים אצל הקלים.

כ"ז על הבינונים בכלל, ועל אותם אשר התהוו מפעלי הגזרה הראשונה בפרט.

מפעלי הגזרה השניה מתהוים בינונים בל"ז כמו הקודמים, אולם בל"נ אין להן סגול כפול, כי אם א הנחה לרוב, ותחת מֹצֶאֶת נִמְצֶאֶת וכו' יבוא מֹצֵאת, נִמְצֵאת וכו', אבל הפשוט הוא כמו כן מְצֵאת.

מלבד זה רגילים הבינונים של הגזרה הזאת להשמיט את האות א לגמרי, ולזה שייך כל אלה שאמרתי עליהם כי הפעלים שלהם אובדים את האות א.

הבינונים של הגזרה השלישית יש להם לרוב סגול תחת צרי, כמו גֹּלֶה, ובל"נ נשמטת ה לגמרי כמו גֹּלָה תחת גֹּלֶהָה, או נהפכת אל י והשוא נהפך אל חירק כמו פּוֹרִיָּה.

התוארים של הגזרה הזאת ושל השניה, המחקים את הסגנון פָּקוּד, מהפכים את א או ה אל י, כמו מָצוּי מן מָצָא, וכן גָּלוּי מן גָּלָה.

אינני צריך למנות פה כל התוארים של כל גזרה בפרוטרוט, באשר המה מתהוים לפי הכללים של הפעלים שיצאו מהם.

המתהוים מהפעלים עם נ בראשם מחקים את סגנון הפעל, היינו שאם להעבר אין עוד נ השרש, אז גם להבינוני איננו, ובהפך אם העבר הוא שָׁוֶה (אל השלמים) אז גם הבינוני כמו כן; ד"מ הקל בפועל נָגַשׁ, העבר ג"כ נָגַשׁ, והבינוני נוֹגֵשׁ, שניהם שָׁוִים; אולם המושאל (הפעיל) הַגֵּשׁ בעבר הִגִּישׁ ובינוני מַגִּישׁ בשניהם חסרה האות נ.

אמנם המתהוים מן החסרים עם אותיות תאומות (כפולות) יש להם הסגנון הרגיל של הקל בפועל סוֹבֵב, אבל בהבנינים האחרים המה מחקים את העבר של הפעל, היינו מהנפעל הקל נָסַב נעשה בל"ז נָסָב ובל"נ נְסַבָּה, ומן הכבד סֹבֵב נעשה מְסוֹבֵב, ומן סוֹבַב נעשה מְסוֹבָב, וככה מן העבר של הבנין הפעיל הֵסֵב נעשה מֵסֵב, ומן הוּסַב נעשה מוּסָב, ומן הבנין החוזר (התפעל) הִסְתּוֹבֵב נעשה מִסְתּוֹבֵב.

התהפכות (Flexion) הבינונים מלשון יחיד אל לשון רבים, מתנהלת לרגלי הכללים של השמות, הנ"ל בפרק הששי.

תם